

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 8

(2015–2016)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge
i 2014, eksportkontroll og internasjonalt
ikke-spredningssamarbeid

Innhold

1	Bakgrunn og sammendrag	7	9.3	Utførsel av kategori B-materiell fordelt på grupper av land	42
2	Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet	17	9.4	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land	43
3	Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv	18	9.5	Eksport fordelt på vareposisjonene i liste I	47
4	Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer	20	9.6	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I	47
4.1	Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell	21	9.7	Tjenester for utenlandske oppdragsgivere	62
4.2	Eksportkontroll og flerbruksvarer	24	9.8	Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere	63
5	Kontroll med eksport av immateriell teknologi, herunder kunnskaps-overføring	25	9.9	Utførsel av håndvåpen og deler til slike	63
6	Sanksjonsregimer og restriktive tiltak	28	9.10	Forsvarets utførsler	64
7	Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeid med andre etater	31	9.11	Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2014	65
7.1	Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem	32	9.12	Overføring av produksjonsrettigheter og formidling	66
8	Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning	33	9.13	Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet	66
8.1	Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll	35	9.14	Oversikt over utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding	67
8.2	Samarbeidet med EU om eksportkontroll	38	9.15	Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2014	67
8.3	Andre internasjonale instrumenter	38			
8.4	Små og lette våpen	39			
9	Eksporten av forsvarsmateriell i 2014	40			
9.1	Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner	41			
9.2	Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land	42			
				Vedlegg	
			1	Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer	69
			2	LOV 1987–12–18 nr 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.	70
			3	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester	72
			4	Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992	78

Forklaring på forkortelser

AG	Australia Group	Australia-gruppa (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for kjemiske/biologiske våpen)
ATT	Arms Trade Treaty	FN-avtale om internasjonal handel med våpen
BTWC	Biological and Toxic Weapons Convention	Konvensjonen mot biologiske våpen
CWC	Chemical Weapons Convention	Kjemivåpenkonvensjonen
HCOC	Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation	Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler
IAEA	International Atomic Energy Agency	Det internasjonale atomenergibyrået
MTCR	Missile Technology Control Regime	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi
NSG	Nuclear Suppliers Group	Gruppen av leverandørland for eksportkontroll av kjernefysisk materiale og relevante flerbruksvarer
NPT	Non-Proliferation Treaty	Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen
OSSE	Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
PSI	Proliferation Security Initiative	Initiativet for spredningssikkerhet
PST		Politiets sikkerhetstjeneste
TAD		Toll- og avgiftsdirektoratet
WA	The Wassenaar Arrangement on Export Control for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies	Wassenaar-samarbeidet (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer)

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 8

(2015–2016)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 30. oktober 2015,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Bakgrunn og sammendrag

Dette er den 20. årlige meldingen om eksporten av forsvarsmateriell, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid som blir fremlagt for Stortinget.

Forsvarsindustrien er en integrert del av norsk sikkerhetspolitikk. Gjennom årene har det vært bred politisk enighet om at et moderne og effektivt forsvar krever en levedyktig industri i Norge. Det betinger muligheten til å eksportere og at industrien har stabile rammevilkår for sin eksport.

Kontroll med eksport av forsvarsmateriell er nødvendig for å oppfylle både nasjonale målsetninger og internasjonale forpliktelser. Eksportkontrollen skal bl.a. sikre at forsvarsmateriell som utføres fra Norge, bare går til mottakere som er akseptable etter de fastsatte retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell. Hovedprinsippet i denne sammenheng er Stortingets vedtak av 11. mars 1959.

Regjeringen ønsker å legge til rette for at norske bedrifter fortsatt skal ha tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet. Samtidig er regjeringen opptatt av å gi så godt innsyn om eksporten av forsvarsmateriell, eksportkontrollpolitikken og praktiseringen av retningslinjene, som mulig.

Regjeringen har som mål å utvise størst mulig åpenhet om omfanget av eksporten av forsvarsmateriell, samt om regelverk og Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene.

Meldingen som nå legges frem gir informasjon om verdien av den faktiske eksporten av forsvarsmateriell i 2014. Videre gis informasjon om utførelsen av relatert teknologi, tjenester for militære formål, overføring av produksjonsrettigheter og formidling. Det gis også innsyn i avslag på søknader om eksportlisens.

Videre redegjøres det for utførelse av håndvåpen fra Norge, forsvarsmyndighetens bruk av eget materiell i utlandet, samt om utførelse av sivile

varer til militære sluttbrukere og om utførsel av utstyr for bruk i humanitære mineryddingsaksjoner.

I meldingen gis en grundig omtale av regelverket som ligger til grunn for den strategiske eksportkontrollen og for gjennomføringen av sanksjoner, våpenembargo og restriktive tiltak. Det redegjøres også for praktiseringen av Utenriksdepartementets retningslinjer for behandlingen av søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell og tjenester for militære formål, herunder den konsoliderte kriterielisten som ble tatt inn i oppdaterte retningslinjer og publisert 28. november 2014.

Det er lagt vekt på å omtale Utenriksdepartementets overgang til de multilaterale kontrollistene og til elektronisk lisensiering. Videre redegjøres det for det omfattende multilaterale samarbeidet om ikke-spredning og eksportkontroll, som i stor grad setter rammene for Norges eksportkontroll når det gjelder strategiske varer og teknologi.

Beslutninger om å tillate eksport av forsvarsmateriell tas suverent av det enkelte land. Samtidig har det de siste årene utviklet seg et økende internasjonalt samarbeid på dette området. Wassenaar-samarbeidet (WA) og EU har vært pådriverne. De har hver for seg etablert høye standarder for kontrollen med våpen, militært utstyr og flerbbruksvarer for konvensjonelle militære formål. Det forutsettes at medlemslandene gjennomfører kontrollen i egen rett og kontrollpraksis. Regjeringen mener det er viktig at Norge deltar aktivt i det internasjonale samarbeidet, der rammeverket for vår egen eksportkontroll i stor grad settes.

I årets melding er det lagt vekt på å omtale den strategiske eksportkontrollen i et sikkerhetspolitisk perspektiv. Norges formannskap i regimet for kontroll med missilteknologi (MTCR) og forsterkede forhandlinger som skal finne sted innenfor Wassenaar-samarbeidet (WA) i 2016 er særlig omtalt.

Den viktigste nyutviklingen internasjonalt er etablering av FN-avtalen om handel med våpen (Arms Trade Treaty, ATT). Den trådte formelt i kraft 24. desember 2014. ATT fastsetter konkrete forpliktelser knyttet til eksportkontroll, herunder retten til å kreve og plikten til å utstede tilfredsstillende sluttbrukerdokumentasjon. Dette er et viktig grunnlag for Norges videre arbeid med å få oppslutning om en internasjonal norm for sluttbrukererklæringer.

Åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell

Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996, har åpenheten blitt betydelig styrket. Informasjon om eksporten i meldingens kapittel 9 er fremstilt i ti tabeller og fire grafiske figurer. Disse følger i hovedsak samme format som i Meld. St. 8 (2014–2015) som gjaldt eksporten i 2013. Det er lagt vekt på å beskrive de militære varene som er utført så tydelig som mulig.

Informasjonen om eksporten bygger på eksportørens egne rapporter om utførsel som er foretatt på grunnlag av de enkelte eksportlisenser. Utenriksdepartementet har tatt i bruk et elektronisk lisensieringsverktøy som forutsetter at bedriftene selv rapporterer om sin eksport direkte i systemet. På denne måten blir informasjonen automatisk kontrollert opp mot de eksporttillatelsene som er gitt.

Rapportene fra de enkelte eksportørene inneholder betydelige mengder sensitiv og taushetsbelagt informasjon om eksportaktivitetene. Parallelt med målsetningen om å utvise størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, er det også nødvendig å sikre at innsyn skjer innenfor rammen av de begrensninger som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

Norge ligger i det internasjonale tetsjiktet når det gjelder å utvise åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell. Fra norsk side arbeides det i en rekke fora for at også andre land skal utvise større åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport.

Det er etablert praksis å konsultere Stortinget om eksportkontrollsaker av særlig utenrikspolitisk eller prinsipiell betydning. Regjeringen viderefører denne linjen, og legger vekt på å vise størst mulig åpenhet overfor Stortingets organer og bidra til å avklare om eksport har skjedd i henhold til eksportkontrollreglene. I 2014 tok Kontroll- og konstitusjonskomiteen initiativ til høring om en konkret sak. Fra utenriksdepartementets side er det lagt vekt på å bidra til å opplyse saken på best mulig måte.

Eksporten i 2014

Den samlede verdien av eksporten i 2014 var i overkant av 3,6 milliarder kroner, hvorav ca. 2,9 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,3 milliarder og B-materiell ca. 645 millioner kroner. Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser til utenlandske mottakere var ca. 450 millioner kroner. Eksporten av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk beløp seg til ca. 196 millioner kroner. Til sammenligning var den samlede verdien av eksporten i 2013 ca. 4,2 milliarder kroner, hvorav nær 3,3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell drøye 2,5 milliarder og B-materiell ca. 750 millioner kroner.

I forhold til i 2013, var det i 2014 en nedgang i verdien av den totale eksporten på om lag 15 %.

I forhold til i 2013, var det i 2014 nedgang i eksporten til særlig Kroatia (141 millioner), USA (ca 129 millioner), Australia (112 millioner), Tyrkia (106 millioner), Canada (86 millioner), Sveits (63 millioner), Italia (60 millioner) og Chile (42 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til og Sverige (312 millioner) og Frankrike (134 millioner), samt til Polen og Tyskland (31 millioner til hver).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra

Norge. I 2014 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO landene, Finland og Sverige 94 % og B-materiell 95 %.

I 2014 ble det innvilget 1301 lisenser for eksport av forsvarsmateriell, og det ble gitt 20 avslag. Av disse ble 7 avslag begrunnet delvis i en uakseptabel risiko for bruk i interne undertrykkingsformål i mottakerlandet (retningslinjenes kriterium 2, K-2).

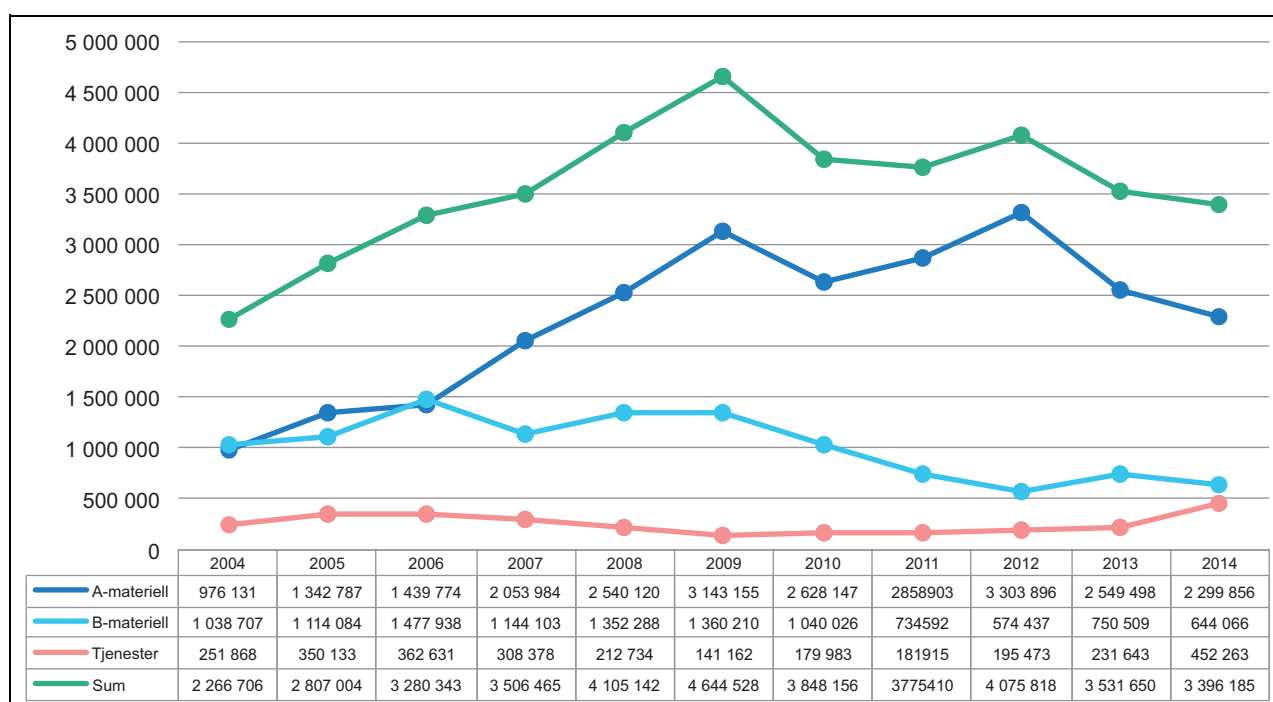
I meldingens kapittel 9 fremgår omfanget av eksporten samt informasjon om avslag på eksportsøknader i 2014.

Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv

Forsvarsindustrien er viktig for vår evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser. Det er derfor av stor betydning for Regjeringen å fortsatt legge til rette for at norske bedrifter sikres tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet.

I årene etter 2. verdenskrig har det vært et politisk mål å opprettholde og legge til rette for norsk forsvarsindustri, noe som bl.a. innebærer muligheten til å eksportere.

Behovet for forsvarsmateriell, særlig i Europa i etterkrigsårene og Norges alliansetilhørighet i NATO, førte til at norske bedrifter tidlig ble involvert i utvikling og som leverandører av deler og komponenter til internasjonale samarbeidsprosjekter. Norske bedrifter deltar i en rekke store

Figur 1.1 Utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell 2004–2014

internasjonale utviklings- og produksjonsprogrammer med nærtstående land. Hovedhensikten er å sikre forsvarsbehov innenfor NATO, de nordiske og andre land som kan motta forsvarsmateriell fra Norge. Innsatsvarer i form av komponenter og deler til større utenlandske systemer utgjør en betydelig del av norsk eksport.

Internasjonale økonomiske nedgangstider utfordrer rammene for forsvarssektorens vilkår. Reduksjonen av forsvarsbudsjettene blant Norges allierte og partnerland vil føre til at de prioriterer oppdateringer og moderniseringer av eksisterende systemer, fremfor investeringer i nye. Den teknologiske utviklingen har også medført at det er blitt stadig dyrere å utvikle moderne forsvarsmateriell. De vestlige forsvarsindustrielskapene kjøper seg i økende grad opp i hverandres eierstrukturer, for å få bedre tilgang til andre lands markeder.

En rekke norske forsvarsindustribedrifter har nisjekompetanse som har muliggjort et bredt engasjement av norske bedrifter som underleverandører til produsenten av Norges neste kampfly F-35.

Internasjonal markedsadgang er helt avgjørende for norsk forsvarsindustriens evne til å opprettholde kompetanse og teknologiutvikling, og til å sikre tilstrekkelige produksjonsvolum.

Forsvarsdepartementet arbeider aktivt for at norsk forsvarsindustri skal komme i betraktning som leverandør ved større materiellkjøp i utlandet. Gjennom industrisamarbeid har norske og utenlandske bedrifter i fellesskap bidratt til ny teknologiutvikling, produksjon og viktig verdiskapning.

Selv om Europakommisjonen forventet at industrisamarbeid ville bli vesentlig redusert i Europa etter iverksettelsen av EUs nye forsvarsdirektiv (2009/81/EC), tyder utviklingen på at det ikke nødvendigvis blir resultatet. En foreløpig analyse utarbeidet av EDA (European Defence Agency) viser en svak positiv trend i bruken av forsvarsdirektivet, men unntaksbestemmelsene benyttes fortsatt for den store majoriteten av anskaffelser – ikke minst av de større nasjonene. Andelen grensekryssende kontrakter i EØS-området er fortsatt lav, og direktivet har ikke hatt noen målbar effekt på anskaffelsessamarbeid.

Industrisamarbeid har vært et avgjørende strategisk virkemiddel for å oppnå markedsadgang for norske forsvarsprodukter og bedrifter, og dette vil bli opprettholdt så lenge andre lands forsvarsmarkeder fremdeles er reelt lukkede. Innenfor rammen av de til enhver tid gjeldende retningslinjer, vil industrisamarbeid bli benyttet som

et sentralt virkemiddel der dette er nødvendig for å åpne opp viktige deler av det internasjonale forsvarsmarkedet for norsk industri.

Lov og forskrift

Eksportkontrollen er hjemlet i lov og forskrift. Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. av 18. desember 1987 gir hjemmel for å kontrollere eksport av varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger. I tillegg omfatter kontrollen også tjenester knyttet til varelistene, samt tjenester for øvrig som kan bidra til å utvikle et lands militære evne. Formidling mellom to tredjeland av strategiske varer kan også være gjenstand for lisensplikt.

Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 utgjør hjemmelsverket for den operative utøvelsen av kontrollen. Forskriften angir nærmere bestemmelser om lisensplikt, herunder unntak fra lisensplikt og om gjennomføring av et EØS-relevant direktiv om forenklet lisensiering.

Forskriften angir to kontrollister for strategiske varer, hhv. forsvarsrelaterte varer og flerbruksvarer. Listene som brukes er identiske med EUs felles militære liste og flerbruksliste, men er i praksis fremforhandlet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene som Norge deltar i.

I tillegg til lisensplikten som gjelder for alle varer som er beskrevet på listene, gir forskriften også regler om lisensplikt for utførsel av teknologi, tjenester, samt formidling mellom to tredjeland. Det kan også være lisensplikt for ikke-listede varer dersom visse omstendigheter gjør seg gjeldende. Norge gjennomfører bl.a. en generalklausul som er utarbeidet innenfor rammen av EUs samarbeid om kontroll med flerbruksvarer. Departementet bestreber i størst mulig grad å praktisere denne i tråd med nærmere kriterier som EU har satt.

Dersom departementet kommer til at en vare som ikke er oppført på noen liste allikevel skal underlegges lisensplikt, er hensikten i utgangspunktet å kunne avslå eksport fordi varen er ment for militær bruk i et land hvor det er krig, krig truer eller det er borgerkrig; mottakerlandet er gjenstand for våpenembargo eller restriktive tiltak som gjennomføres i norsk rett; det foreligger en uakseptabel risiko for at varen er ment for et masseødelgelsesvåpenprogram, eller at den direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en

måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

Utenriksdepartementet foretok en forskriftsendring i 2014 for å styrke lisensplikten for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av materiellets tilstand på eksporttidspunktet. Slik kontroll kommer i tillegg til lisensplikten som gjelder for varene og teknologien som er beskrevet i forskriftens liste 1 (forsvarsmateriell), og innebærer en vesentlig styrking av kontrollen.

Utenriksdepartementets retningslinjer for eksportkontroll av forsvarsmateriell

Hovedprinsippet for vurderinger av eksportsøknader for våpen og militært utstyr er Stortingets 1959-vedtak, hvor det heter at *«hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig»*. Regjeringen anser Stortingets vedtak som bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

I 1997 samlet Stortinget seg om en presisering om at Utenriksdepartementets vurdering omfatter en rekke politiske spørsmål, herunder knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

Vurderingen av lisenssøknader skjer videre på grunnlag av EUs adferdskriterier. Siden 2014 vurderes lisenssøknader også på bakgrunn av relevante kriterier i FNs våpenhandelsavtale, Arms Trade Treaty (ATT).

Retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål ble første gang publisert i februar 1992. I utenriksministerens pressemelding 28. februar 1992 fremgår det bl.a. at *«ved å offentliggjøre de nye retningslinjene, ønsker Regjeringen å gi industrien en bedre forståelse av og innsyn i de rammebetingelser som den må innrette seg under. Retningslinjene vil således medføre økt forutsigbarhet, hvilket er av stor betydning ettersom utvikling, produksjon og markedsføring av militært materiell forutsetter langsiktig planlegging»*. Dette formålet har siden ligget fast.

28. november 2014 publiserte Utenriksdepartementet oppdaterte retningslinjer. Hovedformålet med å oppdatere retningslinjene var å gi en tydelig og samlet oversikt over de prinsipper og kriterier som søknader om eksportlisens vurderes etter. Det er i denne anledning etablert en konsolidert liste som består av åtte adferdskriterier

som er avledet fra EUs felles handling om våpeneksport, samt artikkel 6 og 7 fra FNs avtale om handel med våpen (ATT). Kriteriene er ytterligere utdypet i retningslinjenes vedlegg A og vedlegg B.

Den konsoliderte listen differensierer mellom kriterier som innebærer at lisens ikke kan påregnes innvilget, og kriterier som skal vektlegges i en helhetsvurdering av den enkelte søknad.

Hensynet til risikoen for at utstyr kan benyttes til interne undertrykkingsformål i mottakerstaten, er styrket gjennom innarbeidelsen av den konsoliderte listen i retningslinjene. Denne styrkingen ivaretar sjekklisten som departementet utarbeidet i samarbeid med SIPRI¹, og som ble oppsummert i syv konkrete hensyn omtalt i Meld. St. 8 (2012–2013).

Målet er å sikre at behandlingen av søknader om eksporttillatelse ivaretar de aktuelle utenriks- og innenrikspolitiske hensyn, herunder hensynet til menneskerettighetene og risikovurderinger knyttet til intern undertrykking ifm eksport av militært utstyr. Hovedhensynet bør være at Norge ikke vil tillate salg av forsvarsrelaterte varer til land i områder med internasjonal væpnet konflikt eller hvor slik konflikt truer, eller til land hvor det aktuelle forsvarsrelaterte utstyret kan benyttes i forbindelse med intern væpnet konflikt og det anses å foreligge en uakseptabel fare for at utstyret kan bli brukt til intern undertrykking, eller til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt.

De oppdaterte retningslinjene innebærer at kravet til myndighetsgodkjent sluttbrukererkjøring med reeksportklausul er styrket overfor land som etter regjeringsbehandling er godkjent som mottakere. Dette er gjort ved å dele den tidligere landgruppe 1 i to mer nyanserte landgrupper.

Av særlig betydning for norsk forsvarsindustri, er retningslinjenes Kap. 6 om delleveranser, dvs varer som ikke har noen selvstendig funksjon. Når det foreligger en godkjent samarbeidsavtale med bedrifter eller myndigheter i land som tilhører landgruppe 1 (nordiske land, NATOs medlemsland og særskilt nærstående land), skal eksportlisens som hovedregel gis såfremt de norske delene og komponentene samordnes med deler fra andre leveringskilder og det ferdige produktet ikke fremstår som norsk. I slike tilfeller kan det avstås fra dokumentasjon om sluttbruk av det ferdige produktet. Denne bestemmelsen er viktig for norsk forsvarsindustri, som i stor grad leverer deler og komponenter som inngår i allierte og nærstående lands våpensystemer.

¹ SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute.

Det ble redegjort grundig for departementets arbeid med oppdateringen av retningslinjene i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2014–2015).

Selv om de viktigste eksportlandene har sluttet seg til samme kriterier og standarder, skjer vurderinger og endelige beslutninger om konkrete eksportsaker på nasjonalt plan. For Norges vedkommende er det viktig å føre en løpende dialog med nærstående land for å utveksle informasjon, samt erfaringer og synspunkter i den hensikt å oppnå en mest mulig enhetlig forståelse og anvendelse av de felles kriteriene.

Enkelte land har også særnasjonale prinsipper og sikkerhetspolitiske interesser som gir føringer i tillegg til de internasjonale kriteriene. Utenriksdepartementets retningslinjer for behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell skal sikre gjennomføring av Stortingets vedtak og en restriktiv og langsiktig praksis når det gjelder de konsoliderte kriteriene.

I meldingens kapittel 4.1 er det redegjort nærmere om retningslinjene.

Kontrollen med eksport av flerbruksvarer

Spørsmål om å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV) har lenge stått høyt på den internasjonale dagsorden. Fokus har i hovedsak vært rettet mot å hindre at ytterligere land anskaffer MØV, men i kjølvannet av 11. september 2001 har oppmerksomheten også vært rettet mot ikke-statlige aktører. Selv om det ikke er en juridisk definisjon av hva som er MØV, så anses slike våpen å omfatte kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen. I tillegg omfattes også visse missiler, dvs. bæremidler til slike våpen, som ballistiske missiler med lang rekkevidde og kryssermissiler.

Bestrebelsene for å hindre spredning av MØV har først og fremst vist seg gjennom flere internasjonale avtaler og multilaterale eksportkontrollregimer. Her samarbeider sentrale teknologiland for å effektivisere ikke-spredningsarbeidet.

Flerbruksvarer er varer og teknologi som i utgangspunktet er utviklet for legitim sivil bruk, men som også kan anvendes for utvikling av masseødeleggelsesvåpen (MØV) eller konvensjonelle våpen. Kontrollen med flerbruksvarer bygger på lister og retningslinjer som er vedtatt innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene ved konsensus. Eksempler på slike varer er kryptoutstyr, visse typer materialer som f.eks. kompositt og spesialstål, gyroer, undervannsteknologi, kameraer, kjemikalier, isostater, sentrifuger, tungtvann, biologiske agens og avanserte verktøymaskiner.

Innenfor regimene utveksles det informasjon om spredningsaktiviteter, anskaffelsesforsøk og om deltakerlandenes avslag på søknader om eksportlisens. Det forutsettes at landene innenfor regimet tar hensyn til slik informasjon, og ikke underminerer andre medlemslands notifiserte lisensavslag.

Med sikte på å styrke kontrollen med eksport av kjernefysiske varer, inngikk Utenriksdepartementet og Statens strålevern i 2014 et nærmere samarbeid. Utenriksdepartementet kan i tillegg til egen teknisk ekspertise, også trekke på eksperter fra forsvaret eller andre teknologimiljøer etter behov.

Det er viktig for norske bedrifters konkurransevne at søknader om eksport av flerbruksvarer behandles mest mulig effektivt innenfor rammen av en målrettet risikohåndtering, og at legitim eksport ikke blir unødvendig hindret.

Kontroll med eksport av immateriell teknologi, herunder kunnskap

Lisensplikten som gjelder for teknologi, omfatter også immaterielle ytelser. Kontrollen retter seg således mot visse typer opplæring og muntlig overføring av kunnskap. De siste årene har oppmerksomheten om immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring og ikke-spredning blitt sterkere. Innenfor eksportkontrollregimene står spørsmålet høyt på dagsordenen og det utveksles erfaringer og informasjon om nasjonale tiltak i økende grad.

FNs Sikkerhetsråds resolusjoner og EUs utvidede tiltak om sanksjoner mot Iran og Nord-Korea, setter også forbud og bestemmelser om kontroll med overføring av visse typer kunnskap.

I samarbeid med Kunnskapsdepartementet (KD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og Politiets sikkerhetstjeneste (PST), har Utenriksdepartementet i 2015 utarbeidet nærmere retningslinjer for utdanningsinstitusjonenes arbeid med opptak og ansettelser av utenlandske personer innenfor særlige sensitive fagområder. Hensikten er å redusere risiko for utilsiktet overføring av kunnskap som kan bidra til spredning av masseødeleggelsesvåpen eller leveringssystemer for slike våpen.

Retningslinjene er ment å være et hjelpemiddel for utdanningsinstitusjonenes egne vurderinger. I tillegg til informasjon om hensikten med kontrollen og gjeldende regelverk, gir retningslinjene nærmere føringer om hvilke fagområder og studie- eller arbeidsnivå som betinger særskilt årvåkenhet. Retningslinjene er gjenstand for

løpende revidering i lys av politisk og teknologisk utvikling.

Det er holdt flere møter for å gi informasjon til læresteder og virksomheter for å styrke deres bevissthet og årvåkenhet om det lovpålagte ansvaret de har og om teknologiområder som er relevante i forhold til gjeldende forbud og gjennomføring av den strategiske eksportkontrollen. Utdanningsinstitusjonene kan ved behov også søke nærmere råd hos Utenriksdepartementet eller PST.

I Meld. St. 25 (2010–2011), Meld. St. 8 (2012–2013), Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort for arbeidet med å etablere en mest mulig målrettet kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter ved norske læresteder.

Gjennomføring av sanksjoner og våpenembargo

Norge gjennomfører som hovedregel sanksjoner som er vedtatt av FNs Sikkerhetsråd i norsk rett ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd (sanksjonsloven). Når det gjelder EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om, kan slike gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksettning av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler (tiltaksloven). Visse typer tiltak kan også gjennomføres med hjemmel i annen norsk lovgivning. Våpenembargoer kan f.eks. gjennomføres på grunnlag av den alminnelige eksportkontrolllovgivningen. Det er redegjort for sanksjoner og tiltak i meldingens kapittel 6.

Russland

Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet ble iverksatt 15. august 2014. Forskriften innebærer bl.a. forbud mot import og eksport av våpen og forsvarsmateriell fra og til Russland, forbud mot eksport av flerbruksvarer og -teknologi som kan være beregnet for militær bruk eller til militær mottaker, forbud mot handel mv. med russiske verdipapirer og pengemarkedsinstrumenter, samt begrensninger i eksporten av visse varer og tjenester til russisk oljeindustri. Ved slik eksport kreves forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. Forskriften ble endret 10. oktober

2014 og 14. april 2015, og er på linje med EUs restriktive tiltak mot Russland.

Iran

Gjeldende sanksjoner og tiltak mot Iran gjennomføres i forskrift 9. februar 2007 nr. 149. USA, Storbritannia, Frankrike, Russland, Kina og Tyskland inngikk 14. juli 2015 en avtale med Iran om deres kjernefysiske program. FNs sikkerhetsråd anerkjente avtalen 20. juli 2015 gjennom resolusjon 2231.

Avtalen legger til grunn at sanksjonene mot Iran vil bli gradvis opphevet mot at Iran aldri utvikler atomvåpen. Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) vil overvåke og kontrollere de atomrelaterte tiltak som avtalen beskriver. Sanksjonene kan først heves når IAEA har verifisert og kan bekrefte at Iran har oppfylt sine forpliktelser. Norge vil iverksette lettelse i tråd med eventuelle vedtak fattet av FNs sikkerhetsråd og EU. Søknader og henvendelser behandles til enhver tid etter gjeldende Iran-forskrift.

I avtalen er det lagt inn en mekanisme om at FN-sanksjonene *kan* gjeninnføres dersom Iran vesentlig misligholder sine forpliktelser. Denne mekanismen innebærer at ett av de fem faste medlemmene i FNs Sikkerhetsråd har myndighet til å kreve sanksjonene gjeninnført. Dersom Sikkerhetsrådet ikke blir enig om å videreføre sanksjonslettelsene vil de automatisk gjeninntre.

Utenriksdepartementet legger stor vekt på å gi god informasjon om gjeldende sanksjoner og tiltak.

Utenriksdepartementets oppgaver

Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for den strategiske eksportkontrollen. Departementets portefølje omfatter norsk politikkutvikling, regelverk, et omfattende internasjonalt samarbeid og lisensiering. I tillegg er departementet ansvarlig for gjennomføring av sanksjonsregimer og relevante restriktive tiltak som er vedtatt i FN Sikkerhetsråd eller av EU og som gjennomføres i norsk rett.

Utenriksdepartementet har de siste årene styrket eksportkontrollarbeidet. Departementet er avhengig av særskilt ekspertise for å utføre de lovpålagte lisensieringsoppgavene, som både krever juridisk og teknisk kompetanse samt godt politisk skjønn. Nasjonal evne til etterlevelse av forpliktelsene som er inngått i de multilaterale regimene har fått stadig større betydning for både eksport-

lands- og eksportørers troverdighet og omdømme som handelspartnere.

PST er med hjemmel i politiloven ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på regelverket. Tollvesenet er ansvarlig for vare- og dokumentkontroll ved eksport. I tillegg trekker departementet ved behov på teknisk og faglig ekspertise fra Forsvaret og Statens strålevern i konkrete eksportsaker. For å sikre kompetanse og effektivitet i det nasjonale gjennomføringsapparatet, samt muligheten for å dele norske erfaringer, informasjon og synspunkter, er det viktig med bred deltakelse på ekspertmøter innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. I meldingens kapittel 8.1 er det redegjort nærmere om regimene.

Departementet har etablert nær kontakt og dialog med eksportbedriftene. God oversikt over det norske teknologimiljøet og kunnskap om ny teknologiutvikling og viktige næringsinteresser knyttet til området er viktig. I de løpende forhandlingene som foregår innenfor regimene om utforming av kontrollparametre og spørsmål om å legge nye, fremvoksende teknologier under kontroll, er slik innsikt av særskilt betydning.

Kontrollen må rettes inn mot varer og teknologi som utgjør en reell spredningsfare om de eksporteres uten kontroll med sluttbruk og -bruker. Dette hensynet må imidlertid balanseres slik at kontrollen også ivaretar hensynet til mest mulig like konkurranseforhold, og ikke rammer ensidig. I disse prosessene er det avgjørende for ivaretagelse av norske interesser at departementet besitter adekvat kompetanse om viktige norske teknologiområder, næringsinteresser og om spredningsrisiko forbundet med de aktuelle varer og teknologier.

Informasjonsarbeidet overfor næringslivet er en viktig og prioritert oppgave. Departementet legger vekt på en forebyggende dialog med de enkelte bedrifter ved behov. Det avholdes årlig et større seminar for eksportindustrien. I tillegg gis løpende informasjon om regelverk, lisensprosedyrer osv. på eksportkontrollens hjemmeside.

Regjeringen vil fortsatt sikre tilstrekkelige ressurser for å kunne ivareta de omfattende oppgavene på eksportkontrollområdet, herunder med sikte på å tilby norske bedrifter konkurransedyktige vilkår på grunnlag av en kompetent og tidsmessig lisensiering.

Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem

Utenriksdepartementet tok våren 2015 i bruk en digitalisert tjeneste for effektivisering og moder-

nisering av eksportkontrollen. Den digitale tjenesten vil oppfylle regjeringens krav om digitalisering av offentlige tjenester.

I tillegg til effektivisering av selve lisensieringsarbeidet, vil tjenesten innebære en betydelig økt sikkerhet knyttet til bedriftenes rapporter og kvalitetssikring av det omfattende og sensitive tallmaterialet som ligger til grunn for de årlige meldingene om eksporten av forsvarsmateriell til Stortinget.

Bruken av systemet er i en tidlig fase, og departementet vil løpende vurdere behov for justeringer og oppgradering med sikte på best mulig sikkerhet og brukervennlighet. Målsettingen er at alle bedrifter som foretar løpende eksport skal benytte systemet innen utgangen av 2015.

FNs avtale om handel med våpen (ATT)

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013, og trådte i kraft 24. desember 2014. Avtalen er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Målsettingen med avtalen er å etablere så høye felles internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen som mulig. Videre skal ATT forhindre ulovlig handel med slike våpen, bl.a. med sikte på å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og å redusere menneskelige lidelser. Avtalen forhindrer ikke statsparter i å beholde strengere nasjonale eksportkontrollregimer og å styrke disse utover avtalens krav.

Mexico hadde en fremtredende rolle i forhandlingene, og har også inntatt en ledende rolle i arbeidet med å forberede avtalens ikrafttreden. Det første statspartsmøtet fant sted i Mexico 24. – 28. august 2015. Ved møtets start hadde 130 stater undertegnet avtalen og 72 stater ratifisert. Fra norsk side vil man arbeide for størst mulig tilslutning blant stater og oppfordre stater som har undertegnet om å ratifisere så snart som mulig.

Statspartsmøtet lyktes i å vedta nødvendige forutsetninger for våpenhandelsavtalens iverksetting og videre gjennomføring. Det ble vedtatt prosedyreregler om beslutninger ved votering (2/3 flertall i substansspørsmål og simpelt flertall for prosessuelle spørsmål). Reglene inneholder også bestemmelser om at sivilsamfunnet og industrien etter anmodning kan delta i møter. ATTs sekretariat ble lagt til Genève. Sør-Afrika vil virke som sekretariatsleder i ett år og Nigeria skal lede arbeidet frem mot og under statspartskonferansen i Genève i 2016.

Med dette går FNs våpenhandelsavtale inn i en ny fase. Arbeidet for å få flere stater til å sig-

ner og ratifisere avtalen vil være sentralt fremover. Norge samarbeider med EU ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det. Norge støtter også sikring og destruksjon av våpenlagre og ammunisjon gjennom Norsk Folkehjelp i flere land.

Utenriksdepartementet inkluderte allerede i 2014 forpliktelser som følger av avtalens artikkel 6 og 7 i de konsoliderte vurderingskriteriene i retningslinjer. Det ble redegjort grundig om dette arbeidet i Meld. St. 8 (2014–2015).

Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Gjennom nasjonal eksportkontroll tar leverandørland et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

Siste NPT tilsynskonferanse fant sted i 2015. Norge engasjerte seg aktivt i arbeidet med alle avtalens tre pilarer (nedrusting, ikke-spredning og fredelig bruk). En troverdig nedrustningsprosess er avhengig av at kjernevåpenstatene deltar aktivt. Dette vektla også Norge i sitt hovedinnlegg under Tilsynskonferansen. Videre fremmet Norge konklusjonene fra Oslo-konferansen om humanitære konsekvenser av en kjernevåpen-detonasjon. NPT forblir fundamentet for det internasjonale ikke-spredningsregimet, og fra regjeringens side er det identifisert viktige tiltak for å videreføre arbeidet med å fremme det globale ikke-spredningsregimet. Disse er grundig omtalt i meldingens kapittel 8.

Proliferation Security Initiative (PSI) ble etablert 2003 og er et internasjonalt samarbeid for å forberede og i praksis kunne avskjære handel med og transport av masseødeleggelsesvåpen (MØV). PSI ses på som et operativt supplement til de 103 deltagerlandenes (pr. juli 2013) arbeid med eksportkontroll nasjonalt og internasjonalt.

Haag-kodeksen (HCOC) er et politisk bindende og tillitsskapende instrument hvor signaturstatene påtar seg å utstede forhåndsnotifikasjoner om relevante utskytninger og testflyvninger av ballistiske missiler og bæreraketter, samt legge frem en årlig deklarasjon om sin praksis innenfor kodeksens virkeområde. Kodeksen ble i sin tid fremforhandlet utenfor FN, men er knyttet til FN gjennom flere resolusjoner vedtatt av FNs generalforsamlinger siden 2002. Pr. utgangen av mai 2015 har 137 land sluttet seg til kodeksen.

For å styrke og effektivisere gjennomføringen av de internasjonale avtalene om ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen, samarbeider sentrale leverandørland innenfor fem eksportkontrollregimer om felles varelister og retningslinjer. Zangger-komiteen (ZC) og Nuclear Suppliers Group (NSG) retter seg mot å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Australiagruppen (AG) gjelder substanser og utstyr for kjemiske og biologiske våpen. Missile Technology Control Regime (MTCR) omfatter varer og teknologi som kan anvendes i bæresystemer for MØV og Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot konvensjonelle våpen og militært utstyr, samt flerbruksvarer som har viktige anvendelser innenfor militære konvensjonelle formål.

Det foregår løpende forhandlinger for å sikre at kontrollister og retningslinjer holder tritt med teknologisk utvikling og spredningstrusler. Det utveksles omfattende informasjon innenfor rammen av de enkelte regimene, herunder om aktuelle spredningsaktiviteter og om medlemslandenes avslag på eksportsøknader.

De multilaterale eksportkontrollregimene støtter opp under de multilaterale avtalene som forbyr kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen og bidrar til å etablere ansvarlighet når det gjelder leveranser av strategiske varer og teknologi. Nye spredningstrusler og teknologisk utvikling har ført til at eksportkontrollen har fått en økende anerkjennelse og betydning. Dette gjelder bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenes retningslinjer og varelister i sine sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea og ifm resolusjon 1540 om tiltak for å hindre spredning av MØV.

Aktiviteten i regimene har vokst betydelig de senere årene. Dette som følge av den raske teknologiske utviklingen innenfor sivil sektor, men også informasjon om at flere land forsøker å anskaffe masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen, samt utfordringen knyttet til ikke-statlige aktører i denne sammenheng.

Missilkontrollregimet MTCR

Norge har innehatt formannskapet i MTCR siden oktober 2014, og i oktober 2015 overtok Nederland og Luxembourg formannskapet i fellesskap. Det årlige formannskapet forutsetter at man også deltar i en formannskapstroika som inngående og utgående formannskap. Således strekker formannsapsarbeidet seg over tre år. Dette er andre gangen Norge har ledet MTCR.

Under Oslo-møtet i 1992 ble det enighet om å utvide kontrollen til å omfatte mindre, ubeman-

nede luftfarkoster, som kan benyttes til spredning av kjemiske og biologiske våpen i tillegg til bæremidler for kjernefysiske stridshoder. MTCR er et unikt regime, gitt at det ikke finnes noen annen internasjonal arena hvor missilspredning drøftes eller noen internasjonal avtale knyttet til å hindre spredning av leveringsmidler for MØV.

Med utgangspunkt i strategien og mandater for det norske formannskapet, har Norge ført an et aktivt og målrettet arbeid etter plenumsrådet i Oslo i oktober 2014.

Som formannskap har Norge lagt til rette for målrettede konsultasjoner og prosesser. For første gang på flere år har det lyktes å gjennomføre substansielle drøftelser om utvidelse av regimet samt om konkrete potensielle medlemsland. Det har lyktes Norge å bevege medlemskapsspørsmålet fremover og inn i et konstruktivt spor.

I tillegg til dialogen med faste ikke-medlemmer, lyktes Norge også med å etablere dialog med nye land som er potensielle teknologileverandører eller transitland i utsatte regioner hva gjelder spredning. For første gang i MTCRs historie oppnådde det norske formannskapet å møte ekspertgrupper innenfor FNs Sikkerhetsråd for å orientere om regimets arbeid for å møte spredningstrender. Denne dialogen er av stor betydning, særlig gitt at flere av sanksjonene og resolusjoner knyttet til MØV og ikke-spredning benytter MTCRs kontrolliste og retningslinjer.

Fra norsk side legges det som utgående formannskap vekt på å videreføre et aktivt arbeid innenfor MTCR-troikaen. Det er viktig å sikre kontinuitet og å overføre kompetanse ved å støtte det nederlandske/luxemburgske formannskapet i gjennomføring av den utadrettede dialogen og den videre fremdriften i medlemskapsspørsmål. På generelt grunnlag vil Norge også legge vekt på å videreføre arbeidet for å styrke regimets relevans ytterligere når det gjelder teknologiske og politiske trender, og på denne måten bidra til å hindre spredning av MØV og leveringsmidler for slike våpen. Foruten Norge, Nederland og Luxembourg vil troikaen bestå av Sør-Korea som tar over i 2016–2017.

Wassenaar-samarbeidet

Wassenaar-samarbeidet (WA) gjelder kontroll med konvensjonelle våpen og tilhørende militære varer og teknologi, samt strategiske flerbruksvarer som ikke er dekket av de MØV-rettede regimene. Varer som er beskrevet på WAs lister utgjør hoveddelen av de kontrollerte varene som eksporteres fra Norge.

WA har etablert en kontrolliste for militære varer og en for flerbruksvarer. Den norske militære listen (liste I) og EUs felles militære liste er i praksis forhandlet i WA. Listene er komplekse, og krever løpende og omfattende forhandlinger for å holde tritt med teknologisk utvikling.

Det finner sted et årlig ekspertmøte om lisensiering- og håndhevelse (LEOM). Her deler WA-landene erfaringer og informasjon om WA-relevant eksportkontroll. LEOM tar for seg operative og praktiske temaer knyttet til gjennomføring av kontrollen på nasjonalt plan. Ekspertter fra lisensieringsapparater, tollvesen og informasjonseksperter deltar i gruppen. Norge ledet LEOM i 2015.

I 2016 vil det finne sted særskilte forhandlinger for å videreutvikle og styrke samarbeidet. Disse forhandlingene finner sted hvert femte år, og gir anledning til å gjennomgå status og foreslå eventuelle tiltak for å styrke samarbeidet ytterligere. Et gjennomgående tema retter seg mot utveksling av informasjon om landenes eksport og om avslag på eksport. Etableringen av FNs avtale om handel med våpen (ATT) og hvordan WA kan bidra til implementering av avtalen fremover, vil også bli gjenstand for drøftelser. Fra norsk side arbeides det for å styrke informasjonsutvekslingen og oppnå større åpenhet, samt samle oppslutning om en felles forståelse om sluttbrukerdokumentasjon.

Når det gjelder WAs flerbruksliste, er norske bedrifter særlig berørt av kontrollen knyttet til undervannsteknologi, undervannsfarkoster, sonarer, gyroer og visse typer kameraer. I tillegg kommer en rekke høyteknologiske deler og komponenter. De sivile varene som omfattes av flerbrukslisten har viktige militære anvendelsesmuligheter, og inngår ofte i fremstilling av våpen og militært utstyr.

Cyber-teknologi er nylig blitt inkludert i flerbrukslisten til WA. Slik teknologi utgjør et helt nytt teknologisk konsept, og forhandlinger om en målrettet og tydelig kontrolltekst har vært krevende. For tiden pågår et omfattende revisjonsarbeid av kontrollteksten for romrelatert teknologi. Behovet for revisjon på dette området er særlig den pågående kommersialiseringen av rommet. Det pågår også forhandlinger om en effektiv kontrolltekst når det gjelder 3D-printing.

Mottakerne av militære varer er i all hovedsak forsvarsmyndigheter, men enkelte militære varer benyttes også for sivil bruk. Dette gjelder f.eks. visse mindre rakettmotorer og eksplosiver. For tiden er kontrollen med ubemannede luftfarkoster (UAV) og skuddsikre biler gjenstand for særskilte drøftelser i WA.

2 Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet

Regjeringens mål er å bidra til størst mulig åpenhet om utførelsen av forsvarsmateriell fra Norge, samt å gi mest mulig innsyn i eksportkontrollpolitikken og praktiseringen av Utenriksdepartementets retningslinjer.

I internasjonal sammenheng var Norge tidlig ute med å vise åpenhet om eksporten og de vurderingene Utenriksdepartementet legger til grunn i forbindelse med lisensieringen. Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996 har graden av åpenhet økt betydelig, og eksporten fremstilles nå i 14 tabeller og figurer. Med denne åpenheten, ligger Norge i det internasjonale tetsjiktet når det gjelder innsyn i eksporten av forsvarsmateriell.

Regjeringen har som mål å utvise størst mulig åpenhet om omfanget av eksporten av forsvarsmateriell, samt om regelverk og Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene. Fra norsk side arbeides det aktivt i en rekke fora for at også andre land skal utvise åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport.

Opplysningene i meldingens kapittel 9 om eksporten i 2014 er basert på rapporter fra eksportørene med utgangspunkt i innvilgede eksportlisenser. Som betingelse for innvilgelse av eksportlisenser for forsvarsmateriell pålegges eksportørene å rapportere regelmessig om den faktiske utførelsen som har funnet sted på grunnlag av de enkelte lisensene. Rapportene inneholder betydelige mengder sensitiv og taushetsbelagt informasjon om eksportaktivitetene.

Departementet har tatt i bruk et sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem. Systemet vil ivareta en mer effektiv lisensiering, beskytte bedriftssensitiv informasjon og bidra til god kvali-

tetssikring av materialet som inngår i meldingen. Saksbehandlingssystemet er beskrevet nærmere i kapittel 7.1.

Meldingens kapittel 9 følger formatet som ble etablert i Meld. St. 8 (2014–2015), hvor det ble lagt vekt på å fremstille eksporten mer oversikkelig. Overgangen til EUs felles kontrolliste (liste I) i 2013 førte til at varene fikk andre referanser enn tidligere, og listen er i seg selv bygget opp på en annen måte enn den tidligere norske listen.

Parallelt med målsetningen om å utvise størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, er det nødvendig å sikre at økt innsyn skjer innenfor rammen av de begrensninger som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

Det er en etablert praksis med å konsultere Stortinget om eksportkontrollsaker av særlig utenrikspolitisk eller prinsipiell betydning. Dette er en linje som Regjeringen vil videreføre.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen tok i 2014 initiativ til en konkret høring om en konkret eksportsak. Regjeringen legger vekt på å vise størst mulig åpenhet om saker som reises av Stortingets organer og bidra til å avklare om eksport har skjedd i henhold til eksportkontrollreglene.

3 Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv

Forsvarsindustrien er viktig for vår evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser. Det er derfor av stor betydning for Regjeringen fortsatt å legge til rette for at norske bedrifter sikres tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet. Utenriksdepartementets retningslinjer har vært publisert siden 1992 nettopp for å sikre bedriftene godt innsyn om muligheten for å få eksportlisens innvilget, herunder ved å vise åpenhet om hvilke prinsipper og kriterier som gjelder for behandlingen av søknader om eksport.

Norge har en lang historie med forsvarsindustri. Kongsberg Våpenfabrikk ble etablert i 1814 og Raufoss Ammunisjonsfabrikk i 1896 som statseide industribedrifter. Bedriftene vokste etter hvert, og særlig i årene etter annen verdenskrig utviklet Kongsberg og Raufoss seg til viktige høyteknologiske forsvarsleverandører.

Disse består i dag av flere selskaper under Kongsberg- og Nammo-konsernet, som produserer utstyr på forskjellige teknologiområder. I tillegg har det gjennom årene vokst frem en rekke andre virksomheter som utvikler og produserer høyteknologiske varer og teknologi på forsvarssiden. Dette er bedrifter som ofte er produsenter og leverandører både innenfor sivil og militær sektor, der overføringsverdien til sivil sektor er både betydelig og viktig. De økte krav til forsvarsmateriell har bidratt til en sterk utvikling av ny teknologi og produkter, der stadig flere norske bedrifter er konkurransedyktige på det internasjonale markedet. Norsk forsvarsindustri har i de senere år vært både nyskapende og utholdende, noe som har resultert i økende aktivitet så vel i omfang som utstrekning. Nye markeder er under etablering i Asia og Sør-Amerika, samtidig som de mer tradisjonelle i Europa og Nord-Amerika videreutvikles.

Det har vært en politisk målsetting i årene etter 2. verdenskrig å opprettholde og legge til rette for norsk forsvarsindustri, noe som bl.a. innebærer muligheten til å eksportere. Det har vært bred politisk enighet om at muligheten for å selge varer var av betydning for industriens leve-

vilkår. Videre var det viktig at man hadde et moderne og effektivt forsvar, noe som også krevde en tilsvarende industri.

Behovet for forsvarsmateriell, særlig i Europa i etterkrigsårene og Norges alliansetilhørighet i NATO, førte til at norske bedrifter tidlig ble involvert i utvikling og leveranser av deler og komponenter til internasjonale samarbeidprosjekter. Norske bedrifter deltar i en rekke store internasjonale utviklings- og produksjonsprogrammer med andre nærstående land. Hovedhensikten er å bidra til sikre forsvarsbehov innenfor NATO, de nordiske og andre land som kan få motta forsvarsmateriell fra Norge. Innsatsvarer i form av komponenter og deler til større utenlandske systemer utgjør en betydelig del av norsk eksport.

De internasjonale økonomiske problemstillingene fortsetter å gi utfordrende rammer for forsvarssektorens vilkår. Forsvarsbudsjettene øker i mange land utenfor EU, mens de har blitt betydelig redusert blant medlemsland de siste årene. Handelshindringer og beskyttelse av eget lands industri, er utfordringer forsvarsindustrien i Norge stadig opplever i møtet med aktuelle markeder.

Reduksjonen av forsvarsbudsjettene blant Norges allierte og partnerland vil føre til at de prioriterer oppdateringer og moderniseringer av eksisterende systemer, fremfor investeringer i nye. Dette kan gi nye muligheter for underleverandører og produsenter av delsystemer som skal oppgraderes, på bekostning av produsenter av komplette systemer. Den teknologiske utviklingen har også medført at det er blitt stadig dyrere å utvikle moderne forsvarsmateriell. I tillegg har det ført til at de vestlige forsvarsindustrielskapene i økende grad kjøper seg opp i hverandres eierstrukturer, for å få bedre tilgang til andre lands markeder. Det kan heller ikke utelukkes at europeiske og amerikanske selskaper søker nærmere organisatoriske samarbeidsformer for å kunne møte utfordringene i markedene på begge sider av Atlanten.

En rekke norske forsvarsindustribedrifter har nisjekompetanse som gjør det mulig med et tett samarbeid med store internasjonale partnere. Dette har muliggjort et bredt engasjement av norske bedrifter som underleverandører til produsenten av Norges neste kampfly F-35. Disse bedriftene er valgt på grunn av sin evne til å levere kvalitet i et konkurranseutsatt marked.

Internasjonal markedsadgang er helt avgjørende for norsk forsvarsindustriens evne til å opprettholde kompetanse og teknologiutvikling, og til å sikre tilstrekkelige produksjonsvolum.

Forsvarsdepartementet arbeider derfor aktivt for at norsk forsvarsindustri skal komme i betraktning som leverandør ved større materiellkjøp i utlandet. Gjennom industrisamarbeid har norske og utenlandske bedrifter i fellesskap bidratt til ny teknologiutvikling, produksjon og viktig verdiskapning.

Selv om Europakommisjonen forventet at bruken av industrisamarbeid vil bli vesentlig redusert

i Europa etter iverksettelsen av EUs nye forsvarsdirektiv (2009/81/EC), tyder utviklingen på at det ikke nødvendigvis blir resultatet. En foreløpig analyse utarbeidet av EDA viser en svak positiv trend i bruken av forsvarsdirektivet, men unnødvendigvis benyttes fortsatt for den store majoriteten av anskaffelser – ikke minst av de større nasjonene. Andelen grensekryssende kontrakter i EØS-området er fortsatt lav, og direktivet har ikke hatt noen målbar effekt på anskaffelses-samarbeid.

Industrisamarbeid har vært et avgjørende strategisk virkemiddel for å oppnå markedsadgang for norske forsvarsprodukter og bedrifter, og dette vil bli opprettholdt så lenge andre lands forsvarsmarkeder fremdeles er reelt lukkede. Innenfor rammen av de til enhver tid gjeldende retningslinjer, vil industrisamarbeid bli benyttet som et sentralt virkemiddel der dette er nødvendig for å åpne opp viktige deler av det internasjonale forsvarsmarkedet for norsk industri.

4 Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer

Kontrollen er hjemlet i lov om kontroll med strategiske varer, tjenester og teknologi fra 1987. Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 utgjør det operative regelverket for departementets lisensierings- og kontrolloppgaver.

Begrepet «strategiske varer» defineres i eksportkontrollloven som varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger. I tillegg omfatter kontrollen med strategiske varer og teknologi også tjenester for militære formål. Videre er formidling mellom to tredjeland av strategiske varer gjenstand for eksportkontroll.

Kontrollistene er en del av eksportkontrollforskriften, og angir varene og teknologien som er lisenspliktige. Listene retter seg mot henholdsvis forsvarsrelaterte varer (liste I) og flerbruksvarer (liste II). I praksis er listene forhandlet innenfor de multilaterale regimene som Norge er medlem i. EU har satt sammen listene fra de ulike regimene på en brukervennlig måte, og det er disse listene som benyttes i Norges regelverk.

I tillegg til varene som er beskrevet på listene, kan det utløses lisensplikt for enhver vare, uavhengig av listene, under nærmere gitte vilkår. Slike generalklausuler er kjent som «fang alt» eller «catch all». Innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene er vedtatt beste-praktisdokumenter og retningslinjer rettet mot nasjonal utøvelse av kontrollen.

Gjennomføring av sanksjoner og restriktive tiltak er hjemlet i særskilte regelverk og står nærmere omtalt i kapittel 6.

Det er redegjort nærmere om de aktuelle lover og forskrifter nedenfor.

Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven)

Eksportkontrollen er hjemlet i Lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strate-

giske varer, tjenester og teknologi m.v. I Kgl. res. av 18. desember 1987 er Utenriksdepartementet gitt fullmakt til å utøve den fullmakt som i henhold til eksportkontrollloven er tillagt Kongen. Utenriksdepartementet er med dette ansvarlig for kontrollen med eksport fra Norge av våpen, ammunisjon og annet militært materiell², flerbruksvarer³, samt relevant teknologi og tjenester.

Etter eksportkontrollloven må alle varer og tjenester og all teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militære formål, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke utføres uten tillatelse fra Utenriksdepartementet.

Loven setter forbud mot at det drives handel med, formidles eller på annen måte bistås ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet uten særskilt tillatelse. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

I tillegg inneholder loven bestemmelser om informasjonsplikt og taushetsplikt, samt omfattende straffebestemmelser. I St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) ble det gitt grundig informasjon om loven.

Lov om gjennomføring av sanksjoner og våpenembargo

For at FN-sanksjoner eller EU-tiltak skal være bindende for private rettssubjekter i Norge må de gjennomføres i norsk rett. Sanksjoner som er vedtatt av FNs Sikkerhetsråd gjennomføres i norsk rett som hovedregel ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 (sanksjonsloven). EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale

² Forsvarsmateriell som beskrevet på Utenriksdepartementets Liste I.

³ Sivile produkter som har viktige militære anvendelsesområder. Beskrevet på Utenriksdepartementets Liste II.

ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om kan gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 (tiltaksloven). Våpenembargoer gjennomføres dels med hjemmel i den alminnelige eksportkontrolllovgivningen.

En del av EUs tiltak inneholder bestemmelser som utdyper eller supplerer bindende vedtak gjort av FNs sikkerhetsråd. Der Norge slutter opp om slike tiltak, er det gitt forskrifter med hjemmel i både sanksjonsloven og tiltaksloven.

De mest sentrale forskriftene omtales i meldingens kapittel 6.

Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester av 19. juni 2013 gir grundige regler for Utenriksdepartementets utøvelse av de lovpålagte lisensierings- og kontrollloppgavene. Forskriften erstatter en tidligere forskrift av 18. januar 1989.

Det ble redegjort grundig om arbeidet med den nye forskriften i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2012–2013).

Liste I (forsvarsrelaterte varer) og liste II (flerbruksvarer) beskriver produkter og teknologi som krever tillatelse før eksport. Kontrollen med teknologi omfatter også immateriell teknologioverføring. Listene oppdateres løpende i tråd med endringer vedtatt i de enkelte eksportkontrollregimene, og som regel parallelt med at EU oppdaterer sine lister.

I august 2014 ble forskriften styrket ved å innføre lisensplikt for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av materiellets tilstand.

For å sikre gjennomføring av det EØS-relevante ICT-direktivet⁴ angir forskriften nærmere regler om overføringslisenser for eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere innenfor EU/EØS og om sertifisering av foretak. Direktivet ble grundig omtalt i Meld. St. 8 (2012–2013).

Forskriften angir en rekke unntak fra lisensplikten, samt bestemmelser rettet mot kontroll av formidling mellom to tredjeland og om lisensplikt for ikke-listede varer under nærmere angitte omstendigheter.

Dersom departementet kommer til at en vare som ikke er oppført på noen liste skal underlegges lisensplikt, er hensikten i utgangspunktet å kunne avslå eksport fordi varen er ment for militær bruk i et land hvor det er krig, krig truer eller det er borgerkrig; mottakerlandet er gjenstand for

våpenembargo eller restriktive tiltak som gjennomføres i norsk rett; det foreligger en uakseptabel risiko for at varen er ment for et masseødelgelsesvåpenprogram; eller at den direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

4.1 Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell

Beslutninger om å tillate eksport av forsvarsmateriell er gjenstand for det enkelte eksportlands suverenitet. Samtidig har det i de siste årene utviklet seg et økende internasjonalt samarbeid om eksportkontroll også på dette området. Wassehaar-samarbeidet (WA) og EU har vært pådrivere i dette arbeidet, og har hver for seg etablert høye standarder for kontrollen med våpen, militært utstyr og flerbruksvarer for konvensjonelle formål. I tillegg medfører ikrafttreddelsen av FNs avtale om handel med våpen (ATT) at søknader om eksport også vurderes etter avtalens relevante artikler.

Kontrollen med eksport av forsvarsmateriell fra Norge baserer seg på Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, og hvor det bl.a. heter at:

«det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

I vedtak av samme dato tar Stortinget «til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurderingen må være avgjørende for om eksport skal finne sted».

I 1997 sluttet et enstemmig Storting seg til en presisering om at «Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».

Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

⁴ Intra Community Trade Directive.

Retningslinjene ble første gang publisert i 1992. I utenriksministerens pressemelding 28. februar 1992 het det bl.a. at «ved å offentliggjøre de nye retningslinjene, ønsker Regjeringen å gi industrien en bedre forståelse av og innsyn i de rammebetingelser som den må innrette seg under. Retningslinjene vil således medføre økt forutsigbarhet, hvilket er av stor betydning ettersom utvikling, produksjon og markedsføring av militært materiell forutsetter langsiktig planlegging».

Dette formålet har siden ligget fast. Regjeringen ønsker å legge til rette for at norske bedrifter sikres fortsatt tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet, herunder gjennom tydelige og langsiktige retningslinjer om Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell.

EUs åtte atferdskriterier har siden 2010 utgjort et eget vedlegg til retningslinjene (vedlegg A-kriteriene). Kriteriene utdyper de vurderinger Utenriksdepartementet foretar når det gjelder en rekke politiske spørsmål jfr. 1959-vedtaket og 1997-presiseringen. Det ble redegjort grundig for kriteriene i Meld. St. 21 (2009–2010).

28. november 2014 publiserte utenriksdepartementet oppdaterte retningslinjer, hvor de åtte Vedlegg A-kriteriene og de kriterier som følger av ATTs artikler 6 og 7 er innarbeidet direkte i retningslinjenes Kap. 1 under punkt 2 om «Overordnede prinsipper og vurderingskriterier». På denne måten er kriteriene fremstilt i en konsolidert oversikt hvor de aktuelle hensyn og forbud fremgår på en tydelig og helhetlig måte. Den konsoliderte kriterielisten kommer i tillegg til Stortingets vedtak av 11. mars 1959 og utdyper presiseringen om menneskerettighetene i 1997. ATT omtales nærmere i meldingens kapittel 8.

I de oppdaterte retningslinjene fremstår den konsoliderte kriterielisten som følger:

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, vil det ikke kunne tilstås eksportlisens når:

- dette er uforenlig med Norges internasjonale forpliktelser (jf K1, og ATT artikkel 6),
- det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking (jf K2, og ATT artikkel 7),
- eksport vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten (jf K3),
- det er åpenbar fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å

angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt (jf K4),

- eksportørstaten har kunnskap om at det militære utstyret vil kunne bli brukt til å begå folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser (jf ATT artikkel 6),
- det er overveiende sannsynlig at det militære utstyret vil innebære brudd på internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet (jf ATT artikkel 7).

Ved vurdering av søknader skal det tas særlig hensyn til:

- den nasjonale sikkerheten i Norge, allierte og vennligsinnede land (jf K5),
- kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten (jf K6),
- risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår (jf K7),
- forenligheten mellom eksporten av militær teknologi og militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen (jf K8),
- risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn (jf ATT artikkel 7)».

Kriteriene ivaretar bl.a. de hensyn som var omfattet av en sjekklister som departementet utarbeidet i samarbeid med SIPRI, og som ble oppsummert i syv konkrete hensyn som det ble nøye redegjort for i Meld. St. 8 (2014–2015). Disse punktene er nå ivarettatt av den konsoliderte kriterieliste i retningslinjene av 28. november 2014. Kriteriene fremgår i sin helhet i hhv vedlegg A og vedlegg B til retningslinjene.

Målet er å sikre at behandlingen av søknader om eksporttillatelse ivaretar de aktuelle utenriks- og innenrikspolitiske hensyn, herunder hensynet til menneskerettighetene og risikovurderinger knyttet til intern undertrykking ifm eksport av militært utstyr. Ved behandlingen av lisenssøknader bør hovedhensynet være at Norge ikke vil tillate salg av forsvarsrelaterte varer til land i områder med internasjonal væpnet konflikt eller hvor slik konflikt truer, eller til land hvor det aktuelle forsvarsrelaterte utstyret kan benyttes i forbindelse med intern væpnet konflikt og det anses å

foreligge en uakseptabel fare for at utstyret kan bli brukt til intern undertrykking, eller til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Særlig relevant i denne sammenheng er kriterium 2 (K2), hvor det bl.a. heter at man «skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale menneskerettsinstrumenter» samt «mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale humanitærrettsinstrumenter...». I denne sammenheng heter det videre at man deretter skal «avstå fra å utstede eksportlisens når det er åpenbar fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking» eller «kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett».

Videre fremgår det at intern undertrykking blant annet omfatter tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, summariske eller vilkårlige henrettelser, forsvinninger, vilkårlig frihetsberøvelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, som angitt i relevante internasjonale MR-instrumenter, herunder Verdenserklæringen om menneskerettighetene og den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter.

I EUs brukerveiledning om anvendelse av kriteriet, vises det bl.a. til at K2 avdekker noen kjernekonsepter for vurderingene. Med utgangspunkt i det aktuelle mottakerlandets holdning til relevante prinsipper nedfelt i internasjonale menneskerettighetsinstrumenter, skal man 1) avslå en eksportlisens når det er en uakseptabel risiko for at det militære utstyret eller teknologien kan være ment for intern undertrykking; 2) utøve særlig tilbakeholdenhet og forsiktighet ved innvilgelse av lisenser, og ta i betraktning det militære utstyret og teknologiens karakter, til land hvor FNs kompetente organer, EU eller Europarådet har fastslått at det skjer alvorlige brudd på menneskerettighetene. Med utgangspunkt i relevante prinsipper nedfelt i internasjonal humanitærrett, skal man 3) avslå eksportlisenser når det er en klar risiko for at det aktuelle militære utstyret eller teknologien kan bli brukt for utøvelse av alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett.

Når det gjelder de relevante prinsippene i internasjonal humanitærrett, vises det i veiledningen til at vurderingene gjelder situasjoner med væpnet konflikt og således ikke kommer til anvendelse overfor et land som legitimt bruker makt til å forsvare seg, jf FN-paktens artikkel 51.

I vurderingen av det militære utstyret eller teknologien som søkes eksportert, forutsetter brukerveiledningen om K2 at vilkårene for slike vurderinger skal skje i tråd med K1. Her heter det at det tiltenkte eksporterte utstyr og teknologi skal vurderes grundig, særlig i forhold til risiko for intern undertrykking. Eksportlandet skal undersøke om det i relevante rapporter og informasjon foreligger bevis for at det samme utstyret er benyttet tidligere for interne undertrykkingsformål, samt vurdere om det er grunn til å tro at utstyret vil bli brukt eller omadressert for slik sluttbruk. Det vises eksplisitt til at slikt utstyr kan være pansrede personellkjøretøy, skuddsikre vest/hjelmer, samt kommunikasjons-, overvåkings- og avlyttingsutstyr.

Regjeringen er opptatt av at norsk næringsliv så langt som mulig skal ha de samme rammebetingelser som utenlandske konkurrenter, og har derfor valgt å gjennomføre EUs standarder i norsk praksis. Regjeringen vil videreføre praksisen med å følge EUs utvikling når det gjelder fremtidig styrking av kriteriene og brukerveiledningen til kodeksen.

I tillegg har Utenriksdepartementet foretatt en generell oppdatering for å klargjøre og reflektere praksis som er etablert over tid. Dette har ført til enkelte språklige oppdateringer og presiseringer, samt en endring rettet mot å nyansere landgruppen.

Tidligere var det definert tre landgrupper: 1) land som var godkjent som mottakere av både våpen og annet militært materiell (dvs både kategori A- og B-materiell), 2) land som ikke kunne motta noe slikt utstyr og 3) land som ikke kunne motta våpen (kategori A-materiell), men som kunne få motta annet militært utstyr (kategori B-materiell). Fordi det i løpet av årene har vokst frem flere land som er godkjent som mottakere av våpen og hvor det er knyttet en mer omfattende sluttbrukerkontroll til enn det som er praksis ved eksport til allierte og særlig nærstående land, har departementet innført en egen landgruppe for disse. I de oppdaterte retningslinjene er det nå definert fire landgrupper. På denne måten er styrkingen av kravet til sluttbrukerklæringer for slike land, tydelig reflektert i retningslinjene. I praksis innebærer styrkingen at sluttbruker skal godtgjøres ved eksport av våpen i varekategori A til allierte, nordiske og særskilt nærstående land (landgruppe 1), og at det skal kreves myndighetsbekreftet sluttbrukerklæring med reeksportklausul ved eksport av andre land som er godkjent som mottakere av A-materiell etter regjeringsbehandling (ny landgruppe 2).

Som følge av at eksportkontrollforskriften er styrket ved å etablere lisensplikt for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av materiellets tilstand, er det tatt inn egne regler for behandlingen av søknader om eksport av slikt materiell i retningslinjene.

Selv om de viktigste eksportlandene har sluttet seg til samme kriterier og standarder, foretas vurderinger og endelige beslutninger på nasjonalt plan. For Norges vedkommende er det viktig å føre en nær dialog med nærstående land, herunder med sikte på å utveksle informasjon, erfaringer og synspunkter om relevante spørsmål i den hensikt å oppnå en mest mulig enhetlig forståelse og anvendelse av felles kriterier. Det er vanlig at landene har særnasjonale prinsipper og sikkerhetspolitiske interesser i tillegg til de internasjonale kriteriene. For Norges vedkommende gjør sikkerhets- og utenrikspolitiske prinsipper seg gjeldende gjennom Stortingets vedtak og enstemmige presiseringer.

I Meld. St. 8 (2011–2012), Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort grundig for departementets arbeid med å styrke retningslinjene.

De oppdaterte retningslinjene utgjør vedlegg 4 til denne meldingen.

4.2 Eksportkontroll og flerbruksvarer

Arbeidet for å hindre spredning av masseødelegelsesvåpen (MØV) og leveringsmidler for slike våpen, har lenge stått høyt på den internasjonale dagsorden. Ikke-spredningsbestrebelsene har i hovedsak vært rettet mot å hindre at ytterligere land anskaffer MØV, men i etterkant av terrorhandlingene 11. september 2001 har fokus også vært rettet mot ikke-statlige aktører. Det finnes ingen internasjonal omforent juridisk definisjon av MØV, men slike våpen anses å omfatte kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen. I tillegg forstås også visse bæremidler, som ballistiske missiler med en viss bæreevne og rekkevidde samt kryssermissiler, å omfattes av begrepet. Multilaterale tiltak for å hindre spredning av MØV og leveringsmidler for MØV omfatter flere internasjonale avtaler og samarbeid innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.

Med flerbruksvarer forstås varer og teknologi som er utviklet for sivile formål, men som også kan anvendes for militære formål, herunder for utvikling av MØV eller konvensjonelle våpen. Innføring av slike varer på de internasjonale listene krever konsensus. Selve gjennomføringen av

eksportkontrollen skjer på grunnlag av nasjonale regelverk og praksis, og forutsetter å sikre at relevante forpliktelser som det enkelte landet har bl.a. som følge av samarbeidet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene tas hensyn til.

Kontrollen med flerbruksvarer bygger utelukkende på lister og retningslinjer som er vedtatt innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Her utveksles det omfattende informasjon om spredningstrender, -nettverk og anskaffelsesforsøk, samt om regimelandenes avslag på lisenssøknader innenfor rammen av de enkelte regimene. Dette er informasjon som inngår i de enkelte regimelandenes lisensvurderinger. Dersom et land har notifisert lisensavslag, forutsettes det at øvrige regimeland avslår mottatte lisenssøknader som vedrører det samme utstyret til den samme mottaker. Denne «no undercut»-prosedyren er ment å hindre kommersiell undergraving overfor bedrifter i regimelandene, samt over tid virke til en mest mulig enhetlig nasjonal forståelse av regimenenes retningslinjer og formål.

Norge anvender av praktiske hensyn EUs flerbruksvareliste, som er en sammenstilling av listene som er forhandlet i de multilaterale regimene.

Departementet kan anvende retningslinjenes konsoliderte kriterier også i behandlingen av søknader om eksport av flerbruksvarer til militær bruk, dersom varens beskaffenhet og sluttbruk tilsier en mer omfattende og målrettet vurdering.

Kontroll med kjernefysiske varer og teknologi

Kontrollen med slike varer, herunder flerbruksvarer som kan ha en viktig kjernefysisk anvendelse, skal bidra til å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Internasjonale forpliktelser som Norge har, herunder direkte knyttet til Ikke-spredningsavtalen, sikkerhetskontrollavtaler med IAEA og det nukleære eksportkontrollregimet NSGs retningslinjer, ligger til grunn for kontrollen. Dette er omfattende og teknisk komplekse retningslinjer og forpliktelser.

For å sikre en effektiv kontroll på dette området, har Utenriksdepartementet inngått et nærmere samarbeid med Statens Strålevern. På denne måten kan det trekkes på kunnskap på tvers, og sikre kunnskap og god kompetanse i kontrollledene. I tillegg legger samarbeidet til rette for, ved behov, å kunne trekke på teknisk ekspertise i Strålevernet ved departementets behandling av konkrete eksportsøknader.

På denne måten er hensikten å styrke kontrollen med eksport av kjernefysiske varer og relevante flerbruksvarer fra Norge.

5 Kontroll med eksport av immateriell teknologi, herunder kunnskapsoverføring

Eksportkontrollforskriften inneholder bestemmelser om lisensplikt for teknologi, herunder immaterielle ytelser.

Norge gjennomfører bl.a. FNs Sikkerhetsråds resolusjoner og EUs utvidede tiltak om sanksjoner mot Iran og Nord-Korea. Sanksjonsforskriften om sanksjoner mot Iran setter bl.a. et absolutt forbud mot å overføre varer og teknologi, herunder programvare, som er flerbruksvare, militære varer og teknologi, visse andre varer og teknologi som kan brukes i kjernefysiske aktiviteter, samt visse nøkkelutstyr- og teknologi for olje- og gasssektoren til «iranske personer» eller «til bruk i Iran».

Innenfor det multilaterale eksportkontrollsam arbeidet drøftes i økende grad spredningsfaren forbundet med immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring. Myndighetenes muligheter til å kontrollere slike aktiviteter møter på nye og andre utfordringer enn ved kontrollen med eksport av varer.

Når det gjelder eksport av lisenspliktige varer og teknologi, henger teknologien ofte direkte sammen med varen som søkes eksportert. I slike tilfeller foretar departementet en helhetlig vurdering av eksportens beskaffenhet og utsteder eksportlisens for den samlede eksporten av varen og den tilhørende teknologien. Den samme praksis gjelder dersom en bedrift søker om eksport av bare teknologi, herunder immateriell. Når det gjelder teknologi, herunder også immateriell, til militære formål, så gir retningslinjene omfattende regler om behandlingen av slike søknader.

Kunnskapsoverføring

Eksportkontrollregelverket gir hjemmel til å kontrollere overføring av kunnskap, herunder også immaterielle overføringer, knyttet til alle typer MØV, leveringsmidler for MØV og konvensjonelle våpen. Kunnskapsoverføring til utenlandske personer kan dermed avslås når det vurderes å foreligge en uakseptabel risiko for at kunnskapsoverføringen senere kan brukes i utvikling, fremstil-

ling eller bruk av MØV, leveringsmidler for slike våpen.

Sanksjonsforskriftene mot Iran og Nord-Korea gir utdanningsinstitusjonene en rett og plikt til å nekte opptak av studenter fra disse landene til fagområder som er særlig relevante for atomvåpen og leveringsmidler for slike våpen.

I Meld. St. 25 (2010–2011), Meld. St. 8 (2012–2013) og Meld. St. 49 (2012–2013) ble det redegjort for arbeidet med å etablere en målrettet kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter.

Når det gjelder personer som kommer til landet for å studere, delta på konferanser eller arbeide som stipendiat innenfor teknologiområder som er relevante for den strategiske eksportkontrollen, vil det ikke være praktisk med et lisensregime.

Utenriksdepartementet har de siste årene samarbeidet nært med Politiets sikkerhetstjeneste (PST), Justis- og beredskapsdepartementet (JD) og Kunnskapsdepartementet (KD) for å gi relevant informasjon til aktuelle læresteder og virksomheter om kunnskapsoverføring. Det er holdt flere møter for å styrke deres bevissthet og årvåkenhet om teknologiområder som er relevante i forhold til gjeldende forbud og gjennomføring av den strategiske eksportkontrollen.

Innenfor rammen av dette samarbeidet har Utenriksdepartementet i 2015 utarbeidet nærmere retningslinjer for utdanningsinstitusjonenes arbeid med opptak og ansettelse av utenlandske personer innenfor fagområder som kan medføre utilsiktet overføring av kunnskap som kan bidra til spredning av masseødeleggelsesvåpen eller leveringssystemer for slike våpen.

Retningslinjene er ment å være et hjelpemiddel for utdanningsinstitusjonenes egne vurderinger. I tillegg til informasjon om hensikten med kontrollen med kunnskapsoverføring knyttet til strategiske varer og teknologi, gir retningslinjene nærmere føringer om hvilke fagområder og studie- eller arbeidsnivå som anses som særlig sensitive og dermed betinger særskilt årvåkenhet.

Praktiseringen av regelverket når det gjelder kunnskapsoverføring, forutsetter at utdanningsinstitusjonene foretar en særskilt vurdering overfor doktorgradsstipendiater (ph.d.) innenfor følgende fagområder:

- Biovitenskap, inkludert bioteknologi
- Biokjemi
- Kjemi, herunder kjemisk prosesssteknologi
- Fysikk, inkludert nukleærfysikk
- Luftfart og luftfartsteknologi
- Maskinteknikk
- Materialteknologi
- Kybernetikk
- Medisin/veterinærfag
- Matematikk

I tillegg forutsettes at særskilt årvåkenhet også utøves for masterprogram og da særlig de som berører følgende teknologiområder:

- Biovitenskap, inkludert bioteknologi
- Biokjemi
- Kjemi, herunder kjemisk prosesssteknologi
- Fysikk, inkludert nukleærfysikk
- Luftfart og luftfartsteknologi

Listen er ikke nødvendigvis uttømmende. I tillegg til de nevnte fagområder, bør utdanningsinstitusjonene på generelt grunnlag utøve årvåkenhet når utenlandske studenter søker seg til p.hd-stillinger eller masterstudier innenfor andre teknologiområder omfattet av Utenriksdepartementets liste II.

Det er viktig å presisere at kontroll med kunnskapsoverføring ikke gjelder for kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig «i det offentlige rom» i henhold til General Technology Note om overføring av teknologi for varer på liste II.

Utdanningsinstitusjonene kan ved behov også søke nærmere råd hos Utenriksdepartementet eller PST.

I Meld. St. 25 (2010–2011), Meld. St. 8 (2012–2013), Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort for gjeldende regelverk og arbeidet med å etablere en mest mulig målrettet kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter ved norske læresteder.

Kunnskapsoverføring jf sanksjoner mot Iran

FNs sikkerhetsråd vedtok i tiden 2006–2010 fire resolusjoner som følge av sterke indisier i retning av at Iran utvikler kjernefysiske våpen og våpensystemer. Norge har en folkerettslig plikt til å gjennomføre bindende vedtak av FNs sikkerhetsråd. Sammen med EUs restriktive tiltak, som også er gjennomført i norsk rett, utgjør Sikkerhets-

rådets bindende vedtak grunnlaget for det norske sanksjonsregimet mot Iran. I meldingens kapittel 6 er det redegjort nærmere om sanksjoner og tiltak mot Iran, herunder atomavtalen med landet.

I den gjeldene forskrift er det flere bestemmelser som forbyr teknologioverføring «til iranske personer, enheter eller organer eller til bruk i Iran». Det er forbudt for norske rettssubjekter å «overføre (...) teknologi» som angitt i forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran av 9. februar 2007 vedlegg I eller II til iranske personer eller til bruk i Iran, jf. § 2(1). På samme måte er det forbudt å «overføre (...) teknologi» som er oppført i sanksjonsforskriftens vedlegg III uten at man har forhåndstillatelse, jf. § 3(1). Det er videre forbudt å overføre teknologi som er oppført i vedlegg VI og VII og teknologi som oppført i vedlegg VIB til iranske personer eller til bruk i Iran, jf. §§ 8 og 10a.

Det følger videre av sanksjonsforskriftens § 5 at det er forbudt «å levere, direkte eller indirekte, teknisk bistand» i tilknytning til varene og teknologien som er oppført på eksportkontrollforskriftens vareliste I (forsvarsmateriell) eller i tilknytning til varene og teknologien som er oppført i forskriftens vedlegg I eller II til «iranske personer, enheter eller organer eller til bruk i Iran».

«Teknisk bistand» er definert i Iran-forskriften § 1 bokstav r) og omfatter blant annet «(...) enhver annen form for teknisk tjeneste, uansett om bistanden ytes i form av instruksjon, rådgivning, opplæring, overføring av driftskunnskaper eller ferdigheter(...)».

Begrepet «opplæring» vil etter departementets syn omfatte studenter og ph.d.-kandidater som mottar undervisning eller veiledning ved norske utdannings- eller forskningsinstitusjoner.

Kunnskapsoverføring jf sanksjoner mot Nord-Korea

Sanksjonene mot Nord-Korea er begrunnet i landets atomvåpenprogram. Det følger av forskrift om sanksjoner mot Nord-Korea av 15. desember 2006 at «det er forbudt for norske rettssubjekter og for enhver som befinner seg på norsk territorium å selge, forsyne eller overføre til Nord-Korea (...) teknologi som er listeført av Sanksjonskomiteen for Nord-Korea eller av Sikkerhetsrådet på bakgrunn av at det vil kunne bidra til utvikling av masseødeleggelsesvåpen, herunder atomvåpen og ballistiske missiler». Bestemmelsen har en peker til listene på sanksjonskomiteens hjemmeside.

Utdanningsinstitusjonenes ansvar

Universitets- og høyskoleloven og tilhørende regelverk inneholder ikke hjemmel til å nekte opptak, men sanksjonsforskriftene mot Iran og Nord-Korea gir utdanningsinstitusjonene en plikt og rett til å nekte studenten å ta bestemte fag. Eksportkontrollregelverket gir også adgang til å

avslå overføring av kunnskap når det vurderes å representere en uakseptabel risiko for uønsket militær bruk i utlandet.

Det er viktig i denne sammenheng at utdanningsinstitusjonene legger opp til en konkret og individuell vurdering av hver enkelt studiesøknad fra tidligere nevnte land.

6 Sanksjonsregimer og restriktive tiltak

FNs Sikkerhetsråd kan med folkerettslig bindende virkning vedta sanksjoner mot stater, personer eller enheter. I tillegg vedtar også EUs råd restriktive tiltak overfor ulike stater, personer eller enheter. Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre Sikkerhetsrådets bindende vedtak, og etter en konkret vurdering kan Norge slutte opp om EU-tiltakene. Flere av sanksjons- og tiltaksregimene inneholder bestemmelser om våpenembargo.

For at FN-sanksjoner eller EU-tiltak skal være bindende for private rettssubjekter i Norge må de gjennomføres i norsk rett. Sanksjoner som er vedtatt av FNs Sikkerhetsråd, gjennomføres i norsk rett som hovedregel ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksettning av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler.

Visse typer tiltak som er omfattet av FN-sanksjoner og/eller EU-tiltak gjennomføres med hjemmel i annen norsk lovgivning. Dette gjelder blant annet reiserestriksjoner, som er gjennomført i utlendingsregelverket og våpenembargoer, som dels er gjennomført med hjemmel i den alminnelige eksportkontrolllovgivningen. Det er derfor bare i noen av sanksjons- og tiltaksforskriftene at våpenembargo uttrykkelig er nevnt.

Følgende sanksjons- og tiltaksregimer, som inneholder våpenembargo¹, er gjennomført med hjemmel i sanksjonsloven og/eller tiltaksloven.

1990.08.09 nr 0635: (UD) Forskrift om gjennomføring av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråds resolusjoner om sanksjoner mot Irak

1992.02.07 nr 0077: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Somalia

1992.11.27 nr 0879: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Liberia

1999.12.22 nr 1374: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Al-Qaida*

2003.07.04 nr 0895: (UD) Forskrift om særlige tiltak mot Burma (Myanmar)

2003.08.15 nr 1050: (UD) Forskrift om særlige tiltak mot Republikken Zimbabwe

2003.10.10 nr 1221: (UD) Forskrift om sanksjoner mot ikke-statlige aktører som opererer i Den demokratiske republikken Kongo

2004.12.10 nr 1617: (UD) Forskrift om sanksjoner og særskilte tiltak mot Elfenbenskysten*

2006.06.02 nr 0573: (UD) Forskrift om sanksjoner mot visse grupper, militser og personer som opererer i Darfur-provinsen i Sudan

2006.09.08 nr 1040: (UD) Forskrift om sanksjoner mot ikke-statlige aktører i Libanon

2006.09.08 nr 1041: (UD) Forskrift om særlige tiltak mot Hviterussland

2006.12.15 nr 1405: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Nord-Korea*

2007.02.09 nr 0149: (UD) Forskrift om sanksjoner og tiltak mot Iran*

2010.03.05 nr 0310: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Eritrea

2011.03.11 nr 0265: (UD) Forskrift om sanksjoner og tiltak mot Libya

2011.09.02 nr 0902: (UD) Forskrift om særlige tiltak mot Syria*

2013.11.08 nr 1294: (UD) Forskrift om sanksjoner mot Taliban

2014.02.09 nr 626: (UD) Forskrift om restriktive tiltak mot Republikken Guinea

2014.08.15 nr 1076: (UD) Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet*

2015.06.19 nr. 663: (UD) Forskrift om sanksjoner mot visse personer og aktører i Jemen*

Oversikt over de til enhver tid gjeldende sanksjons- og tiltaksregimer er tilgjengelig på www.lovdata.no.

Forskrifter merket med (*) er endret det siste året.

¹ I tillegg til vedtak om sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd, vedtok OSSE i 1992 vedtak om våpenembargo i tilknytning til konflikten om Nagorno Karabakh. Som medlem av OSSE følger Norge dette vedtaket.

I forskriftene som gjelder Al-Qaida, Iran og Nord-Korea er listene over personer og enheter som er underlagt restriksjoner endret. Det er også gjort enkelte andre mindre endringer i disse forskriftene.

I forskrift om særlige tiltak mot Syria er det innført et forbud mot eksport av drivstoff til jetfly, samt enkelte endringer i listen over personer og enheter som er underlagt restriksjoner.

I forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet har forbudet mot leveranser til oljeletting og -utvinning blitt presisert ytterligere. Det er også innført et generelt investeringsforbud på Krim og i Sevastopol. Listen over personer og enheter underlagt restriksjoner er også endret.

I forskrift om sanksjoner og særskilte tiltak mot Elfenbenskysten er listen over personer som er underlagt FN-sanksjoner og særskilte EU-restriksjoner oppdatert. I tillegg er det kommet et nytt unntak fra forbudet mot eksport av utstyr som kan bli brukt til intern undertrykking og for sivil bruk i gruvedrifts- og infrastrukturprosjekter.

Forskrift om sanksjoner mot visse personer og aktører i Jemen trådte i kraft 19. juni 2015. Personer som er oppført på sanksjonskomiteens liste er underlagt finansielle sanksjoner.

Særlig om Russland

Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet ble iverksatt 15. august 2014. Forskriften innebærer bl.a. forbud mot import og eksport av våpen og forsvarsmateriell fra og til Russland, forbud mot eksport av flerbruksvarer og -teknologi som kan være beregnet for militær bruk eller til militær mottaker, forbud mot handel mv. med russiske verdipapirer og pengemarkedsinstrumenter, samt begrensninger i eksporten av visse varer og tjenester til russisk oljeindustri. Ved slik eksport kreves forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. Forskriften ble endret 10. oktober 2014 og 14. april 2015, og er på linje med EUs restriktive tiltak mot Russland.

Særlig om sanksjoner og restriktive tiltak mot Iran, samt atomavtalen med Iran

FNs Sikkerhetsråd vedtok i tiden 2006–2010 fire resolusjoner på grunn av Irans kjernefysiske program. Sammen med EUs restriktive tiltak, som

også er gjennomført i norsk rett, utgjør disse det norske sanksjonsregimet mot Iran.

Gjeldende sanksjoner og tiltak mot Iran gjennomføres i forskrift 9. februar 2007 nr. 149. USA, Storbritannia, Frankrike, Russland, Kina og Tyskland inngikk 14. juli 2015 en avtale med Iran om deres kjernefysiske program. Atomavtalen er kjent som Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA). FNs sikkerhetsråd anerkjente avtalen 20. juli 2015 gjennom resolusjon 2231.

Avtalen sier at sanksjonene mot Iran vil bli gradvis opphevet mot at Iran aldri søker atomvåpen. De aktuelle sanksjonslettelsene er beskrevet i JCPOA Annex II og sekvensen for sanksjonslettelsene i JCPOA Annex V. Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA) vil overvåke og kontrollere de atomrelaterte tiltak som avtalen beskriver. Inspeksjonsordningen er omfattende. Sanksjonene kan først heves når IAEA har verifisert og kan bekrefte at Iran har oppfylt sine forpliktelser. Norge vil iverksette lettelse i tråd med eventuelle vedtak fattet av FNs sikkerhetsråd og EU.

Tidspunktet for fremtidig opphevelse av sanksjoner og tiltak vil avhenge av når Iran oppfyller sine forpliktelser i henhold til avtalen, og når IAEA kan verifisere og bekrefte at dette er gjort. Partene til avtalen skal starte oppfyllelse av sine forpliktelser 90 dager etter vedtak i FN, altså 18. oktober 2015. Søknader og henvendelser behandles til enhver tid etter gjeldende Iran-forskrift, og ingen endring vil skje før beslutning om sanksjonslettelse.

Enkelte av de norske restriksjonene mot Iran vil bestå uavhengig av at IAEA eventuelt har verifisert og rapportert at Iran har oppfylt sin del av avtalen. Dette gjelder bl.a. tiltak grunnet menneskerettighetssituasjonen i Iran, eksport av varer og teknologi til atomindustrien og missilindustrien, våpenembargo, samt tilknyttede listeføringer av personer og selskaper.

I avtalen er det lagt inn en mekanisme om at FN-sanksjonene *kan* gjeninnføres dersom Iran vesentlig misligholder sine forpliktelser. Denne «snap-back» mekanismen innebærer at ett av de fem faste medlemmene i FNs Sikkerhetsråd har myndighet til å kreve sanksjonene gjeninnført. Dersom Sikkerhetsrådet ikke blir enig om å videreføre sanksjonslettelsene vil de automatisk gjeninnføres.

Når det gjelder kontroll med flerbruksvarer på utenriksdepartementets kontroll-liste II vil det som følge av forutsette lettelse, ikke lenger være forbud mot eksport av flerbruksvarer og tjenester til sivil bruk og sivile brukere. Søknader om eksportlisens i slike tilfeller vil dermed bli gjen-

stand for vurderinger innenfor rammen av utenriksdepartementets regelverk og eksportkontrollpraksis.

Av hensyn til næringslivet legger Utenriksdepartementet vekt på å bidra med god informasjon om gjeldende sanksjoner og tiltak.

I Meld. St. 8 (2014–2015) ble det gitt grundig informasjon om de enkelte sanksjonsregimer.

7 Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeid med andre etater

Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for den strategiske eksportkontrollen. Departementets portefølje omfatter norsk politikktutvikling, regelverk, et omfattende internasjonalt samarbeid og lisensiering. I tillegg er departementet ansvarlig for gjennomføring av sanksjonsregimer og relevante restriktive tiltak som er vedtatt i FNs Sikkerhetsråd eller av EU og som gjennomføres i norsk rett.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er med hjemmel i Politiloven ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på regelverket. Tollvesenet er ansvarlig for vare- og dokumentkontroll ved eksport. I tillegg trekker departementet ved behov på teknisk og faglig ekspertise fra forsvaret og Statens strålevern i konkrete eksportsaker. For å sikre kompetanse og effektivitet i det nasjonale gjennomføringsapparatet, samt muligheten for å dele norske erfaringer, informasjon og synspunkter, er det viktig at representanter fra disse etatene deltar på relevante ekspertmøter innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.

Utenriksdepartementet har de siste årene styrket eksportkontrollarbeidet. Seksjon for eksportkontroll er avhengig av særskilt ekspertise for å utføre de lovpålagte lisensieringsoppgavene, som krever juridisk og teknisk kompetanse samt godt politisk skjønn. Det er viktig at seksjonen har stabile rammevilkår, bl.a. for å sikre rekruttering og videreføring av spesialkompetanse som ofte bare kan opparbeides over tid.

Det foregår et løpende og omfattende arbeid innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Arbeidet skjer i flere ekspertgrupper, som gir sine anbefalinger til de årlige plenums møtene som fatter alle beslutninger ved konsensus. Evne til etterlevelse på nasjonalt plan har fått stadig større betydning for både eksportlands og eksportørers troverdighet og omdømme som handelspartnere.

Departementet har etablert nær kontakt og dialog med eksportbedriftene. Det er viktig og nødvendig at seksjonen har god oversikt over det

norske teknologimiljøet. Særlig viktig er kunnskap om ny teknologiutvikling og viktige næringsinteresser knyttet til strategiske varer og teknologi. I de løpende forhandlingene som foregår innenfor regimene om utforming av kontrollparametre og spørsmål om å legge nye, fremvoksende teknologier under kontroll, er slik innsikt av særskilt betydning. Kontrollen må rettes inn mot varer og teknologi som utgjør en reell spredningsfare om de eksporteres uten kontroll med sluttbruk og -bruker. Dette hensynet må imidlertid balanseres slik at kontrollen også ivaretar hensynet til mest mulig like konkurranseforhold og ikke rammer ensidig. I disse prosessene er det avgjørende for ivaretagelse av norske interesser å sikre at kontrollen man etablerer er målrettet og at seksjonen besitter adekvat kompetanse om viktige norske teknologiområder, næringsinteresser og om spredningsrisiki forbundet med de aktuelle varer og teknologier.

Informasjonsarbeidet overfor næringslivet er en viktig og prioritert oppgave, og departementet legger stor vekt på en forebyggende dialog både gjennom større møter og dialog med de enkelte bedrifter ved behov. Det holdes også et årlig større seminar for eksportindustrien. Siden 2013 har departementet tilbudt kurs og opplæring i eksportkontroll til forsvarsbedrifter. Kursene har vist seg å være populære og nyttige, og det vil være en prioritert oppgave å kunne videreføre tiltaket. I tillegg er det lagt vekt på å gi god informasjon om regelverk, lisensprosedyrer osv. på eksportkontrollens hjemmeside www.regjeringen.no.

Regjeringen vil fortsatt sikre tilstrekkelige ressurser og rammebetingelser for å kunne ivareta de omfattende oppgavene på eksportkontrollområdet, herunder med sikte på å tilby norske bedrifter konkurransedyktige vilkår på grunnlag av en kompetent og tidsmessig lisensiering.

Det ble også redegjort grundig om Utenriksdepartementets oppgaver i Meld. St. 49 (2012–2013).

7.1 Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem

Utenriksdepartementet har siden 2012 arbeidet med et prosjekt for digitalisering av eksportkontrollens lisensieringsoppgaver, med sikte på effektivisering og modernisering. Departementet lanserte den elektroniske lisensieringen våren 2015, og målet er at eksportørene skal benytte løsningen senest innen utgangen av 2015. Den digitale løsningen vil oppfylle regjeringens målsetning om digitalisering av offentlige tjenester innen 2015.

Norsk næringsliv er sikret en helhetlig og sikker digital tjeneste for søknader om eksportlisens og rapportering om eksport. Departementet vil på sin side behandle alle søknader, henvendelser og rapporter i den interne delen av systemet.

Tjenesten vil innebære betydelige gevinster for både næringslivet og departementet. Bedriftene vil oppleve økt sporbarhet og effektivitet i saksgangen.

I tillegg til at departementets arbeid knyttet til lisensieringen vil effektiviseres betydelig, vil tjenesten også bidra til nødvendig sikkerhet og kvalitetssikring når det gjelder ivaretagelse av bedriftsensitive opplysninger, herunder det underliggende tallmaterialet til de årlige meldingene til Stortinget.

Bruken av systemet er fremdeles i en tidlig fase. Basert på erfaringer vil departementet videreutvikle og justere systemet med sikte på best mulig brukervennlighet, sikkerhet og effektivitet i saksbehandlingen.

8 Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Gjennom nasjonal eksportkontroll tar leverandørland et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC). Konvensjonene gjennomføres i norsk rett. Eksportkontrollen er ikke-spredningsarbeidet i praksis.

De multilaterale eksportkontrollregimene vokste i hovedsak frem på 1980-tallet for å søke en mest mulig enhetlig fortolkning av eksportkontrollforpliktelsene i de ulike multilaterale avtalene for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen, samt for å komplementere svakheter i disse avtalene når det gjelder eksportkontroll. Samtidig har rask teknologisk utvikling og nye spredningstrusler medført at eksportkontrollen har fått en økende betydning, bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenets retningslinjer og varelistes i sine sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea, samt i resolusjon 1540.

Ikke-spredningsavtalen for kjernevåpen (NPT)

Siste NPT tilsynskonferanse fant sted i 2015. Norge engasjerte seg aktivt i arbeidet med alle avtalens tre pilarer (nedrusting, ikke-spredning og fredelig bruk). En troverdig nedrustningsprosess er avhengig av at kjernevåpenstatene deltar aktivt. Dette vektla også Norge i sitt hovedinnlegg under Tilsynskonferansen. Videre fremmet Norge konklusjonene fra Oslo-konferansen om humanitære konsekvenser av en kjernevåpendetonasjon. Presidentens forslag til sluttdokument hadde mange formuleringer om humanitære konsekvenser. Innenfor pilarene ikke-spredning og fredelig bruk bidro Norge til å fremforhandle gode tekster. Man oppnådde enighet på flere områder, selv om det ikke ble vedtatt et sluttdokument. NPT forblir fundamentet for det internasjonale ikke-spredningsregimet. Viktige tiltak fra regjeringens side for å fremme det globale ikke-spredningsregimet vil være å videreføre samar-

beidet med Storbritannia om å utvikle metoder for å bekrefte faktisk destruksjon av kjernefysiske stridshoder. Et slikt samarbeid mellom en kjernevåpenstat og en ikke-kjernevåpenstat er unikt. Regjeringen vil videre fortsette å følge opp det viktige faktabaserte humanitære initiativet som ble startet av den forrige regjeringen. Diskusjonen under tilsynskonferansen for NPT i New York i vår var i stor grad knyttet til de uakseptable humanitære konsekvensene ved bruk av kjernevåpen

Når det gjelder USAs initiativ til et internasjonalt partnerskap for verifikasjon, har Norge sentrale erfaringer å bidra med. Neste plenumsmøte i partnerskapet finner sted i Oslo høsten 2015.

Regjeringen arbeider for ikrafttredelse av Prøvestansavtalen (CTBT) og for at man må komme i gang med forhandlinger om forbud mot produksjon av spaltbart materiale (FMCT). Det vil arbeides videre med å se på mulighetene for effektive tiltak for å motvirke risikoen for bruk av kjernevåpen. Et eksempel på dette er støtte til tiltak som kan redusere antall kjernevåpen i høy beredskap.

Norge vil fortsette å aktivt støtte opp om Det internasjonale atomenergibyråets (IAEA) inspeksjonsarbeid. Forhandlingene om Irans atomprogram viser hvor relevant dette er. Det vil også være viktig å fortsette å bidra konstruktivt til toppmøtene om kjernefysisk sikkerhet (Nuclear Security Summit -NSS), hvor kampen mot kjernefysisk terrorisme er helt sentral.

I februar 2011 trådte den nye START-avtalen mellom USA og Russland om nedskjæring av strategiske atomvåpen i kraft. Denne avtalen setter tak for utplasserte strategiske stridshoder og leveringsmidler. Til tross for det endrete sikkerhetspolitiske bildet i Europa iverksettes tiltakene under New Start i henhold til avtalen.

Kjemivåpenkonvensjonen

Kjemivåpenkonvensjonen (CWC) trådte i kraft i 1997. Avtalen forbyr fremstilling, handel og bruk av kjemiske våpen. I tillegg krever den at eksisterende våpenlagre skal avskaffes. CWC har

omfattende verifikasjonsordninger. Konvensjonen har etablert en egen organisasjon, Organisasjonen for forbud av kjemiske våpen (OPCW), med ansvar å støtte opp om gjennomføringen av avtalens forpliktelser.

OPCW vant Nobels fredspris i 2013. Kjemivåpenkonvensjonen betraktes som det mest robuste av de globale nedrustnings- og ikke-spredningsinstrumentene for masseødeleggelsesvåpen. Avtalen har så langt bidratt til at over 90 % av verdens erklærte lagre av kjemivåpen er ødelagt. Arbeidet med å destruere gjenværende lagre pågår fortsatt i Libya, Russland og USA. 191 land har sluttet seg til konvensjonen. Kun Angola, Egypt, Israel, Nord-Korea og Sør-Sudan står nå utenfor.

Etter at kjemiske stridsmidler ble brukt mot sivile i borgerkrigen i Syria sommeren 2013, gjennomførte OPCW i samarbeid med FN og en rekke medlemsstater en eksepsjonell operasjon for å destruere landets våpenlagre og produksjonsanlegg. Norge påtok seg en sentral rolle i den maritime operasjonen som transporterte alle de deklærte kjemiske stoffene ut av Syria. 98 % av Syrias erklærte kjemivåpen er nå destruert. Destruksjonen forventes ferdigstilt innen utløpet av 2015.

Gjennom Kjemivåpenkonvensjonen har Norge påtatt seg en rekke forpliktelser knyttet til erklæringer, verifikasjon og kontroll knyttet til den nasjonale kjemiske industri. Direktoratet for samfunnssikkerhet og sivil beredskap (DSB) er nasjonal myndighet for denne type stoffer og har ansvar for å ivareta disse forpliktelsene.

Biologivåpenkonvensjonen

Biologivåpenkonvensjonen (BTWC) trådte i kraft i 1975 og har 171 medlemsstater. Avtalen forbyr fremstilling av og handel med biologiske stridsmidler, inkludert toksiner. Den pålegger også statspartene å bygge ned sine militære lagre av slike stridsmidler. Når det gjelder bruk, viser BTWC til Genève-protokollen av 1925 som setter et slikt forbud. For øvrig omfatter konvensjonen kapitler om konsultasjoner, oppfølging av manglende etterlevelse, eksportkontroll for flerbruksmidler, samt fredelig vitenskapelig samarbeid.

I motsetning til Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), har BTWC ingen verifikasjonsmekanisme. Som et ledd i arbeidet med å styrke konvensjonen, ble det på slutten av 1980-tallet etablert en tillitsskapende mekanisme med en årlig frivillig innrapportering av forskings- og utviklingsprogrammer innen biologisk forsvar, samt evt. utbrudd av smittsomme sykdommer. Norge tilhø-

rer kretsen av land som årlig rapporterer inn som bidrag til de tillitsskapende tiltak.

Siden Tilsynskonferansen i 2001, da det ble lagt fram forslag om en juridisk bindende tilleggsprotokoll for en verifikasjonsmekanisme, har BTWC-prosessen i stor grad stått stille. Årsaken er at flere medlemsland mente forslaget ville true både legitim forskning innen bioforsvar og forretningshemmeligheter innen bioteknologi, samtidig som det ikke ville være noen effektiv hindring for stater som ønsket å skaffe seg biologiske våpen. I praksis har det vist seg vanskelig å skille mellom legitim og illegitim virksomhet, f. eks. fremstilling av vaksiner eller biologiske våpen.

Norges arbeid med Biologivåpenkonvensjonen har derfor fokusert på dialog med moderate land, og på små og konstruktive tiltak som kan styrke konvensjonen på sikt. Det kan f. eks. dreie seg om å styrke nasjonal implementering, tillitsbyggende tiltak og praktisk samarbeid med vitenskapelige miljøer slik at konvensjonen til enhver tid er oppdatert mht. teknologisk utvikling. Vi vil forsterke denne innsatsen fram mot neste tilsynskonferanse, som finner sted i 2016.

Initiativet for spredningssikkerhet – Proliferation Security Initiative (PSI)

Proliferation Security Initiative ble etablert 2003 som en respons på faren for at visse stater og ikke-statlige aktører skal kunne tilegne seg og bruke masseødeleggelsesvåpen. PSI er et internasjonalt samarbeid for å forberede og i praksis kunne avskjære handel med og transport av MØV, relatert teknologi og kunnskap, og kan ses på som et supplement til deltagerlandenes arbeid med eksportkontroll nasjonalt og internasjonalt.

PSI støtter opp om arbeidet med ikke-spredningsavtalen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC) og Kjemivåpenkonvensjonen (CWC). PSI har per i dag 103 deltakerland som har sluttet seg til samarbeidet ved å godta prinsippene som ligger til grunn (jf omtale i Meld. St. 8 (2014–2015)). Norge er med i kjernegruppen for operative eksperter (Operational Experts Group – OEG) som består av 20 land. Politikk og operative tiltak utvikles av denne gruppen, det samme gjelder analyser, prosedyrer, øvelser og planer for involvering av de øvrige deltakerlandene. Møtene går på rotasjonsbasis mellom OEG-landene og sist gang Norge påtok seg et større arrangement var i 2006.

På norsk side ledes arbeidet av Utenriksdepartementet, men engasjementet har et bredt nedslagsfelt og krever deltakelse fra en rekke

departement og underliggende etater. De mest sentrale deltakere er JD, NFD, PST, forsvaret og Toll- og avgiftsdirektoratet.

Norge deltar i en OEG undergruppe, og ledet i 2015 det innledende arbeidet med å gjennomgå foreliggende grunnlagsdokumenter og forslag som alle PSI deltagerland kan benytte seg av og videreføre. Arbeidet vil fortsette i 2016.

USA har en sentral rolle i PSI samarbeidet ved å ivareta sekretariatsfunksjonen, og å planlegge møter, øvelser o.l. I 2016 planlegges det et en dags politisk møte i Washington. Det neste årlige OEG møtet vil finne sted i London. USA er også i ferd med å initiere et arbeidsmøte med tilhørende øvelse for Baltikum i samarbeid med Estland i 2016. Norge har sagt seg interessert i å være med på sistnevnte arrangement.

Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler (HCOC)

Haag-kodeksen er politisk bindende, og et resultat av det internasjonale samfunnets bestrebelse om å regulere spredning av ballistiske missiler gjennom åpenhet og tillitsskapende tiltak. Kodeksen ble iverksatt i november 2002 etter at 96 stater signerte kodeksen, herunder Norge. Ved utgangen av mai 2015 er antall signaturstater kommet opp i 137. Ved å tilslutte seg HCOC, påtar statene seg på frivillig grunnlag å følge kodeksen og utstede forhåndsnotifikasjoner om relevante utskytninger og testflyvninger av ballistiske missiler og bæreraketter. Videre forutsettes det at statene årlig legger frem en deklarasjon om sin praksis innenfor kodeksens virkeområde.

Aktivetetene på Andøya rakettskytefelt innebærer at Norge er blant de landene som notifiserer flest utskytninger som et tillitsskapende tiltak.

Østerrike virker som eksekutivsekretariat og koordinerer således informasjonsutvekslingen innenfor HCOC. De årlige møtene finner sted i Wien under roterende formannskap. I 2014–2015 hadde Peru formannskapet i HCOC, og Canada overtar for perioden 2015–2016. EU har finansiert en egen hjemmeside for sekretariatet (www.hcoc.at).

HCOC ble i sin tid forhandlet utenfor FN, men kodeksen er knyttet til FN gjennom flere resolusjoner vedtatt av FNs generalforsamlinger siden 2002.

St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009), Meld. St. 21 (2009–2010) og Meld. St. 8 (2012–2013) redegjorde for andre spredningstiltak.

8.1 Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll

For å styrke og effektivisere gjennomføringen av de internasjonale avtalene om ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen, samarbeider viktige leverandørland innenfor fem eksportkontrollregimer om felles varelistes og retningslinjer. Zangger-komiteen (ZC) og Nuclear Suppliers Group (NSG) retter seg mot å hindre spredning av kjernefysiske våpen, Australiagruppen (AG) gjelder substanser og utstyr for kjemiske og biologiske våpen, Missile Technology Control Regime (MTCR) omfatter varer og teknologi som kan anvendes i bæresystemer for MØV og Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot konvensjonelle våpen og militært utstyr, samt høyteknologiske flerbruksvarer som ikke er dekket av de MØV-rettete eksportkontrollregimene.

Det foregår løpende forhandlinger for å sikre at kontrollister og retningslinjer holder tritt med teknologisk utvikling og spredningstrusler. Det utveksles omfattende informasjon innenfor rammen av de enkelte regimene, herunder om aktuelle spredningsaktiviteter og om medlemslandenes avslag på eksportsøknader.

De multilaterale eksportkontrollregimene samt HCOC og PSI støtter opp under og bidrar til å operasjonalisere de multilaterale avtalene som forbyr kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen og bidrar til å etablere ansvarlighet når det gjelder leveranser av strategiske varer og teknologi. Nye spredningstrusler og teknologisk utvikling har ført til at eksportkontrollen har fått en økende anerkjennelse og betydning, bl.a. ved at FNs Sikkerhetsråd bruker regimenes retningslinjer og varelistes i sine sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea og ifm resolusjon 1540 om tiltak for å hindre spredning av MØV.

Den raske teknologiske utviklingen innenfor sivil sektor, samt informasjon om at flere land forsøker å anskaffe masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen og utfordringen knyttet til ikke-statlige aktører i denne sammenheng, har medført at aktivitetene i regimene har vokst betydelig i de senere årene.

Missilkontrollregimet MTCR

Norge har innehatt formannskapet i MTCR siden oktober 2014, og i oktober 2015 overtok Nederland og Luxembourg formannskapet i fellesskap. Det årlige formannskapet forutsetter at man også deltar i en formannskapstroika som inngående og utgående formannskap. Således strekker deltakel-

sen i formannskapsarbeidet seg over tre år. Dette er andre gangen Norge har ledet MTCR. Under Oslo-møtet i 1992 ble det enighet om å utvide kontrollen til å omfatte mindre ubemannede luftfarkoster som kan benyttes til spredning av kjemiske og biologiske våpen i tillegg til bæremidler for kjernefysiske stridshoder. MTCR er et unikt regime, gitt at det ikke finnes noen annen internasjonal arena hvor slik spredning drøftes eller noen internasjonal avtale knyttet til å hindre spredning av leveringsmidler for MØV.

Med utgangspunkt i strategien og mandater som ble lagt til grunn for det norske formannskapet, har Norge ført an et meget aktivt og målrettet arbeid etter plenumsrådet i Oslo i oktober 2014. I tillegg til å lede løpende forhandlinger, har det vært en særlig prioritert oppgave å bevege på den lenge fastlåste medlemskapsituasjonen samt føre en omfattende dialog med ikke-medlemmer og relevante internasjonale organisasjoner om MTCRs formål og tiltak for å hindre spredning av leveringsmidler for MØV.

Det norske formannskapet har lagt til rette for målrettede konsultasjoner og prosesser. For første gang på mange år har det på denne måten lyktes å ha substansielle drøftelser om utvidelse av regimet samt konkrete potensielle medlemsland. Det har lyktes Norge å bevege spørsmålet fremover og inn i et konstruktivt spor.

I tillegg til dialogen med faste ikke-medlemmer, lyktes Norge med å etablere dialog med nye land som er potensielle teknologileverandører eller transitland i utsatte regioner hva gjelder spredning. For første gang i MTCRs historie oppnådde det norske formannskapet også å møte med ekspertgrupper knyttet til FNs Sikkerhetsråd for å orientere om regimets arbeid. Det er av stor betydning å ha kontakt med de ulike ekspertgruppene, da flere av sanksjonene og resolusjoner knyttet til MØV og ikke-spredning benytter MTCRs kontrolliste og retningslinjer.

Fra norsk side legges det nå vekt på å videreføre et aktivt arbeid innenfor troikaen i 2016, ved å bidra til å sikre kontinuitet og overføring av kompetanse i gjennomføring av dialogen med både ikke-medlemmer og relevante organisasjoner. Departementet vil videreføre arbeidet for å styrke regimets relevanse.

Wassenaar-samarbeidet

Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot kontroll med konvensjonelle våpen og tilhørende militære varer og teknologi, samt strategiske flerbruksvarer. Varer som er beskrevet på WAS lister

utgjør hoveddelen av de kontrollerte varene som eksporteres fra Norge.

I 2016 vil det finne sted særskilte forhandlinger innenfor WA med sikte på å videreutvikle og styrke samarbeidet. Slike forhandlinger finner sted ca. hvert femte år, og utgjør en viktig anledning for å vurdere om regimet fungerer som forutsatt, samt drøfte hvordan formålet med regimet eventuelt kan oppnås på en bedre måte.

Et gjennomgående tema er knyttet til rammene for utveksling av informasjon om landenes eksport og om avslag på eksport. Fra norsk side arbeider vi for å samle oppslutning om å styrke utvekslingen av informasjon og større åpenhet. Et annet tema er knyttet til etableringen av FNs avtale om handel med våpen (ATT) og hvordan WA kan bidra til implementering av avtalen fremover, bl.a. ved å fremme WAS beste-praksis dokumenter som er vedtatt om en rekke eksportkontrollspørsmål.

Innenfor rammen av WA foregår et omfattende og løpende arbeid i en teknisk ekspertgruppe og en konsultativ arbeidsgruppe hvor det forhandles om anbefalinger til det årlige plenumsrådet. Det finner sted et årlig ekspertmøte om lisensiering og håndhevelse (LEOM), og hvor landene deler erfaringer og informasjon om egen gjennomføring av WA-relevant eksportkontroll. LEOM tar for seg operative og praktiske temaer knyttet til en mest mulig effektiv gjennomføring av kontrollen på nasjonalt plan. Ekspertter fra lisensieringsapparater, tollvesen og informasjonseksperter fra medlemslandene deltar i gruppen, og de siste årene er det gledelig at møtet samler et økende antall ekspertter. Norge ledet LEOM i 2015.

WA har etablert en kontrolliste for militære varer og en for flerbruksvarer. Listene er komplekse, og krever løpende forhandlinger og arbeid for å holde tritt med teknologisk utvikling. Forhandlingene strekker seg totalt over flere uker i året, og departementet deltar aktivt i arbeidet med egne tekniske eksperter. For norske eksportbedrifter er WA av stor betydning, og det er således viktig at departementet har god kompetanse og innsikt på dette området.

Når det gjelder WAS flerbruksliste, er norske bedrifter særlig berørt av kontrollen knyttet til undervannsteknologi, undervannsfarkoster, sonarer, gyroer og visse typer kameraer. I tillegg kommer en rekke høyteknologiske deler og komponenter. De sivile varene som omfattes av flerbrukslisten inngår ofte også i fremstilling av våpen og militært utstyr.

Kyber-teknologi er nylig blitt inkludert i flerbrukslisten til WA. Slik teknologi utgjør et helt

nytt teknologisk konsept, og det fant sted krevende forhandlinger om en god kontrolltekst. For tiden pågår et omfattende revisjonsarbeid av kontrollteksten for romrelatert teknologi. Behovet for en revisjon på dette området knyttes til den pågående kommersialiseringen av rommet. Det pågår også et arbeid med sikte på en effektiv kontrolltekst når det gjelder 3D-printing.

Den norske militære listen (liste I) er i realiteten forhandlet i WA. Den norske eksporten av varer og teknologi som omfattes av denne listen, fremgår i meldingens Kap 9. Mottakerne av militære varer er i all hovedsak forsvarsmyndigheter, men enkelte militære varer benyttes også for sivil bruk. Dette gjelder f.eks. visse mindre rakettmotorer og eksplosiver. For tiden er kontrollen med ubemannede luftfarkoster (UAV) og skuddsikre biler gjenstand for særskilte drøftelser i WA.

WA er det eneste regimet som har et fast og profesjonelt sekretariat. Formannskapet for plenum og ekspertgruppene innehas etter alfabetisk rotasjon, mens LEOM ledes på frivillig basis. Sekretariatet er lokalisert i Wien, og alle møter finner også sted der.

Zangger-komiteen (ZC)

Zangger-komiteen ble etablert i 1974, for å avklare en mest mulig enhetlig forståelse av eksportkontroll relatert til Ikke-spredningsavtalen mot kjernevåpen (NPT). Med utgangspunkt i Ikke-spredningsavtalens artikkel III.2, fastsetter ZC hva som menes med utstyr og materiale som er konstruert for tilvirkning av særskilt spaltbart materiale. Ikke-spredningsavtalen angir at eksport av slikt utstyr og materiale til en ikke-kjernevåpenstat, bare kan tillates dersom det spaltbare materialet er gjenstand for IAEA sikkerhetskontroll. ZCs kontrolliste er publisert som IAEA informasjons-sirkulære nr 209 (INFCIRC/209/Rev 3). Området er delvis overlappende med NSGs (omtale nedenfor), men har en viktig tilknytning til folkeretten gjennom NPT.

Nuclear Suppliers Group (NSG)

NSG ble etablert tidlig på 1970-tallet som den såkalte «London-gruppen». I 1991 ble NSG styrket ved at kontroll med flerbruksvarer som kunne bidra til utvikling og produksjon av kjernefysiske våpen ble etablert, i tillegg til kontrollen med kjernefysiske varer og materialer. NSG har vedtatt to sett med retningslinjer og kontrollister. Part 1 omfatter kjernefysiske varer og materialer, samt teknologi, og Part 2 beskriver flerbruksvarer og

teknologi. Disse er publisert som hhv IAEA INF-CIRC/254/Rev. 12/Part 1 og INFCIRC/254/Rev. 9/Part 2.

NSGs nedslagsfelt går lenger enn den kontrollen som følger direkte av de begrensede formuleringene i Ikke-spredningsavtalen og som angir ZC mandat. Bl.a. omtaler ikke Ikke-spredningsavtalen teknologi eller flerbruksvarer.

I 2011–2012 ble det ført omfattende forhandlinger som førte til en vesentlig styrking av kontrollistene. I tillegg ble det etablert en fast teknisk arbeidsgruppe (TEG) for å ivareta arbeidet med revisjon av listene.

NSG er det største av regimene med 48 medlemsland. I tillegg er EU-kommisjonen og formannen for ZC fast observatør.

I 2008 ble det enighet om å unnta retningslinjenes krav til heldekkende sikkerhetskontroll etter NPT-standard som betingelse for leveranser dersom NSG-land ønsket å inngå sivilt kjernefysisk samarbeid med India. I 2014 fortsatte utvekslinger innenfor NSG om Indias oppfyllelse av forpliktelser som ble avgitt for å muliggjøre unntaket i 2008. I 2014 holdt Østerrike og Carnegie-instituttet et seminar om implikasjoner ved at ikke-NPT land kan bli tatt opp som medlem i NSG. Blant NSGs medlemsland er det ulike syn når det gjelder gevinster for multilateral ikke-spredning på den ene siden og potensielle negative implikasjoner for det multilaterale ikke-spredningsregimet, herunder NSGs kredibilitet, dersom et ikke-NPT land skulle bli akseptert som medlem. Det forutsettes at drøftelser knyttet til muligheten for indisk medlemskap i NSG vil fortsette i 2015.

Argentina innehar formannskapet i NSG for annet år på rad. I 2016 overtar Sør-Korea, og i 2017 skal Sveits ha formannskapet i gruppen.

Australia-gruppen (AG)

Gruppen ble etablert i 1985 etter australsk initiativ. Bakgrunnen for initiativet var en rapport fra FN-eksperter om bruk av kjemiske våpen under krigen mellom Irak og Iran. AG har som målsetting å harmonisere deltagerlandenes eksportkontroll slik at man sikrer at eksport ikke bidrar til utvikling av kjemiske eller biologiske våpen. Koordineringen skal støtte nasjonale eksportkontrolltiltak slik at deltagerlandene oppfyller forpliktelser som følger av Kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og Biologivåpenkonvensjonen (BWC).

Arbeidet foregår på flere plan og er organisert i undergrupper som rapporterer til plenumsmøtet som fatter vedtak ved konsensus.

En undergruppe deler informasjon om og analyserer aktuell utvikling mht. risiko når det gjelder land, destinasjoner og aktører. En annen drøfter og foreslår endringer og nye innspill til substanser og utstyr som bør bringes inn under eksportkontroll. En tredje drøfter og utvikler gode metoder for å gjennomføre kontrollen i praksis, inkludert øvingsaktivitet.

Australia leder gruppen på fast basis, og i jubileumsåret 2015 ble det årlige plenumsmøtet gjennomført i Australia. I 2016 legges møtet som vanlig til Frankrike.

8.2 Samarbeidet med EU om eksportkontroll

Norge har siden 2003 samarbeidet med EUs utenrikstjeneste om eksportkontroll for forsvarsmateriell. Det holdes regelmessige konsultasjoner rettet mot politikk, regelverk, problematiske destinasjoner og konkrete forhold. Norge deltar i EUs utveksling av avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell og er forpliktet til å konsultere det aktuelle EU medlemsland dersom man har til behandling en søknad som det tidligere er gitt avslag på. Videre åpner samarbeidet for deltagelse for norske eksperter i de informasjons- og kontaktaktiviteter som EU gjennomfører overfor tredjeland.

Siden 2013 har Norge også hatt et uformelt samarbeid med EU-kommisjonen om eksport av flerbruksvarer. Man har kommet i gang med konsultasjoner som dekker politikk og regelverk. Dette samarbeidet er i september 2015 blitt formalisert ved utveksling av brev mellom Norge og EU-kommisjonen. Samarbeidet vil åpne for utveksling av avslag på søknader om eksport av flerbruksvarer, særlig til Russland på samme måte som for forsvarsmateriell. Samarbeidet åpner også for norsk deltagelse i seminarer og informasjonsaktiviteter i regi av EU-kommisjonen.

Behovet for løpende samarbeid forsterkes ved at Norge implementerer EUs restriktive tiltak overfor Russland (Regulation EU 833/2014).

Som en følge av EØS-medlemskapet iverksatte Norge i 2013 direktiv 2009/43 EF. Dette direktivet er nå gjenstand for evaluering slik det er fastsatt i selve direktivteksten. På lik linje med EUs medlemsstater har Norge besvart det foreliggende spørreskjemaet som danner utgangspunkt for evalueringen. Norge deltar også i en arbeidsgruppe som ser på mulighetene for å harmonisere bruken av direktivets lisensieringsprosedyrer.

8.3 Andre internasjonale instrumenter

Etableringen av en internasjonal våpenhandelsavtale (ATT)

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013. Avtalen er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Målsettingen med avtalen er å etablere så høye felles internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen som mulig og å forhindre ulovlig handel med slike våpen, bl.a. med sikte på å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og å redusere menneskelige lidelser. Fra norsk side anses derfor at ATT har et bredere fokus enn ren handelsregulering. Avtalen forhindrer ikke statsparter i å beholde strengere nasjonale eksportkontrollregimer og å styrke disse utover avtalens krav. Den legger heller ikke ensidige begrensninger på norsk industri, og er ikke i norsk industris konkurransemessige disfavør.

Avtalen trådte i kraft 24. desember 2014, nitti dager etter at den femtiende staten hadde deponert sine ratifikasjonsdokumenter. Mexico, som hadde en fremtredende rolle i forhandlingene, har også inntatt en ledende rolle i arbeidet med å forberede avtalens ikrafttreden. Det første statspartsmøtet fant sted i Mexico 24. – 28. august 2015. Ved møtets start hadde 130 stater undertegnet avtalen og 72 stater ratifisert. Fra norsk side vil man arbeide for størst mulig tilslutning blant stater og oppfordre stater som har undertegnet om å ratifisere så snart som mulig. Sivilt samfunn har spilt en viktig rolle under hele ATT prosessen, og vil fortsatt spille en sentral rolle i oppfølging av statspartenes forpliktelser og i å skape internasjonal oppslutning om avtalen.

Statspartsmøtet lyktes i å vedta nødvendige forutsetninger for våpenhandelsavtalens iverksetting og videre gjennomføring. Det ble vedtatt prosedyreregler som gjør det mulig å fatte beslutninger ved votering (2/3 flertall i substansspørsmål og simpelt flertall for prosessuelle spørsmål). Prosedyrereglene som ble vedtatt inneholder også bestemmelser som sikrer at sivilsamfunnet inkludert FNs organer, Røde Kors, NGOer og industrien etter anmodning kan delta i kommende møter. Videre ble det vedtatt at ATTs sekretariat med tre personer vil bli lokalisert til Genève. En sekretariatsleder fra Sør-Afrika er tilsatt foreløpig for ett år og Nigeria ble valgt til å lede arbeidet frem mot og under neste statspartskonferanse i Genève i 2016.

Med dette går FNs våpenhandelsavtale inn i en ny fase der statspartene skal rapportere om

hvordan man har iverksatt avtalens bestemmelser, og der arbeidet for å få flere stater til å signere og ratifisere avtalen vil stå sentralt.

Gjennomføring i norsk rett

Avtalen inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede finnes i Norges og andre lands eksportkontrollsystemer, herunder i EU-landenes. Gjennomføring av avtalen krever derfor ikke lovendringer. Avtalens bestemmelser knyttet til eksportkontroll kan gjennomføres med hjemmel i lov 18. desember 1987, nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. Avtalen nødvendiggjør heller ikke forskriftsendringer. Utenriksdepartementet arbeider med å gjennomgå det samlede regelverk på området og vurderer mulig harmonisering mellom ulike deler av regelverket og avtalen. Etter en nøye vurdering har departementet besluttet å inkludere forbud og føringer som følger av avtalens artikkel 6 og 7 som del av de konsoliderte vurderingskriterier i Utenriksdepartementets retningslinjer for behandlingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell, jf nærmere omtale i meldingens kapittel 4.1.

Norge samarbeider med EU for å understøtte implementeringen av avtalen ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det.

8.4 Små og lette våpen

Begrepet små og lette våpen («small arms and light weapons», SALW) omfatter i prinsippet håndholdte våpen, dvs. våpen som kan bæres og avfyres av en person, samt våpen som er utviklet for å bæres og anvendes av flere personer. Eksempler på det første er pistoler og automat-karabiner, mens den andre kategorien omfatter bl.a. granatgevær og bærbare luftvernssystemer. Flere internasjonale fora, særlig FN, OSSE og EU, arbeider for å forebygge og bekjempe destabiliserende ansamlinger og ukontrollert spredning av små og lette våpen. Ingen andre typer våpen innebærer flere ofre og lidelse, ikke minst i utviklingsland.

I 2001 samlet FN seg om et handlingsprogram for å bekjempe ulovlig omsetning av håndvåpen («UN Programme of Action to Combat Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects», PoA). Dette er en av få multilaterale prosesser for tiltak mot ulovlig handel med håndvåpen og lette våpen. Selv om Handlingsprogrammet kun er et politisk bindende instrument, inneholder det klare politiske forpliktelser fra med-

lemslandenes side for å gjennomføre nødvendige tiltak på nasjonalt, regionalt og globalt nivå for å hindre at håndvåpen kommer på avveie, også når det gjelder til kriminelle grupper og terrorbruk. Norge er også part til protokollen om ulovlig produksjon og handel med håndvåpen (Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their parts and Components and Ammunition) under FN-konvensjonen om transnasjonal organisert kriminalitet.

Under tilsynskonferansen for Handlingsprogrammet i FN, New York 27.8.- 7.9. 2012, argumenterte Norge for disse synspunktene, og vi etterlyste en mer effektiv gjennomføring av Handlingsprogrammet. Det lyktes å få inn formuleringer i sluttteksten som peker i riktig retning for å gjøre både Handlingsprogrammet og Sporingmekanismen (omtalt nedenfor) til mer relevante instrumenter.

Norge har sluttet opp om EUs felles holdning om håndvåpen av 12. juli 2002. I Meld. St. 49 (2012–2013) ble det redegjort ytterligere om Handlingsprogrammet. I Meld. St. 8 (2012–2013) ble det redegjort for andre tiltak for å kontrollere konvensjonelle våpenoverføringer.

Merking og sporing av håndvåpen og ammunisjon, samt annet militært materiell

FNs generalforsamling vedtok høsten 2005 retningslinjer for merking og sporing av håndvåpen knyttet til FN's handlingsprogram.

Norge arbeidet under forhandlingene om FN's våpenhandelsavtale (Arms Trade Treaty, ATT) for å få med bestemmelser om merking og sporing, men fikk ikke bred nok støtte til at dette ble tatt inn i traktaten slik den ble vedtatt av FN's generalforsamling 2. april 2013. Våpenhandelsavtalen åpner imidlertid for at statspartene kan vedta endringer og tilpasninger i fremtiden, slik at det vil være mulig å arbeide for å få inn fremtidige bestemmelser knyttet til merking og sporing.

Regjeringen vil videreføre arbeidet for å styrke regelverk knyttet til merking og sporing i internasjonale fora.

Så lenge det ikke er enighet om et internasjonalt juridisk bindende instrument, mener Regjeringen at det er viktig at norske bedrifter tar initiativ til merkings- og sporingssystemer. Informasjonen som er innhentet, viser at disse bedriftene gjennomfører gode merkings- og sporingssystemer for sine produkter.

I Meld. St. 25 (2010–2011) og Meld. St. 8 (2012–2013) ble merkings- og sporingssystemene som gjennomføres av hhv. Nammo-konsernet og Kongsberg-gruppen nøye redegjort for.

9 Eksporten av forsvarsmateriell i 2014

I dette kapittelet gis det oversikt over den faktiske eksporten av forsvarsmateriell i 2014 basert på verdien av utførsel ved salg av varer, teknologi og tjenester som omfattes av liste I. Oversiktene inneholder ikke opplysninger om midlertidig utførsel av varer for demonstrasjon eller reparasjon, eller om varer som vil bli returnert til Norge.

Eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og utførte reparasjoner, samt om avslag på søknader om eksportlisens knyttet til liste I er fremstilt i følgende ni tabeller¹ og fire figurer:

- Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2009 til 2014
- Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på grupper av land
- Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I
- Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I
- Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere
- Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen
- Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell
- Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk
- Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Figurer:

- Figur 9.1 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2004–2014
- Figur 9.2 Fordeling av eksporten av A-materiell
- Figur 9.3 Fordeling av eksporten av B-materiell
- Figur 9.4 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I

Meldingen gir også informasjon om utførsel av sivile håndvåpen fra Norge, samt om forsvarsmyndighetens bruk av eget materiell i utlandet. Norge eksporterer ikke militære håndvåpen, og utførselen som er reflektert i kapittel 9.9 gjelder i all hovedsak antikke våpen til samlere, jakt- og konkurransevåpen.

Det gis informasjon om avslag på søknader om eksportlisens (kapittel 9.11). De avslagene som

inngår i oversikten er formelle avslag på lisenssøknader som har vært gjenstand for behandling på basis av det norske eksportkontrollregelverket. Det vises også til hvilke kriterier som er bakgrunn for avslagene (jf. retningslinjenes vedlegg A som reflekterer EUs normative kriterier). På denne måten bidrar Norge til å fremme høy internasjonal standard når det gjelder åpenhet om utførsel av forsvarsmateriell. Disse konkrete saker sier imidlertid lite om det faktiske bildet, da den nære dialogen mellom bedriftene og Utenriksdepartementet om muligheten for å få tillatelse til eksport innebærer at bedrifter sjelden søker om, eller retter henvendelser om mulighet for eksportlisens, til land hvor tillatelse ikke vil kunne påregnes å bli innvilget.

I tillegg gis det også informasjon om utførsel av sivile varer til militære sluttbrukere (kapittel 9.13) og om utførsel av utstyr for bruk i humanitære minneryddingsaksjoner (kapittel 9.14).

En oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2014 finnes i kapittel 9.15. Totalt rapportert 51 bedrifter om eksport av forsvarsmateriell i 2014.

Den samlede verdien av eksporten i 2014 var i overkant av 3,6 milliarder kroner, hvorav ca. 2,9 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,3 milliarder og B-materiell ca. 645 millioner kroner. Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser til utenlandske mottakere var ca. 450 millioner kroner. Eksporten av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk beløp seg til ca. 196 millioner kroner. Til sammenligning var den samlede verdien av eksporten i 2013 ca. 4,2 milliarder kroner, hvorav nær 3,3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell drøye 2,5 milliarder og B-materiell ca. 750 millioner kroner.

I forhold til i 2013, var det i 2014 en nedgang i verdien av den totale eksporten på om lag 15 %.

I forhold til i 2013, var det i 2014 nedgang i eksporten til særlig Kroatia (141 millioner), USA (ca 129 millioner), Australia (112 millioner), Tyrkia (106 millioner), Canada (86 millioner), Sveits

¹ Tallene er fremstilt i tusen kroner.

(63 millioner), Italia (60 millioner) og Chile (42 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til og Sverige (312 millioner) og Frankrike (134 millioner), samt til Polen og Tyskland (31 millioner til hver).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2014 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO landene, Finland og Sverige 94 % og B-materiell 95 %.

I 2014 ble det gitt 20 avslag på søknad om lisens for eksport av forsvarsmateriell. Av disse ble syv avslag begrunnet delvis i en uakseptabel risiko for bruk i interne undertrykkingsformål i mottakerlandet.

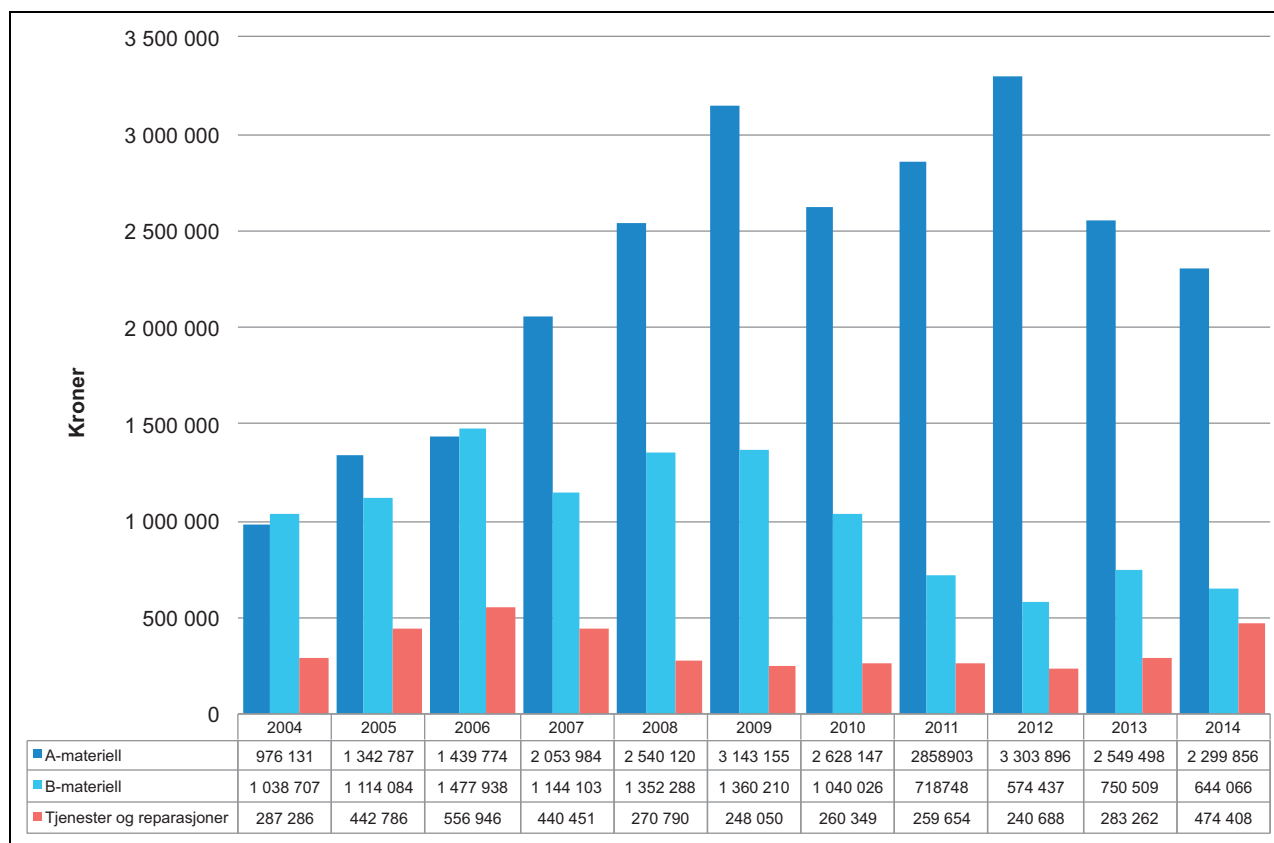
Det ble utstedt 1301 lisenser for utførelse av varer på liste I, samt for tilknyttede tjenester og

retur av militære varer til utenlandske eiere i 2014.

Fordi større leveranser kan skje i ett år og ikke i et annet, er det naturlig at det oppstår variasjoner i verdien av utførelsen av forsvarsmateriell fra år til år.

9.1 Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner

Figur 9.1 og tabell 9.1 viser utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell i kategori A og B, samt for utførte tjenester og reparasjoner knyttet til liste I for utenlandske oppdragsgivere.

Figur 9.1 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2004–2014

Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2009 til 2014

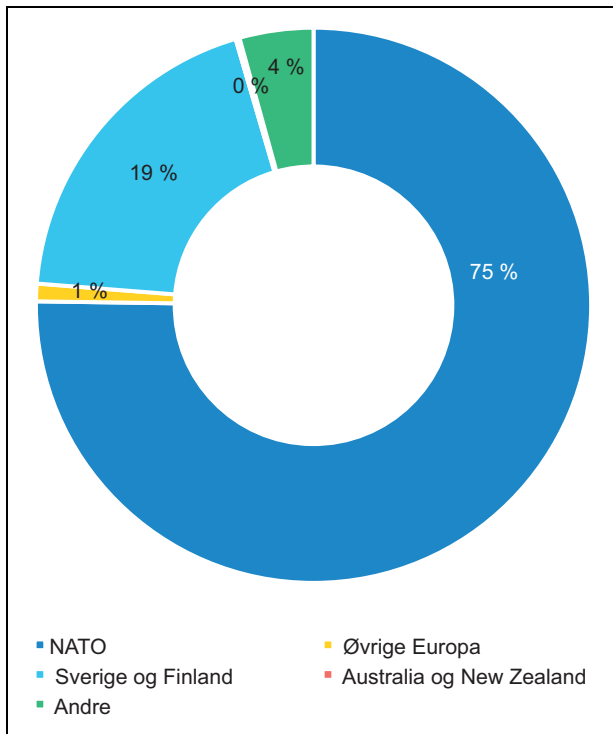
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	Endring
Utførsel								%
Salg	A-materiell	3 143 155	2 628 147	2 858 331	3 303 896	2 549 498	2 299 856	-9 %
Salg	B-materiell	1 360 210	1 040 026	718 748	574 437	750 509	644 066	-14 %
Salg	Totalt (A+B)	4 503 366	3 668 173	3 577 079	3 878 333	3 300 007	2 943 922	-11 %
Salg	Flerbruks- varer til mili- tær sluttbruk	37 312	11 376	38 098	404 437	683 432	196 320	-71 %
Sum		4 540 678	3 679 549	3 615 177	4 282 770	3 983 439	3 140 242	-21 %
Tjenester		141 162	179 983	197 780	195 473	231 643	452 263	95 %
Retur utlandet og reparasjoner		106 888	80 366	61 874	45 215	51 619	22 145	57 %
Produksjonsrettigheter		0	964	0	37 852	3 000	150	-95 %
Formidling		0	0	0	828	5 537	448	-91 %
Tjeneste, Retur utlandet, Produksjonsrettigheter, Formidling		248 050	261 313	259 654	279 368	291 799	475 006	62 %
Sum		4 788 728	3 940 861	3 874 831	4 562 138	4 275 238	3 615 248	-15 %

9.2 Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land

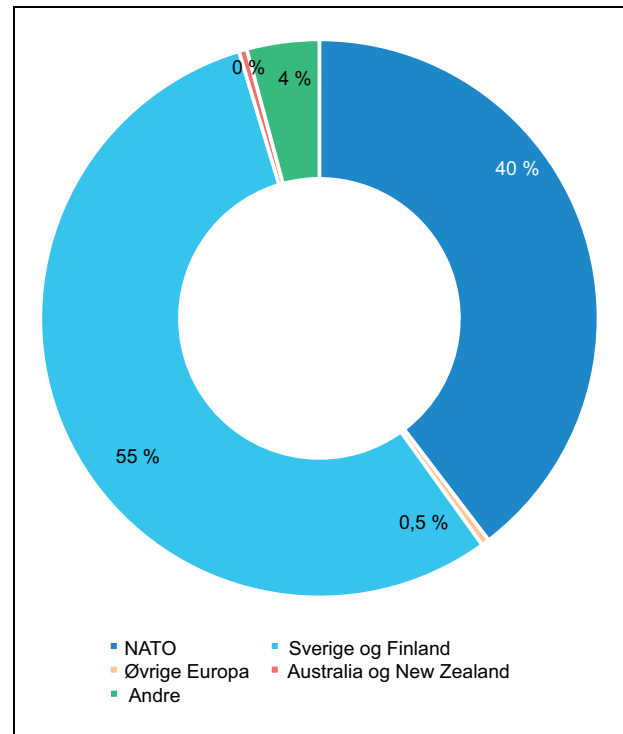
Figur 9.2 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) fordeler seg på grupper av mottakere. Som det fremgår var NATO-landene, Sve- rige og Finland de største mottakere av A-materi- ell i 2014 med totalt 94 % av eksporten.

9.3 Utførsel av kategori B-materiell fordelt på grupper av land

Figur 9.3 viser hvordan fordelingen av eksporten av B-materiell (annet militært materiell) fordeler seg på grupper av mottakere. NATO-landene, Sve- rige og Finland var i 2014 de største mottakere av B-materiell med totalt 95 % av eksporten.

Figur 9.2 Fordeling av eksporten av A-materiell

Figur 9.3 Fordeling av eksporten av B-materiell

9.4 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land

Tabell 9.2 viser hvordan verdien av eksporten av forsvarsmateriell fordeler seg på det enkelte mot-takerland i perioden 2011–2014.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordelingen av eksporten av forsvarsmateriell i varekategori A og B fordelt på land

Land	CC	2 011			2 012			2 013			2 014			Endring 2014–2013
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	
Albania	AL	0	0	0	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0
Algerie	DZ	0	0	0	0	0	0	1927	1927	0	0	0	0	0
Australia	AU	43 709	215	43 924	112 909	26 815	139 724	105 917	11 066	116 983	1 679	2 892	4 571	-112 412
Bahrain	BH				0	50	50	0	0	0	0	0	0	0
Belgia	BE	11 624	34 276	45 900	50 581	12 760	63 341	26 106	27 062	53 168	6 600	16 966	23 566	-29 602
Bosnia	BA				251	0	251	0	0	0	157	0	157	157
Brasil	BR	127 645	0	127 645	561	0	561	14 494	0	14 494	3 206	3 460	6 666	-7 828
Brunei	BN							0	950	950	0	0	0	0
Bulgaria	BG	0	0	0	214	344	558	0	0	0	0	0	0	0
Canada	CA	67 916	48 694	116 610	134 380	20 067	154 447	129 792	30 073	159 865	69 560	3 658	73 218	-86 647
Chile	CL	4 044	0	4 044	235 238	20	235 258	46 222	13	46 235	3 825	21	3 846	-42 389
Danmark	DK	11 766	11 766	23 533	35 373	28 062	63 435	19 894	9 370	29 264	24 458	3 322	27 780	-1 484
Egypt	EG	0	0	0	0	0	0	0	2 591	2 591	0	0	0	-2 591
Estland	EE	8 727	2 108	10 835	4 556	1 610	6 166	8 162	1 844	10 006	8 341	1 379	9 720	-286
Finland	FI	109 524	6 645	116 169	123 499	749	124 248	18 061	88 966	107 027	107 610	2 890	110 500	-6 527
Forente Arabiske Emirater	AE	0	426	426	0	1 017	1 017	2 644	15 321	17 965	40 168	4 412	44 580	26 615
Frankrike	FR	169 516	11 441	180 957	255 073	27 206	282 279	58 755	17 246	76 001	199 141	11 096	210 237	134 236
Georgia	GE	25	0	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grønland	GL	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hellas	GR	13 900	7 253	21 153	310	5	315	2 127	0	2 127	712	0	712	-1 415
India	IN	0	1 580	1 580	0	0	0	0	7 898	7 898	0	4 523	4 523	-3 375
Irland	IE	0	0	0	144	436	580	2 312	0	2 312	165	474	639	-1 673
Island	IS	0	0	0	0	0	0	45	35	80	119	0	119	39
Italia	IT	105 836	3 552	109 388	181 959	6 277	188 236	150 404	260	150 664	83 291	7 559	90 850	-59 814
Indonesia	ID				0	712	712	343	2 651	2 994	285	1 932	2 217	-777
Japan	JP	397	365	762	1 318	56	1 374	7 451	232	7 683	79	2 280	2 359	-5 323

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordelingen av eksporten av forsvarsmateriell i varekategori A og B fordelt på land

Land	CC	2 011			2 012			2 013			2 014			Endring 2014-2013
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	
Kroatia	HR	53 718	0	53 718	15 924	0	15 924	143 300	0	143 300	2 175	0	2 175	-141 125
Kuwait	KW	0	1 251	1 251	6 137	1 203	7 340	0	0	0	14	0	14	14
Kypros	CY	0	600	600	0	885	885	0	306	306	6	0	6	-300
Latvia	LV	140	0	140	221	1 957	2 178	400	400	400	2 694	0	2 694	2 294
Libya	LY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Litauen	LT	284	475	759	570	169	739	39	3 945	3 984	395	4 237	4 632	648
Luxembourg*	LU	21 024	6 429	27 453	6 623	5 762	12 385	3 697	11 682	15 379	657	26 720	27 377	11 998
Macau	MO	0	243	243	0	0	0	0	169	169	0	0	0	0
Makedonia	MK	75	0	75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malaysia	MY	8 562	0	8 562	65 681	0	65 681	4 616	2 169	6 785	13 533	82	13 615	6 830
NATO	NATO				1 014	0	1 014	0	0	0	0	0	0	0
Nederland	NL	18 821	43 148	61 969	74 249	29 888	104 137	49 072	19 098	68 170	51 266	11 927	63 193	-4 977
New Zealand	NZ	2 573	1 833	4 406	609	2 073	2 682	149	337	486	3 645	475	4 120	3 634
Ny-Kaledonia	NC				8 100	0	8 100	114	0	114	38	0	38	-76
Oman	OM	0	30	30	0	0	0	0	143	143	0	0	0	0
Polen	PL	104 955	7 441	112 396	257 618	15 078	272 696	299 647	2 804	302 451	267 207	3 783	270 990	31 461
Portugal	PT	2 427	3 090	5 517	0	5 348	5 348	0	3 234	3 234	0	92	92	3 142
Qatar	QA	0	1 094	1 094	0	1 988	1 988	0	300	300	0	1 456	1 456	1 156
Romania	RO	110	1 366	1 476	430	1 381	1 811	5	247	252	126	0	126	-126
Saudia-Arabia	SA	0	8 767	8 767	0	2 229	2 229	0	1 716	1 716	0	3 741	3 741	2 025
Serbia	RS	95	0	95	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Singapore	SG	814	159	973	37 567	132	37 699	7 689	1 527	9 216	14 908	2 190	17 098	7 882
Slovakia	SK	0	219	219	0	26	26	0	0	0	1	0	1	1
Slovenia	SI	793	574	1 367	0	674	674	120	700	820	305	155	460	-360
Spania	ES	19 371	2 712	22 083	18 220	2 677	20 897	6 040	221	6 261	545	798	1 343	-4 918
Storbritannia	GB	85 362	2 231	87 593	76 718	89 170	165 888	30 281	64 226	94 507	15 854	22 148	38 002	3 495
Sudan	SD	0	0	0	0	0	0	0	15	15	0	0	0	0

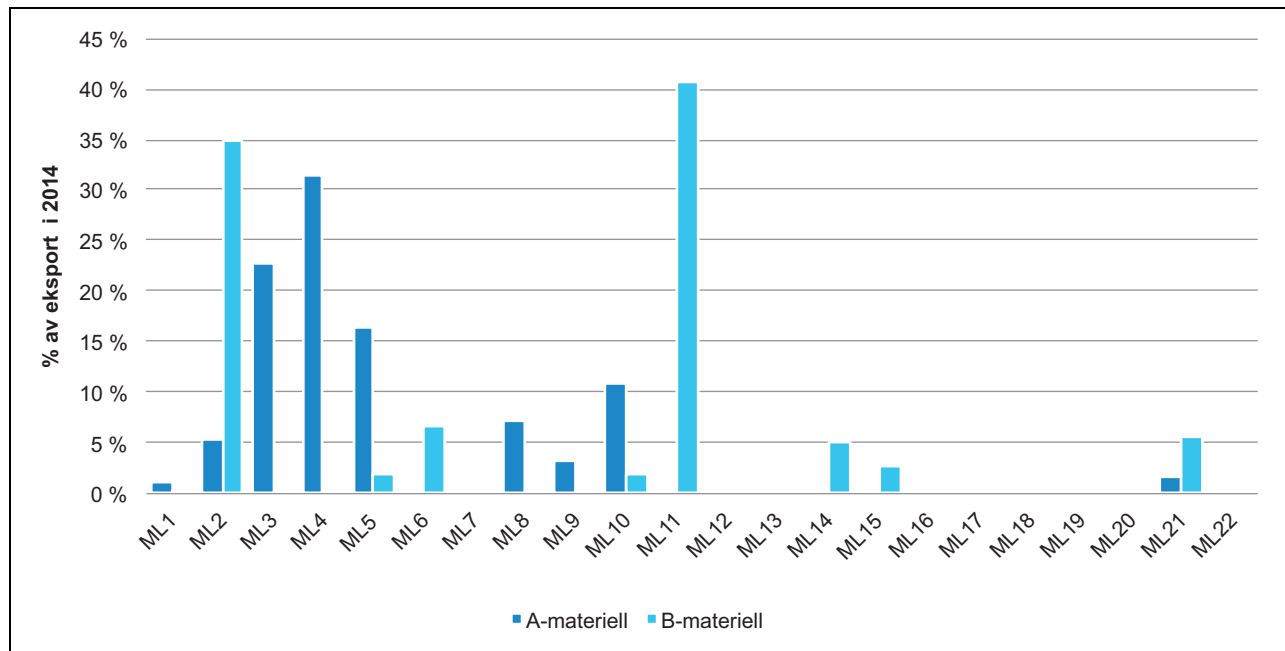
Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordelingen av eksporten av forsvarsmateriell i varekategori A og B fordelt på land

Land	CC	2 011			2 012			2 013			2 014			Ending 2014–2013
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A + B)	
Sveits	CH	237 235	29 683	266 918	168 696	18 372	187 068	82 898	3 305	86 203	20 672	2 036	22 708	-63 495
Sverige	SE	141 737	198 755	340 492	258 498	62 209	320 707	242 544	132 738	375 282	334 429	352 990	687 419	312 137
Sør-Afrika	ZA	1 138	212	1 350	5 237	0	5 237	3 462	144	3 606	1 609	0	1 609	-1 997
Sør-Korea	KR	50 416	3 132	53 548	3 761	1 346	5 107	1 742	8 601	10 343	5 370	5 958	11 328	985
Tanzania	TZ	11	0	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Thailand	TH	5 250	2 774	8 024	12 853	70	12 923	14 490	0	14 490	11 082	0	11 082	-3 408
Tsjekkia	CZ	66 014	14 685	80 699	4 754	9 846	14 600	495	12 538	13 033	1 582	13 903	15 485	2 452
Tyrkia	TR	176 202	14 871	191 073	6 850	6	6 856	83 635	118 551	202 186	95 449	612	96 061	-106 125
Tyskland	DE	89 835	10 147	99 982	109 471	12 226	121 697	94 755	7 057	101 812	70 646	62 483	133 129	31 317
Ungarn	HU	128	21 817	21 945	0	18 545	18 545	6 630	17 957	24 587	169	26 790	26 959	2 372
USA	US	1 093 736	210 854	1 304 590	948 263	164 138	1 112 401	880 639	118 874	999 513	831 348	38 330	869 678	-129 835
Østerrike	AT	1 224	0	1 224	4 535	0	4 535	710	0	710	497	459	956	246
Totalt		2 856 681	716 913	3 573 594	3 228 965	573 683	3 802 648	2 549 498	750 509	3 300 007	2 299 856	644 066	2 943 922	-356 085

* Omfatter utførsel til NATO.

9.5 Eksport fordelt på vareposisjonene i liste I

Figur 9.4 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I

Figur 9.4 viser hvordan eksporten av forsvarsmateriell i 2014 fordeler seg på vareposisjonene i varelister I.

9.6 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I

Tabell 9.3 gir en detaljert oversikt over hvilke land som har mottatt forsvarsmateriell fra Norge i 2014 og hvilke varegrupper som er eksportert.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land		CC	Posisjon i varelisten	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.								
Australia	AU	ML1	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 242		1 242	
		ML2	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	288		288	
		ML3	ML3	Ammunisjon	149		149	
		ML5	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter				
		ML11	ML11	Annet elektronisk utstyr		7	7	
		ML14	ML14	Militært treningsutstyr		831	831	
		ML15	ML15	Billed/vidеoutstyr		394	394	
		ML21	ML21	Programvare		1 660	1 660	4 571
Belgia	BE	ML1	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	789		789	
		ML3	ML3	Ammunisjon	168		168	
		ML5	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	92		92	
		ML8	ML8	Energetiske materialer	5 551		5 551	
		ML11	ML11	Annet elektronisk utstyr		12 880	12 880	
		ML21	ML21	Programvare		4 086	4 086	23 566
Brasil	BR	ML4	ML4	Bomber, torpedøer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	2 819		2 819	
		ML8	ML8	Energetiske materialer	387		387	
		ML11	ML11	Annet elektronisk utstyr		3 460	3 460	6 666

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Bosnia ¹ Hertzegovina	BA	ML8	Energetiske materiale	157		157	157
Canada	CA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	346		346	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	27		27	
		ML3	Ammunisjon	49 734		49 734	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	14 765		14 765	
		ML6	Kjøretøy og komponenter	399		399	
		ML8	Energetiske materialer	7 089		7 089	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		286	286	
		ML16	Halvfabrikatkomponenter for utstyr på listen	572		572	73 218
Chile	CL	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	3 732		3 732	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	93		93	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		21	21	
Danmark	DK	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 725		1 725	
		ML3	Ammunisjon	22 732		22 732	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		50	50	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2 875	2 875	
		ML8	Energetiske materialer	1		1	
							3 846

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
		ML13	Ballistisk beskyttelse		15	15
		ML15	Billed-/videoutstyr		382	382
						27 780
Estland	EE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	8 341		8 341
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 379	1 379
						9 720
Finland	FI	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 021		1 021
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	158		158
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	49 096		49 096
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	50 660		50 660
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	3 151	2 538	5 689
		ML8	Energetiske materialer	3 524		3 524
		ML11	Annet elektronisk utstyr		352	352
						110 500
Forente Arabiske Emirater	AE	ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentersamt tilhørende deler og komponenter	15 167		15 167
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	20 460		20 460
		ML8	Energetiske materialer	4 541		4 541
		ML15	Billed-/videoutstyr		4 412	4 412
						44 580

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	Posisjon i			Sum	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell			
Frankrike	FR	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	238		238		
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	7 441		7 441		
	ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	106 956		106 956			
	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	27 415		27 415			
	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	32 473		32 473			
	ML6	Kjøretøy og komponenter		710	710			
	ML8	Energetiske materialer	24 618		24 618			
	ML11	Annet elektronisk utstyr		7 788	7 788			
	ML13	Ballistisk beskyttelse		80	80			
Hellas	GR	ML15	Billed-/videoutstyr	1 838		1 838		
		ML21	Programvare		680	680		
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter				210 237	
India	IN	ML8	Energetiske materialer	712		712		
		ML8	Energetiske materialer	4 523		4 523	712	
Indonesia	ID	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	285		285		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 932	1 932		
		ML21	Programvare				2 217	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.							
Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Irland	IE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	165		165	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		474	474	639
Island	IS	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	119		119	119
Italia	IT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	387		387	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	1 645		1 645	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	853		853	
		ML8	Energetiske materialer	7 750		7 750	
		ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter	72 656	168	72 824	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		7 391	7 391	90 850
Kroatia	HR	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	2 175		2 175	2 175
Kypros	CY	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	6		6	6
Japan	JP	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	69		69	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	10		10	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		930	930	930

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
		ML15	Billed-/videoutstyr	1 350	1 350	1 350	2 359
Sør-Korea	KR	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	4		4	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	671		671	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	235		235	
		ML8	Energetiske materialer	4 460		4 460	
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter		5 767	5 767	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		131	131	
		ML21	Programvare		60	60	
Kuwait	KW	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	14		14	11 328
Latvia	LV	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	9		9	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	586		586	
		ML3	Ammunisjon	1 409		1 409	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		690	690	2 694
Litauen	LT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	16		16	
			Ammunisjon	303		303	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	76		76	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonal ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
		ML6	Kjøretøy og komponenter		450	450
		ML11	Annet elektronisk utstyr		3 787	3 787
						4 632
Luxembourg	LU	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	657		657
		ML11	Annet elektronisk utstyr		21 875	21 875
		ML21	Programvare		4 845	4 845
						27 377
Malaysia	MY	ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	13 290		13 290
		ML6	Kjøretøy og komponenter		243	243
		ML15	Billed-/videoutstyr		82	82
						13 615
Namibia	NA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	75		75
Ny Kaledonia	NC	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	38		38
						38
Nederland	NL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter		45	45
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter		3 279	3 279
		ML3	Ammunisjon		5 696	5 696
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter		42 242	42 242
		ML6	Kjøretøy og komponenter		498	498

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i		A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
		varelisten	Karakteristikk			
Portugal	PT	ML11	Annet elektronisk utstyr		92	92
Qatar	QA	ML15	Billed-/videoutstyr	1 456		1 456
Romania	RO	ML3	Ammunisjon	126		126
Saudi Arabia	SA	ML6	Kjøretøy og komponenter	3 353		3 353
		ML11	Annet elektronisk utstyr	388		388
Singapore	SG	ML3	Ammunisjon	14 656		14 656
		ML6	Kjøretøy og komponenter		2 031	2 031
		ML8	Energetiske materialer	252		252
		ML11	Annet elektronisk utstyr		116	116
		ML15	Billed-/videoutstyr		43	43
Slovakia	SK	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1		1
Slovenia	SI	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	15		15
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	290		290
		ML11	Annet elektronisk utstyr	155		155
						460

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	Posisjon i			Sum	Total (A+B)
				A-materiell	B-materiell			
Spania	ES	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	116		116		
		ML3	Ammunisjon	423		423		
		ML6	Kjøretøy og komponenter		327	327		
		ML15	Billed-/videoutstyr		436	436		
		ML17	Diverse utstyr og materiale		6	6		
		ML21	Programvare		35	35		
						1 343		
Storbritannia	GB	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	3 447		3 447		
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter	965		965		
		ML4	Bomber, torpedøer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	3 117		3 117		
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	4 141		4 141		
		ML6	Kjøretøy og komponenter	418	49	467		
		ML8	Energetiske materialer	2 593		2 593		
		ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter	650		650		
		ML10	Luffartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter	1 173		1 173		
		ML11	Annet elektronisk utstyr		5 598	5 598		
		ML15	Billed-/videoutstyr		5 336	5 336		
		ML21	Programvare		10 515	10 515		
						38 002		
Sveits	CH	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	1 533		1 533		
		ML3	Ammunisjon	20		20		

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land		CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.								
Sveits	CH	ML5	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	16 482		16 482	
		ML8	ML8	Energetiske materialer	2 628		2 628	
		ML11	ML11	Annet elektronisk utstyr		1 605	1 605	
		ML14	ML14	Militært treningsutstyr		440	440	22 708
Sverige	SE	ML1	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	2 163		2 163	
		ML2	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	285 210		285 210	
		ML3	ML3	Ammunisjon, tilhørende deler og komponenter	72 639		72 639	
		ML4	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	2 525		2 525	
		ML5	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	145 480		145 480	
		ML6	ML6	Kjøretøy og komponenter	3 989	8 067	12 056	
		ML8	ML8	Energetiske materialer	9 916		9 916	
		ML10	ML10	Luffartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter	5 953		5 953	
		ML11	ML11	Annet elektronisk utstyr		72 980	72 980	
		ML14	ML14	Militært treningsutstyr		32 319	32 319	
		ML16	ML16	Halvfabrikatkomponenter til utstyr omfattet av LI	2 424		2 424	
		ML21	ML21	Programvare	35 559	8 195	43 754	687 419
Sør Afrika	ZA	ML1	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 159		1 159	
		ML3	ML3	Ammunisjon	450		450	1 609

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Østerrike	AT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	207		207	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	441		441	
		ML8	Energetiske materialer	290		290	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		18	18	
							956

1 Til sivil sluttbruk.

9.7 Tjenester for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.4 viser tjenester knyttet til liste I og som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2014.

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Land	Tjenester relatert til forsvarsmateriell 2014	Sum
Australia	ML5, ML21	28 428
Belgia	ML11	2 094
Canada	ML5	8 523
Chile	ML4	2 279
Danmark	ML11	2 529
Finland	ML11, ML14	36 875
Forente Arabiske Emirater	ML15	133
Frankrike	ML11, ML15	2 725
Italia	ML11	605
Japan	ML4	7 465
Luxembourg	ML11	864
Nederland	ML11, ML21	6 382
New Zealand	ML11	220
Polen	ML3, ML4, ML5, ML11, ML21	14 266
Portugal	ML11	650
Spania	ML4, ML11	16 426
Storbritannia	ML5, ML11, ML15, ML21	6 694
Sveits	ML5	3 493
Sverige	ML5, ML6, ML11, ML21	123 050
Tsjekkia	ML11	945
Tyskland	ML3, ML4, ML5, ML11, ML21	9 129
Ungarn	ML11	210
USA	ML3, ML4, ML9, ML11, ML15, ML21	178 278
		452 263

9.8 Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.5 viser reparasjoner knyttet til liste I som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2014.

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Land	Retur etter reparasjon 2014	Sum
Belgia	ML3, ML10, ML11	17
Canada	ML1, ML3	4
Danmark	ML4, ML5, ML11, ML13	200
Finland	ML5, ML11	1 464
Frankrike	ML1, ML4, ML11, ML15	1 010
Italia	ML11, ML15, ML16, ML18	118
Jordan	ML10	5 616
Luxembourg	ML5, ML11	134
Nederland	ML4, ML5, ML11, ML15, ML16	1 475
New Zealand	ML5	30
Polen	ML3, ML4, ML5, ML6, ML11, ML21	650
Slovenia	ML3, ML5	13
Storbritannia	ML4, ML5, ML6, ML11, ML15	3 484
Sveits	ML4, ML5, ML11	1 689
Sverige	ML3, ML4, ML5, ML11	3 754
Tsjekkia	ML5, ML11	71
Tyskland	ML2, ML4, ML5, ML6, ML11, ML15, ML18	1 527
Sør-Korea	ML10	166
USA	ML2, ML3, ML4, ML5, ML6, ML11, ML21	723
		22 145

9.9 Utførsel av håndvåpen og deler til slike

Det ble utført 4029 håndvåpen, samt deler og komponenter til håndvåpen, i 2014. Tabell 9.6 viser hvilke land som mottok disse håndvåpnene. Utførselen består i hovedsak av konkurransevåpen, jaktvåpen og historiske våpen. Det produseres ikke militære håndvåpen i Norge.

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Land	Antall
Danmark	40
Frankrike	6
Slovakia	4
Sverige	60
Tyskland	7
USA	5
Totalt	122

9.10 Forsvarets utførsler

Oversikten i tabell 9.7 viser forsvarets utførsel av eget materiell.

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentlighetslova ikke inkludert i oversikten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt med i oversikten.

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.

Mottakerland	Listenr/punkt	Kommentar
Afghanistan	1a, 3a, 6a, 10a, 11a, 11b, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Belize	1a, 3a, 11a, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Østerrike	1a, 17m,	REPARASJON
Bosnia-Hercegovina	11a,	EGNE
Belgia	9a, 10a,	REPARASJON
Belgia	10a, 11a,	RETUR
Belgia	11a,	ETTERFORSYNING
Canada	3a, 10a,	ETTERFORSYNING
Canada	10a,	REPARASJON
Kypros	9a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Tyskland	6a, 9a, 11a, 17a1,	RETUR
Tyskland	1a, 3a, 6a, 6b1, 10a, 11a,	ETTERFORSYNING
Tyskland	1a, 4a, 5b, 6a, 9a, 10a, 11a, 11b, 17m,	REPARASJON
Danmark	4a, 6a, 10a, 11a, 11b,	REPARASJON
Danmark	10a,	RETUR
Danmark	1a, 3a,	ETTERFORSYNING
Spania	9a,	ETTERFORSYNING
Finland	10a,	RETUR
Finland	1a, 3a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Finland	6a, 21b,	REPARASJON
Frankrike	9a, 11a,	REPARASJON
Frankrike	5b, 9a, 10a, 11a,	RETUR
Frankrike	11a,	ETTERFORSYNING
Storbritannia	10a, 11a, 13d,	RETUR
Storbritannia	10a, 10h, 11a,	REPARASJON
Storbritannia	10a, 11a, 11b, 13d, 17j,	ETTERFORSYNING
Israel	1a, 3a, 13d,	ETTERFORSYNING
Island	6a, 10a, 11a, 13d, 17j,	ETTERFORSYNING
Italia	10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Italia	9a, 11a, 11b,	REPARASJON
Italia	10a,	RETUR
Litauen	1a, 3a, 11a, 13d, 15b, 17a1,	ETTERFORSYNING
Luxemburg	10a, 11a, 11b,	REPARASJON

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførelse av eget materiell

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.

Mottakerland	Listenr/punkt	Kommentar
Luxemburg	6a,	RETUR
Latvia	1a, 3a, 10h, 11a, 11b, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Nederland	10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Nederland	10a, 11a,	REPARASJON
Nederland	10a, 11a,	RETUR
Polen	1a, 3a, 17a1,	ETTERFORSYNING
Portugal	1a, 3a, 10a,	REPARASJON
Sverige	3a, 6a, 10a, 11a,	REPARASJON
Sverige	1a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Sør-Sudan	17l,	ETTERFORSYNING
U s a	10a, 11a, 11b, 21a,	REPARASJON
U s a	10a, 11a, 15b,	RETUR
U s a	1a, 3a, 4a, 9a, 10a, 11a, 13d, 17l, 21a,	ETTERFORSYNING
Spania	9a,	RETUR
Latvia	1a, 3a, 6a, 6b1, 13d,	ETTERFORSYNING
Curacao	1a, 3a, 11a, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Sverige	1a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Sør-Sudan	17l,	ETTERFORSYNING
Tsjekkia	11a, 17j,	EGNE
Tyskland	6a, 9a, 11a, 17a1,	RETUR
Tyskland	10a, 11a,	ETTERFORSYNING
Tyskland	1a, 4a, 5b, 6a, 9a, 10a, 11a, 11b, 17m,	REPARASJON
Ungarn		EGNE
USA	10a, 11a, 11b, 21a,	REPARASJON
USA	10a, 11a, 15b,	RETUR
USA	4a, 10a, 11a, 13d, 17l, 21a,	ETTERFORSYNING
Østerrike		ETTERFORSYNING

9.11 Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2014

I 2014 ble det gitt avslag på 20 søknader og konkrete henvendelser om eksport av forsvarsmateriell og tjenester for militært formål. Avslagene gjaldt Algerie, Armenia, Brasil, Colombia, Egypt, Irak, Israel, Mali, Myanmar, Pakistan, Russland, Sør-Sudan, Taiwan, Tchad, Tunisia og Ukraina. Avslagene ble begrunnet i Stortingets vedtak av 11. mars 1959, samt kriterier 1, 2, 3, 4, 5 og 7 jf. Utenriksdepartementets retningslinjer Kap. 2.

Avslagene gjaldt bl.a. eksplosiver, kommunikasjonsutstyr, rifler, sonar, våpenstasjon, ballistisk beskyttelsesutstyr, nattutstyr, og militære kjøretøy.

I 2014 ble det også gitt ett avslag på eksport av flerbruksvare til militær bruk.

Avslag på en søknad om eksportlisens, eller orientering om at lisens ikke kan påregnes innvilget, innebærer ikke et generelt forbud mot eksport av forsvarsmateriell til vedkommende land. Med unntak av gjennomføring av bindende embargovedtak fattet av FNs Sikkerhetsråd eller

andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til, opererer ikke det norske eksportkontrollsystemet med lister over land som enten kan eller ikke kan motta forsvarsmateriell fra Norge. Alle søknader om utførselslisens er gjenstand for individuell behandling.

9.12 Overføring av produksjonsrettigheter og formidling

Tillatelsene til overføring av produksjonsrettigheter blir gitt i forbindelse med norske bedrifters deltakelse i internasjonalt samarbeid om utvikling av forsvarsmateriell.

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Land	Produkt	Verdi
Algerie	Kommunikasjonsutstyr	85 879
Brasil	Undervannsutstyr	20 568
Chile	Undervannsutstyr	835
Colombia	Undervannsutstyr	4 200
Indonesia	Undervannsutstyr	15 115
Italia	Undervannsutstyr	9 633
Oman	Kommunikasjonsutstyr	218
Polen	Undervannsutstyr og kommunikasjonsutstyr	22 505
Saudi Arabia	Kommunikasjonsutstyr	6 612
Storbritannia	Undervannsutstyr	4 250
Sveits	Kommunikasjonsutstyr og sensorer	3 634
Sverige	Kommunikasjonsutstyr	2 271
Tyrkia	Undervannsutstyr	4 057
USA	Undervannsutstyr og kommunikasjonsutstyr	16 543
	Total	196 320

Verdien av slik utførsel i 2014 beløp seg til nesten 600 000 kroner. Det ble gitt 10 tillatelser til overføring av produksjonsrettigheter og formidling.

9.13 Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet

Tabell 9.8 viser utførsel av flerbruksvarer (liste II) til militær sluttbruk.

9.14 Oversikt over utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding

Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Mottaker	Bruk
Bosnian Police of Brcko District	Vester for mineryddere i Bosnia and Herzegovina
Bosnian State Investigation and Protection Agency	Vester for mineryddere i Bosnia and Herzegovina
DanChurch Aid	Vester for mineryddere i Congo
DanChurch Aid	Vester for mineryddere
DanChurch Aid	Vester for mineryddere
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Tadjikistan
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Angola
OSCE	Vester for mineryddere i Tadjikistan
IOM	Vester for mineryddere i Syria
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Irak
United Nations Mine Action Service	Vester for mineryddere i Sør Sudan

9.15 Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2014

- A-TEC AS	- Kongsberg Defence & Aerospace AS
- Aerospace Industrial Maintenance	- Kongsberg Maritime AS
- Berget AS	- Metronor AS
- Børselars AS	- Nammo Bakelittfabrikken AS
- Chemring Nobel AS	- Nammo Raufoss AS
- CHS nor AS	- Norsk Elektro Optikk AS
- Comrod AS	- Norwegian Special Mission AS
- Eidsvoll Electronics AS	- OSI Optoelectronics AS
- Equipnor AS	- Otto Olsen AS
- Forsvarets Logistikk Organisasjon	- Pedersens Vaabenlager AS
- Galleon Embedded Computing AS	- Prox Dynamics AS
- GKN Aerospace Norway	- Rohde & Schwarz Norge AS
- GRS Riflestock AS	- Rustfrie Bergh AS
- Habu Technology AS	- Saab Technologies Norway AS
- Hansen Protection AS	- Schou AS
- Hausken Lyddemper AS	- Seaproof Solutions AS
- Honeywell Safety Products	- Sensoror
- HTS Maskinteknikk AS	- Steertec Raufoss AS
- IDT AS	- Tele Globe AS
- Ingeniør Harald Benestad AS	- T&G Elektro AS
- Jakt & Friluft AS	- Thales Norway AS
- Jotron AS	- Tinex AS
- Keytouch Technology AS	- Umoe Mandal AS
- Kitron AS	- Vinghøg AS
	- Vinghøg/Simrad Optronics Group
	- Våpensmia AS
	- Østlandske Lettmetall AS

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet 30. oktober 2015 om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2014, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid, blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer**

Varekategoriene i vareliste I er gjengitt nedenfor. Varelisten i sin helhet kan leses på www.eksportkontroll.no

ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	ML8	Energetiske materialer
ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter
ML3	Ammunisjon	ML10	Luftfartøyer
ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	ML11	Annet elektronisk utstyr
ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	ML12	Våpensystemer med høy kinetisk energi
ML6	Kjøretøyer og komponenter	ML13	Ballistisk beskyttelse
ML7	Kjemiske og biologiske giftige midler og materialer	ML14	Militært treningsutstyr
		ML15	Billed-/videoutstyr
		ML16	Halvfabrikatkomponenter for utstyr på listen
		ML17	Diverse utstyr
		ML18	Produksjonsutstyr
		ML19	Energivåpen
		ML20	Superledende utstyr
		ML21	Programvare
		ML22	Teknologi

Vedlegg 2**LOV 1987 – 12 – 18 nr. 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.**

Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

Lovens tittel endret ved lov 22 juni 1990 nr. 35.

§ 1. Kongen kan bestemme at varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke må utføres fra norsk tollområde uten særskilt tillatelse. Det kan også settes forbud mot at det uten særskilt tillatelse ytes tjenester som nevnt i første punktum. Det kan settes vilkår for tillatelsene.

Kongen kan likeså sette forbud mot at personer som har bopel eller oppholdssted i Norge og norske selskaper, stiftelser og sammenslutninger uten særskilt tillatelse driver handel med, formidler eller på annen måte bistår ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

Kongen gir nærmere forskrifter til utfylling og gjennomføring av loven.

Endret ved lover 22 juni 1990 nr. 35, 17 juni 2005 nr. 56 (i kraft 1 juli 2005 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 632).

§ 2. Enhver plikter å gi departementet den bistand og de opplysninger som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller i forskriftene gitt i medhold av den blir fulgt.

Til dette formål kan departementet foreta inspeksjon og kreve innsyn i registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, forretningspapirer og andre dokumenter som kan ha betydning. Departementet kan foreta kontrollen selv eller la oppnevnte sakkyndige gjøre det. I forbindelse med kontrollen skal departementet få tilgang til kontor- og bedriftslokaler og nødvendig hjelp og rettledning. Klage etter forvaltningslovens §§ 14 og 15 har ikke oppsettende virkning med mindre underinstansen eller klageinstansen fastsetter det.

Pliktene etter første og annet ledd gjelder uten hinder av lovbestemt taushetsplikt.

Med de unntak som følger av bestemmelsene foran, har enhver taushetsplikt om det de får kunnskap om etter denne lov. Taushetsplikten er likevel ikke til hinder for

1. at opplysningen brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
2. at opplysningene er tilgjengelige for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk av veiledning i andre saker,
3. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om et foretaks forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver etter denne lov,
4. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,
5. at forvaltningsorganet gir et annet forvaltningsorgan opplysninger (samordning) som forutsatt i lov om Oppgaveregisteret.

Departementet kan videre bestemme at offentlige organer som har med skatteligningen og kontrollen med merverdiavgiften å gjøre, skal få adgang til å gjøre seg kjent med de opplysninger som er gitt etter denne lov.

Forvaltningslovens §§ 13 til 13 e gjelder ikke.

Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 35 (i kraft 1 nov 1997), 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 3. Departementet kan kreve beslag i regnskapsmateriale m.v. som nevnt i § 2 annet ledd. Er det grunn til å tro at det finnes slikt materiale, og gir forholdene ellers grunn til det, kan departe-

mentet kreve ransaking av kontorlokale og alle andre steder som ikke er privat hjem.

Krav om ransaking eller beslag skal rettes til politiet. Om den videre behandling av kravet gjelder reglene i straffeprosessloven så langt de passer. Den kravet rettes mot skal ha partsrettigheter etter straffeprosessloven og i den grad det er nødvendig for virksomheten, tilgang til det beslaglagte. Han blir likevel ikke av den grunn å regne som siktet for en straffbar handling. Straffeprosesslovens § 204 gjelder tilsvarende. Retten avgjør uten hensyn til § 212 første ledd i straffeprosessloven hvilke dokumenter mm. som retten skal se igjennom.

Endret ved lov 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 4. Når departementet krever ransaking eller beslag for å få opplysninger om et forhold som vedkommende er siktet eller tiltalt for, skal kravet behandles i særskilt sak etter reglene i § 3 annet ledd. Det samme gjelder når departementet krever å få se dokumenter mm. som ligger hos retten eller påtalemyndigheten uten at det er avgjort om de kan brukes i straffesaken. Hvis retten godtar kravet fra departementet, kan den sette som vilkår at opplysningene ikke skal benyttes i forbindelse med etterforskningen i straffesaken før det er endelig avgjort om påtalemyndigheten kan benytte dem i denne saken. Får påtalemyndigheten ikke medhold i sitt krav, kan departementet ikke gi opplysningene eller dokumentene videre til påtalemyndigheten med mindre det er lovlig etter de regler som ellers gjelder deres taushetsplikt ved straffbare handlinger.

§ 5. Dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud, straffes med bøter eller med fengsel inntil fem år eller med begge deler den som forsettlig:

1. utfører eller søker å utføre varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift som er gitt i medhold av den, eller
2. overtrer eller søker å overtrette noe vilkår som er satt i medhold av denne lov, eller

3. muntlig eller skriftlig gir uriktige opplysninger om forhold som er av betydning for adgangen til å utføre varer, teknologi eller tjenester når det skjer
 - a. i erklæring avgitt til bruk for offentlig myndighet eller noen som handler på vegne av offentlig myndighet, i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel,
 - b. i erklæring som skal sette en annen i stand til å gi slik erklæring som er nevnt under punkt a, eller
4. på annen måte overtrer eller søker å overtrette bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne lov.

På samme måte straffes medvirkning til noen overtredelse som nevnt i første ledd.

Uaktsom overtredelse som nevnt i første ledd eller medvirkning til det, straffes med bøter eller fengsel inntil to år.

§ 6. (Opphevet ved lov 20 juli 1991 nr. 66.)

§ 7. Departementet kan pålegge et foretak eller en person som ikke oppfyller sin opplysningsplikt etter § 2 en daglig, løpende mulkt, inntil opplysningsplikten er oppfylt.

Tvangsmulktens størrelse fastsettes under hensyn til hvor viktig det er at pålegget blir gjennomført.

Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Kongen gir nærmere forskrifter om fastsettelse, beregning og ettergivelse av tvangsmulkt.

Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 8. Loven trer i kraft straks. Forskrifter om kontroll av strategisk eksport gitt i medhold av Mellombels lov av 13. desember 1946 nr. 30 om utførsleforbud gjelder inntil videre.

Loven kommer ikke til anvendelse på tillatelser som er gitt før loven trer i kraft. Tjenesteytinger og meddelelse av teknologi mv. etter lovens ikrafttreden krever likevel tillatelse etter denne lov selv om de knytter seg til tidligere gitte tillatelser.

Vedlegg 3

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester

Dato	FOR-2013-06-19-718
Departement	Utenriksdepartementet
Publisert	I 2013 hefte 9
Ikrafttredelse	19.06.2013
Sist endret	FOR-2014-09-09-1163
Endrer	FOR-1989-01-10-51
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-1987-12-18-93-§1, FOR-1987-12-18-967
Kunngjort	25.06.2013 kl. 15.30
Rettet	24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2)
Korttittel	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell mv.

Kapitteloversikt:

- Kap. 1. Innledende bestemmelser (§§ 1–2)
- Kap. 2. Lisens (§§ 3–8)
- Kap. 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS (§§ 9–12)
- Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS (§§ 13–15)
- Kap. 5. Registrering, rapportering og oppfølging (§§ 16–21)
- Kap. 6. Generelle bestemmelser (§§ 22–27)
- Kap. 7. Sluttbestemmelser (§28)
- Vedlegg I Liste I – forsvarsrelaterte varer (2014)
- Vedlegg II Liste II – flerbruksvarer (2012)

Hjemmel: Fastsatt av Utenriksdepartementet 19. juni 2013 med hjemmel i lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. § 1, jf. delegeringsvedtak 18. desember 1987 nr. 967. EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg II kap. XIX nr. 3q (direktiv 2009/43/EF). Endringer: Endret ved forskrifter 30 juni 2014 nr. 898, 9 sep 2014 nr. 1163. Rettelser: 24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2).

Kap. 1. Innledende bestemmelser*§ 1. Hva forskriften omfatter*

Forskriften gjelder eksport av nærmere angitte varer, teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer, samt visse tjenester.

Særlige bestemmelser gjelder for eksport av angitte ytelser fra en leverandør i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat når det uttrykkelig fremgår av denne forskrift.

§ 2. Definisjoner

(1) Med *forsvarsrelaterte varer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste I som utgjør vedlegg I til denne forskrift.

(2) Med *flerbruksvarer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste II som utgjør vedlegg II til denne forskrift.

(3) Med *eksport* menes enhver utførsel fra norsk tollområde av varer, tjenester og teknologi som omfattes av denne forskrift.

(4) Med *overføring* menes eksport av forsvarsrelaterte varer fra en leverandør eller tollager i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat.

(5) Med *leverandør* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for eksport av ytelser etter denne forskrift.

(6) Med *mottaker* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for mottak av ytelser etter denne forskrift.

(7) Med *lisens* menes tillatelse fra Utenriksdepartementet til å eksportere nærmere angitte ytelser til en juridisk eller fysisk person.

(8) Med *overføringslisens* menes tillatelse fra nasjonale myndigheter i en EØS-stat, som gir leverandøren rett til å overføre forsvarsrelaterte varer til en mottaker i annen EØS-stat.

(9) Med *transitt* menes transport av varer over norsk tollområde uten omlasting, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde.

Kap. 2. Lisens

§ 3. Lisensplikt

Eksport av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester krever lisens fra Utenriksdepartementet om ikke annet følger av denne forskrift. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke. Lisensplikten gjelder også ved eksport av varer fra tollager.

§ 4. Lisensplikt etter varelistene

Eksport av varer og teknologi oppført på liste I og liste II som utgjør vedlegg til denne forskrift, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Lisensplikten knyttet til liste I gjelder også for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av nåværende tilstand.

⁰ Endret ved forskrift 9 sep 2014 nr. 1163.

§ 5. Lisensplikt for tjenester

Tjenester knyttet til varer og teknologi oppført på liste I og II samt tjenester for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet.

§ 6. Lisensplikt for handel og formidling

Handel, formidling eller annen bistand ved salg av varer og teknologi som omfattes av liste I fra et fremmed land til et annet, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Tilsvarende gjelder ved formidling av varer oppført i liste II samt tilhørende teknologi og tjenesteytelse der det er kjent eller

grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglegemer, og i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.

§ 7. Lisensplikt for øvrige varer, teknologi og tjenester

I tillegg til liste I og II er eksport av følgende varer, teknologi og tjenester lisenspliktige:

- a. enhver vare, teknologi og tjenesteytelse der eksportøren er kjent med eller har grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglementer. Tilsvarende regler gjelder for eksport av enhver vare, teknologi eller tjeneste som kan benyttes til utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen,
- b. enhver vare, teknologi eller tjeneste til militær bruk til områder som er underlagt våpenembargo vedtatt av FNs sikkerhetsråd med hjemmel i FN-paktens kapittel VII eller andre tiltaksregimer Norge har sluttet seg til,
- c. enhver vare, teknologi og tjeneste til militær bruk til områder hvor det er krig, krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.
- d. enhver vare, teknologi og tjeneste som direkte kan tjene til å utvikle en stats militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

§ 8. Unntak fra lisensplikt

Lisensplikten i § 3, jf. § 4 – § 7, gjelder ikke for:

- a. varer oppført på Liste II i utenlandsk eie og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med utstilling og demonstrasjon,
- b. redningsutstyr og oljevernstyr som utføres i forbindelse med hjelpeaksjoner,
- c. skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som utføres i henhold til våpenloven, jf. forskrift 25. juni 2009 nr. 904 om skytevåpen, våpendeler og ammunisjon, femte del,
- d. varer som utføres til den europeiske romorganisasjonen ESA, eller en representant for

- denne, og som er strengt nødvendig for organisasjonens offisielle virksomhet. Unntaket gjelder bare for leveranser til ESAs medlemsland,
- e. varer oppført på liste II som utelukkende er i transitt gjennom norsk tollområde, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde. Det samme gjelder varer oppført på liste I dersom både avsender og mottaker befinner seg innenfor EØS,
 - f. varer, teknologi og tjenester til bruk på norsk kontinentalsokkel,
 - g. varer, teknologi og tjenester til bruk om bord på norskeide skip under norsk flagg og norskeide luftfartøyer, i utenriksfart,
 - h. eksport fra norsk forsvarsmyndighet, forutsatt at eiendomsretten til varen ikke overføres og varen skal benyttes av norske styrker i utlandet. Unntaket gjelder også for varer som norsk forsvarsmyndighet sender ut for reparasjon, vedlikehold, oppdatering eller lignende, med retur til Norge. I henhold til disse unntaksbestemmelsene skal forsvarsmyndigheten hvert år, innen 15. februar, sende rapport til Utenriksdepartementet om all utførsel som nevnt ovenfor foretatt i løpet av det foregående kalenderår,
 - i. forsvarsmateriell som eies av et NATO-lands eller et EØS-stats forsvarsmyndighet, og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med øvelse eller trening.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

Kap 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS

§ 9. Overføringslisens

Overføring av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS kan kun skje på grunnlag av en generell overføringslisens, en global overføringslisens eller en individuell overføringslisens utferdiget av Utenriksdepartementet. Reglene om overføringslisenser gjelder kun forsvarsrelaterte varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift.

§ 10. Generell overføringslisens

Generelle overføringslisenser for forsvarsrelaterte varer kunngjøres av Utenriksdepartementet. Lisensene kan benyttes av leverandører i Norge etter forutgående registrering hos Utenriksdepartementet. Generelle overføringslisenser gjelder bestemte varekategorier, til en kategori eller kate-

gorier av mottakere i EØS og det kan settes særlige vilkår for lisensene.

Generelle overføringslisenser skal kunngjøres dersom:

- a. mottakeren inngår i en EØS-stats væpnede styrker eller en offentlig oppdragsgiver på forsvarsområdet som foretar innkjøp som utelukkende skal brukes av en EØS-stats væpnede styrker,
- b. mottakeren er et foretak som er sertifisert i samsvar med § 13,
- c. overføringen gjøres med sikte på demonstrasjon, evaluering eller utstilling,
- d. overføringen gjøres med sikte på vedlikehold eller reparasjon, dersom mottakeren er den opprinnelige leverandøren av de forsvarsrelaterte varene.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

§ 11. Global overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en global overføringslisens. Lisensene gis for en periode på tre år med mulighet for forlengelse. Globale overføringslisenser gjelder bestemte forsvarsrelaterte varer eller kategorier av varer til mottakere eller kategori av mottakere i en eller flere EØS-stater. Det kan settes særlige vilkår for lisensene.

§ 12. Individuell overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens og en global overføringslisens ikke kan innvilges, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en individuell overføringslisens. Lisensen gjelder en spesifisert mengde forsvarsrelaterte varer til en mottaker i en EØS-stat i en eller flere sendinger.

En individuell overføringslisens skal benyttes dersom:

- a. søknaden om overføringslisens er begrenset til en overføring,
- b. det er nødvendig for å beskytte Norges grunnleggende sikkerhetsinteresser, eller av hensyn til den offentlige orden,
- c. det er nødvendig for å overholde Norges internasjonale forpliktelser, eller
- d. det er tungtveiende grunner til å tro at leverandøren ikke vil være i stand til å oppfylle vilkårene for å få en global overføringslisens.

Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS

§ 13. Sertifisering av foretak i Norge

Utenriksdepartementet kan, etter skriftlig søknad, sertifisere foretak etablert i Norge for mottak av forsvarsrelaterede varer under generelle overføringslisenser kunngjort av andre EØS-stater.

Utenriksdepartementet skal gjennom sertifiseringsprosessen vurdere det mottakende foretaks pålitelighet, særlig med hensyn til foretakets evne til å overholde eksportbegrensningene for forsvarsrelaterede produkter mottatt i henhold til en generell overføringslisens fra en annen EØS-stat. Ved vurderingen vil det særlig legges vekt på følgende kriterier:

- a. dokumentert erfaring fra forsvarsvirksomhet, der det særlig tas hensyn til foretakets historikk med hensyn til overholdelse av eksportrestriksjoner, eventuelle rettsavgjørelser i denne forbindelse, eventuelle tillatelser til å produsere eller markedsføre forsvarsrelaterede varer, og hvorvidt foretaket har erfarent lederpersonale,
- b. relevant industriell virksomhet i forbindelse med forsvarsrelaterede varer i EØS, særlig evne til system-/delsystemintegrasjon,
- c. særskilt utpeking av en overordnet leder som skal være personlig ansvarlig for overføringer og eksport,
- d. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at foretaket vil iverksette alle nødvendige tiltak for å overholde og håndheve alle særlige vilkår knyttet til sluttbruk og eksport av hver bestanddel eller hver vare det har mottatt,
- e. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at det med behørig aktsomhet, som svar på anmodninger og forespørsler fra Utenriksdepartementet, vil fremskaffe detaljerte opplysninger om sluttbrukere eller sluttbruk av alle eksporterte varer som er overført eller mottatt i henhold til en overføringslisens fra en annen EØS-stat,
- f. en beskrivelse, kontrassegnert av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), av det interne programmet for sikring av samsvar med kravene eller av foretakets ledelsessystem for overføring eller eksport. I den nevnte beskrivelsen skal det gis nærmere opplysninger om de organisasjonsmessige, menneskelige og tekniske ressursene ledelsen rår over i forbindelse med overføringer og eksport, ansvarskje-

den i foretaket, internkontrollrutiner, holdningsskapende tiltak og opplæring av personalet, fysiske og tekniske sikkerhetsordninger, journalføring og sporbarhet av overføringer og eksport.

§ 14. Utstedelse av sertifikat

Utenriksdepartementet utsteder et sertifikat til godkjente mottakende foretak i Norge. Sertifikatet skal inneholde informasjon om utstedende myndighet, foretakets navn og adresse, gyldighetstid samt en erklæring om at foretaket oppfylder kravene til sertifisering. Sertifikatet kan også inneholde vilkår knyttet til innhenting av informasjon som er nødvendig for kontroll av om kriteriene i § 13, 2. ledd er oppfylt samt suspensjon eller tilbakekalling av sertifikatet.

Sertifikatets gyldighetstid fastsettes av Utenriksdepartementet, men kan ikke overstige fem år.

Sertifiserte foretak i Norge vil bli meldt inn til EUs sentrale register og som publiseres på EU-kommisjonens hjemmeside.

§ 15. Kontroll med sertifiserte foretak

Utenriksdepartementet vil minst hvert tredje år kontrollere at mottakende foretak oppfylder kravene for sertifisering, jf. § 13, 2. ledd, samt eventuelle vilkår fastsatt i sertifikatet, jf. § 14. Dersom det sertifiserte foretaket ikke lenger oppfylder kravene vil Utenriksdepartementet pålegge foretaket å iverksette tiltak for å sikre oppfyllelse av samtlige krav og vilkår. Utenriksdepartementet kan også suspendere eller tilbakekalle sertifiseringen.

Kap 5. Registrering, rapportering og oppfølging

§ 16. Registrering

Leverandøren skal føre et detaljert og fullstendig register over eksport av forsvarsrelaterede varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift. Registeret skal inneholde dokumenter med følgende opplysninger:

- a. en beskrivelse av varen og dens referanse til liste I,
- b. mengde og verdi,
- c. overføringsdatoer,
- d. leverandørens og mottakerens navn og adresse,
- e. dersom det er kjent eller påkrevet etter § 24, sluttbruken og sluttbrukeren av varen,

- f. dokumentasjon på at opplysninger vedrørende eksportbegrensninger er oversendt mottakeren,
- g. tolldeklarasjon med ekspedisjons- og løpenummer.

§ 17. Rapportering

Leverandøren skal rapportere til Utenriksdepartementet kvartalsvis, på fastsatt skjema, om all eksport og overføring av forsvarsrelaterte varer oppført på liste I.

§ 18. Arkivering

Leverandøren skal oppbevare registre og lisenser i minst ti år fra utløpet av det kalenderåret eksporten fant sted. Utenriksdepartementet kan pålegge leverandøren å fremvise denne dokumentasjonen for kontroll.

§ 19. Informasjon om vilkår

Leverandøren skal informere mottakerne om vilkår for lisensen, herunder begrensninger i forbindelse med sluttbruk eller re-eksport.

§ 20. Oppfølging av eksport

Leverandøren skal påse at forsvarsrelaterte varer, flerbruksvarer, teknologi eller tjenester som overføres eller eksporteres, er i samsvar med innvilget lisens, går til fastsatt bestemmelsessted, ikke fraviker godkjent beskrivelse eller kvantum angitt i lisensen, samt at eksporten skjer innen den gyldighetstid og på de særlige vilkår som er fastsatt i lisensen.

§ 21. Kontroll ved eksport

Leverandøren skal ved eksport av lisenspliktige varer og teknologi legge frem gyldig lisens for tollmyndigheten senest ved fremleggelse av tolldeklarasjon.

Kap 6. Generelle bestemmelser

§ 22. Lisenssøknad

Lisenssøknad skal fremmes skriftlig og på fastsatt skjema undertegnet av den som har fullmakt til å handle på leverandørens vegne. For overføringslisenser gjelder også særskilte regler i kap. 3.

Leverandøren skal legge frem alle opplysninger og dokumentasjon som Utenriksdepartementet finner nødvendig for behandling av søknaden.

Ved avtaler om eksport av lisenspliktige varer bør det alltid tas forbehold om at søknad om lisens innvilges.

§ 23. Vilkår for innvilgelse av lisens

Utenriksdepartementet kan sette vilkår i tråd med formålet til lov 18. desember 1987 nr. 93 for innvilgelse av lisens i medhold av denne forskrift.

§ 24. Sluttbrukererklæring

Utenriksdepartementet kan kreve at leverandøren fremlegger en sluttbrukererklæring.

§ 25. Tilbakekalling av lisens

Lisens gitt i medhold av denne forskrift kan tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom leverandøren misbruker lisensen eller misligholder vilkårene i denne. Det samme gjelder dersom leverandøren handler i strid med bestemmelser gitt i denne forskrift. Lisens kan også tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom det fremkommer nye opplysninger eller de politiske eller faktiske forhold i mottakerstaten eller området endres, og dette vesentlig endrer grunnlaget for lisensen. For øvrig gjelder de alminnelige regler om omgjøring av enkeltvedtak.

§ 26. Endring, forlengelse og overdragelse av lisens

Leverandøren må søke Utenriksdepartementet om endring eller forlengelse av innvilgede lisenser samt for å overdra slike til andre.

§ 27. Retur av lisens

Lisenser som ikke er benyttet eller ikke kan benyttes som forutsatt, returneres til Utenriksdepartementet med en redegjørelse for årsaken. Det samme gjelder om en innvilget lisens har gått tapt.

Kap 7. Sluttbestemmelser

§ 28. Ikrafttreden

Forskriften trer i kraft straks. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 10. januar 1989 nr. 51 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi.

Vedlegg I

Liste I – forsvarsrelaterte varer (2014)

Se her for å lese vedlegg I:

0 Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

Vedlegg II
Liste II – flerbruksvarer (2012)

Se her for å lese vedlegg II:

Vedlegg 4

Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992

Sist revidert: 5. november 2014

1.1 Anvendelsesområde

Disse retningslinjene gjelder Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsrelaterte varer, materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, samt teknologi og tjenester for militære formål, jf. lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven) og forskrift av 19. juni 2013 nr 718 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester (eksportkontrollforskriften). Retningslinjene kan også anvendes ved eksport av flerbruksvarer samt tilhørende teknologi og tjenester til militær sluttbruk. Retningslinjene gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.

1.2 Formål

Formålet med retningslinjene er å utdype prosedyrene for og de kriterier som vektlegges ved Utenriksdepartementets behandling av søknader som beskrevet i punkt 1.1.

1.3 Adgang til fravikelse

Departementet kan fravike retningslinjene i enkeltsaker der særlige hensyn gjør seg gjeldene.

2. Overordnede prinsipper og vurderingskriterier

2.1 Grunnlag for vurderingen

Utgangspunktet for vurderingen av søknader som beskrevet i 1.1 er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato sammenholdt med Stortingets enstemmige presisering i 1997, jf. 2.2. Regjeringen anser Stortingets

vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt

EUs felles holdning om våpeneksport (2008/944/CSFP) artikkel 2 og FN-avtalen om handel med konvensjonelle våpen (ATT) av 3. april 2013 artikkel 6 og 7, jf. vedlegg A og B, danner også grunnlag for vurdering av slike søknader.

2.2 Regjeringens erklæring, Stortingets vedtak og Stortingets presisering

a. Regjeringens erklæring av 1959

Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig.

b. Stortingets vedtak av 1959

Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.

c. Stortingets presisering av 1997

Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

2.3 Særlige avslagsgrunnlag

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal søknader som beskrevet i 1.1 avslås med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 1–4) og vedlegg B (artikkel 6–7) dersom:

- dette er uforenlig med Norges internasjonale forpliktelser (jf K1, og ATT artikkel 6),
- det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking (jf K2, og ATT artikkel 7),
- eksport vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten (jf K3),
- det er åpenbar fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt (jf K4),
- det foreligger kunnskap om at det militære utstyret vil kunne bli brukt til å begå folke mord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser (jf ATT artikkel 6),
- det er overveiende sannsynlig at det militære utstyret vil innebære brudd på internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet (jf ATT artikkel 7).

2.4 Særlige vurderingskriterier

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal det ved vurdering av søknader som beskrevet i 1.1 med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 5–8) og vedlegg B (artikkel 7) særlig tas hensyn til:

- den nasjonale sikkerheten i Norge, allierte og vennligsinnede land (jf K5),
- kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten (jf K6),
- risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår (jf K7),
- forenligheten mellom eksporten av militær teknologi og militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen (jf K8),
- risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn (jf ATT artikkel 7).

3. Varekategorier og landgrupper

3.1 Varekategorier

Ved behandling av søknader benyttes følgende varekategorier:

Varekategori A:

Kategorien omfatter våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell. I tillegg omfattes annet materiell med strategisk kapasitet som vesentlig kan påvirke de militære styrkeforhold ut over nærområdet.

Varekategori B:

Kategorien omfatter øvrige forsvarsrelaterte varer som ikke har egenskaper eller bruksområder som definert for varekategori A.

3.2 Landgrupper

Ved behandling av søknader benyttes følgende landgrupper:

- a. *Landgruppe 1* består av de nordiske land og NATOs medlemsland, samt enkelte særskilt nærstående land.
- b. *Landgruppe 2* består av andre land enn de som omfattes av gruppe 1 og som er godkjent etter regjeringsbehandling som mottakere av varer i kategori A.
- c. *Landgruppe 3* består av land utenfor gruppe 1 og 2 og som Norge ikke selger våpen og ammunisjon som definert som varekategori A til, men som etter vurdering kan motta annet materiell som definert som varekategori B.
- d. *Landgruppe 4* er land som Norge ikke selger A- eller B-materiell til fordi de befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som er omfattet av bindende sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til.

4. Eksport av varer med selvstendig funksjon

4.1 Endelig mottakerland

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon skal søknaden alltid vurderes ut fra endelig mottakerland uavhengig av om eksport skjer direkte eller via tredjeland.

4.2 Varekategori A

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon i varekategori A legges følgende kriterier til grunn:

- a. Eksport av varer i kategori A kan ikke finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter. Eksport av jakt og konkurransevåpen kan likevel finne sted til myndighetsgodkjente mottakere i mottakerstaten.
- b. Eksport av varer i kategori A vil normalt tillates når kunden er, eller opptrer på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1, såfremt dokumentasjon som godtgjør dette foreligger.
- c. Eksport av varer i kategori A til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling. Land som blir godkjent som mottakere av varer i kategori A etter regjeringsbehandling, utgjør gruppe 2. Innvilgelse av lisens i slike tilfeller forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksport-klausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjennelse.

4.3 Varekategori B

For eksport av varer i kategori B vil det normalt kunne tilstås lisens for land i gruppe 1, 2 og 3 såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

4.4 Landgruppe 4

Eksport av kategori A- og kategori B-produkter kan ikke finne sted til land i gruppe 4, med mindre særlige hensyn gjør seg gjeldende.

5. Eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål

5.1 Materiell uten militær bruksverdi

Ved eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål, men som vurderes å ikke lenger ha noen militær bruksverdi, kan lisens innvilges til mottakere i landgruppene 1, 2 og 3, såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

6. Eksport av deler (delleveranser)

6.1 Definisjon

Med delleveranser menes leveranser av varer som ikke har noen selvstendig funksjon.

6.2 Delleveranse under samarbeidsavtaler

Ved delleveranser under samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal eksportlisens gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter. Samarbeidsavtaler med land og bedrifter i landgruppe 1 bør normalt godkjennes, såfremt de norske deler, delsystemer eller komponenter samordnes med deler fra andre leveringskilder, og at det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt.

6.3 Andre delleveranse

- a. Ved delleveranser til prosjekter som ikke er myndighetsgodkjente, og der leveransen er basert på markedstilgjengelig teknologi og kundens produktbeskrivelse, skal lisens i alminnelighet innvilges til de land som ikke tilhører gruppe 4, dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk.
- b. Søknad om eksportlisens for delleveranser av annen type enn nevnt i 6.2 og 6.3 a) skal behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet.

7. Eksport av teknologi, herunder bl. a. produksjonsrettigheter og tekniske data

7.1 Definisjon

Med teknologi menes her innsikt som er avgjørende for å utvikle, produsere, vedlikeholde eller bruke en vare.

7.2 Produksjonsrettigheter

Søknad om overføring av produksjonsrettigheter skal behandles med sikte på å sikre at overføringen ikke har som formål å omgå norsk eksportregulering.

7.3 Eksport av teknologi under godkjente samarbeidsavtaler

Ved eksport av teknologi som inngår i samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal lisens innvilges såfremt avtalen er godkjent av norske myndigheter.

7.4 Eksport av teknologi utenfor godkjente samarbeidsavtaler

a. Generelt

Ved behandlingen av søknader om eksport som ikke er ledd i myndighetsgodkjent samarbeid, skal det bringes på det rene hvilken kategori det ferdige produkt vil tilhøre.

b. Produksjonsrettigheter i varekategori A

Ved eksport av produksjonsrettigheter for en vare i kategori A, kan tillatelse bare gis for overføring til land i gruppene 1 og 2 og etter tilsvarende prinsipper som for øvrig gjelder for eksport av varer under denne kategorien.

Som vilkår for tillatelsen skal den norske selger av produksjonsrettighetene pålegges å innarbeide i forbehold i kontrakten om at eventuell overføring eller reeksport av produksjonsrettigheter til en tredjepart må forelegges norske myndigheter for godkjenning. Søknad om slik sublisensiering skal behandles på samme måte som overføring av produksjonsrettighetene direkte fra Norge.

c. Produksjonsrettigheter i varekategori B

For overføring av produksjonsrettigheter til varer i kategori B skal lisens normalt innvilges for land i gruppene 1, 2 og 3. Utenriksdepartementets krav til dokumentasjon og kontraktbetingelser vil i disse tilfeller bero på en konkret vurdering hvor bl. a. produktets egenskaper, produksjonslandets egen eksportpolitikk, den interne situasjonen i landet og risikoen ved eventuell eksport til uønskede mottakere, tas i betraktning.

d. Annen teknologioverføring

Ved andre typer teknologioverføringer kan det ikke oppstilles detaljerte retningslinjer. Vurderingen av eksportsøknaden vil måtte avhenge av i hvilken grad teknologi-overføringen knytter seg til et produkts militære funksjon. Jo mer dette er tilfelle, dess mer skal vurderingen av en søknad basere seg på retningslinjene for eksport av ferdigproduktet i tilsvarende varekategori.

8. Tjenester

8.1 Generelt

Tjenester kan være knyttet til utvikling, produksjon, vedlikehold og bruk av et produkt, men behøver ikke være knyttet til noe produkt for å måtte ha tillatelse etter forskriftenes §§ 3, 5 og 7. Militær planlegging vil også være omfattet.

8.2 Tjenester tilknyttet forsvarsrelaterte varer

Tjenester som er tilknyttet forsvarsrelaterte varer, og som utgjør en vesentlig forutsetning for varens utvikling, produksjon, vedlikehold eller bruk, følger de samme retningslinjer som ved eksportlisen for selve produktet.

8.3 Andre tjenester

Tjenester som ikke er konkret knyttet til en vare, men som vedrører militær planlegging, bør tillates til land i gruppene 1 og 2 og nektes til land i gruppe 4. Innvilgelse til land i gruppe 3 må vurderes konkret med utgangspunkt i tjenestens antatte militære og mulige politiske virkning.

9. Samarbeids- og utviklingsprosjekter

9.1 Prosjekt godkjent av norske forsvarsmyndigheter

Eksport av varer, tjenester og teknologi til land Norge har samarbeidsavtaler med skal tillates dersom leveransen finner sted under et prosjekt som er godkjent av norske forsvarsmyndigheter med det hovedsiktet mål å ivareta samarbeidslandenes egne forsvarsbehov. Dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk, kan det reeksporteres etter samarbeidslandets eksportkontrollregler.

9.2 Produkt med flernasjonal identitet

Ved samarbeidsprosjekter som er av en slik art at det ferdige produkt fremstår med flernasjonal identitet, kan produksjonslandets eksportkontrollregler legges til grunn ved eksport til tredjeland. I forbindelse med godkjenningen av samarbeidsprosjektet skal eksportvilkårene for det ferdige produkt til tredjeland avtales mellom samarbeidslandenes myndigheter.

10. Prosedyreregler

10.1 Saksbehandlingstid

Søknader som omfattes av retningslinjene, bør være ferdigbehandlet av Utenriksdepartementet senest innen 12 uker når det gjelder kategori A-produkter og senest innen 6 uker for øvrige søknader.

10.2 Foreleggelse for Regjeringen

Dersom søknaden om eksport berører viktige forsvarsspørsmål eller materiellsamarbeid med

andre land, eller næringsinteresser, skal forelegges Regjeringen på egnet måte.

10.3 Tekniske sakkyndige

Ved vurdering av tekniske sider og bruksområde for produkt, teknologi, data-pakke eller tjeneste konsulteres om nødvendig Forsvarsdepartementet ved Forsvarets forskningsinstitutt.

Vedlegg A¹

Kriterium 1

Respekt for medlemsstatenes internasjonale forpliktelser, særlig sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd eller av Den europeiske union, avtaler om ikke-spredning og andre emner samt andre internasjonale forpliktelser

Eksportlisens skal ikke utstedes dersom dette er uforenlig med blant annet:

- a. medlemsstatenes internasjonale forpliktelser og deres plikt til å overholde våpenblokade innført av De forente nasjoner (FN), Den europeiske union (EU) og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE),
- b. medlemsstatenes forpliktelser etter avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen, konvensjonen om biologiske våpen og toksinvåpen og konvensjonen om kjemiske våpen,
- c. medlemsstatenes forpliktelse til å avstå fra å eksportere enhver form for anti-personellmidler.
- d. medlemsstatenes forpliktelser innenfor rammen av Australia-gruppen, kontrollregimet for rakettvåpenteknologi, Zangger-komiteen, gruppen av leverandører av kjernefysisk materiale, Wassenaar-samarbeidet og Haag-atferdskodeksen mot spredning av ballistiske raketter (HCOC).

Kriterium 2

Respekt for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale menneskerettsinstrumenter, og skal deretter:

- a. avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking,

- b. i hvert enkelt tilfelle utøve særlig forsiktighet og ta hensyn til hvilken type militær teknologi eller militært utstyr det gjelder, når de utsteder lisens til land der kompetente organer i FN, Europarådet eller EU har konstatert alvorlige brudd på menneskerettighetene.

Teknologi eller utstyr som kan brukes til intern undertrykking, skal i denne forbindelse omfatte blant annet slik teknologi eller slikt utstyr, eller tilsvarende teknologi eller utstyr, som det er godtgjort at den påtenkte sluttbrukeren har anvendt til intern undertrykking, eller teknologi eller utstyr som det er grunn til å tro vil bli anvendt til andre formål eller viderelevert til en annen sluttbruker enn angitt, og bli brukt til intern undertrykking. I tråd med artikkel 1 i denne felles holdning skal det vurderes nøye hvilken type teknologi eller utstyr det dreier seg om, særlig om teknologien eller utstyret er ment for nasjonale sikkerhetsformål. Intern undertrykking omfatter blant annet tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, summariske eller vilkårlige henrettelser, forsvinninger, vilkårlig frihetsberøvelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, som angitt i relevante internasjonale menneskerettsinstrumenter, herunder Verdenserklæringen om menneskerettighetene og den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale humanitærrettsinstrumenter, og skal deretter:

- c) avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett.

Kriterium 3

Den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens som vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten.

Kriterium 4

Bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet

¹ Tatt inn ved endring av retningslinjene 20.mai 2009

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller til å tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Ved vurderingen av denne risikoen skal medlemsstatene ta hensyn til blant annet følgende:

- a. om det pågår, eller om det er sannsynlig at det kan oppstå, en væpnet konflikt mellom mottakerstaten og et annet land,
- b. om det foreligger territorialkrav mot et naboland som mottakerstaten tidligere har forsøkt eller truet med å tvinge gjennom med makt,
- c. om det er sannsynlig at den militære teknologien eller det militære utstyret vil bli brukt til andre formål enn legitime nasjonale sikkerhets- og forsvarsoppgaver i mottakerstaten,
- d. at det er nødvendig å unngå å påvirke den regionale stabiliteten negativt i vesentlig grad.

Kriterium 5

Den nasjonale sikkerheten i medlemsstatene og i territorier der de eksterne forbindelser er en medlemsstats ansvar, samt den nasjonale sikkerheten i vennligsinnede og allierte land

Medlemsstatene skal ta hensyn til:

- a. hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på deres egne, på andre medlemsstats og på vennligsinnede og allierte lands forsvars- og sikkerhetsinteresser, samtidig som de erkjenner at dette forhold ikke må berøre hensynet til kriteriet om respekt for menneskerettighetene eller kriteriet om regional fred, sikkerhet og stabilitet,
- b. risikoen for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt mot deres egne eller andre medlemsstats styrker og mot styrkene til vennligsinnede og allierte land.

Kriterium 6

Kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten

Medlemsstatene skal ta hensyn til blant annet kjøperlandets historikk når det gjelder:

- a. støtte eller oppfordring til terrorisme og internasjonal organisert kriminalitet.

- b. overholdelse av internasjonale forpliktelser, særlig om å avstå fra maktbruk, og av internasjonal humanitærrett.
- c. forpliktelse om ikke-spredning og andre former for rustningskontroll og nedrustning, særlig med hensyn til undertegning, ratifisering og gjennomføring av relevante konvensjoner om rustningskontroll og nedrustning nevnt i kriterium 1 bokstav b).

Kriterium 7

Risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår

Ved vurderingen av hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på mottakerstaten, og av risikoen for at teknologien eller utstyret kan bli viderelevert til en uønsket sluttbruker eller bli anvendt til et uønsket formål, skal det tas hensyn til følgende:

- a. mottakerstatens legitime forsvars- og sikkerhetsinteresser, også i tilknytning til eventuell deltakelse i FNs og andre fredsbevarende operasjoner,
- b. mottakerstatens tekniske evne til å bruke teknologien eller utstyret,
- c. mottakerstatens evne til å gjennomføre effektiv eksportkontroll,
- d. risikoen for at teknologien eller utstyret vil bli reeksportert til uønskede bestemmelsessteder, og mottakerstatens historikk med hensyn til å overholde bestemmelser om reeksport eller innhente samtykke før reeksport som den eksporterende medlemsstaten finner det nødvendig å pålegge,
- e. risikoen for at teknologien eller skal bli videre sendt til terrororganisasjoner eller frittstående terrorister,
- f. risikoen for teknologiervvelse gjennom ulovlig kopiering av produkter («reverse engineering») eller utilsiktet teknologioverføring.

Kriterium 8

Forenlighet mellom eksporten av militær teknologi eller militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen

Medlemsstatene skal på bakgrunn av opplysninger fra relevante kilder, som rapporter fra FNs

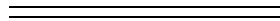
utviklingsprogram (UNDP), Verdensbanken, Det internasjonale valutafond (IMF) og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), vurdere om den planlagte eksporten i betydelig grad vil hindre en bærekraftig utvikling i mottakerstaten. De skal i denne forbindelse vurdere den forholdsmessige størrelsen på mottakerstatens militære og sosiale utgifter, idet de tar hensyn også til eventuell bilateral bistand eller bistand fra EU.

Vedlegg B – ATT artikkel 6 og artikkel 7

Artikkel 6 omfatter overførsler som er forbudt under avtalen. Dette innbefatter overførsler som medfører brudd på sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd, herunder våpenembargoer, statenes øvrige traktatforpliktelser samt overførsler av våpen som eksportørstaten har kunnskap om at vil kunne bli brukt til å begå folkemord, forbrytel-

ser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser. Artikkel 6 innebærer også at våpen, ammunisjon og deler og komponenter som eksporteres, skal tilfredsstillende kravene som stilles til krigføringsmidler i den humanitære folkeretten.

Artikkel 7 omhandler betingelser og kriterier for eksport av våpen og varer under avtalen. Kriteriene er knyttet til en forhåndsvurdering av mulige konsekvenser for fred og sikkerhet og risiko for brudd på internasjonale menneskerettigheter, internasjonal humanitærrett, internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet. Hvis det er *overveiende* sannsynlig at slike negative konsekvenser kan inntreffe, skal eksporttillatelse ikke gis. Eksportørstaten skal i sin forhåndsvurdering også ta hensyn til risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Pavel Khorenyan/iStock

Trykk: 07 Aurskog AS – 10/2015

